

פרשיות השבוע "נעבים – ראש השנה – וילך"

(בשבוע הבא בשל לחץ הזמן אין גיליון)

ובו כ"ב עניינים בביאור הפרשה והחג ופרק נחשבה מאת הגאון הצדיק רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א ראש כולל דעת יוסף אשדוד.

בזמננו – חץ מושחז שתוזר לאתדוריו.

"בעין הסערה" – ליבת הסיפור.

המסלול האחרון הבלתי שגרתי

פרק [7] (פרק קט"ו) "איך טווים עלילה"

סיפור מיוחד לראש השנה (מאת הרב רבי יאיר וינשטוק שליט"א)

אחד מהם להימנע מלקבל על עצמו את הברית במחשבה, שאם הוא לא מקבל את הברית הוא אינו חייב בכל תנאי הברית, ולפיכך סבור הוא שכל הקללות לא תבואנה עליו, כי הוא הרי לא קיבל עליו את הברית, לכן סבור הוא ששלוש יהיה לי, שיוכל ללכת בשרירות לבו, כיון שהוא לא קיבל על עצמו את הברית.

ברם על זה נאמר "לא יאבה ה' סלוח לו ומחה ה' את שמו מתחת השמים והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל" ולמעשה יחולו עליו כל הקללות ולא יועיל לו מאומה זה שלא קיבל על עצמו את הברית, כי אין הוא יכול לפרוש מן הברית שנכרתה עם כל כלל ישראל.

ברם המשך הפסוקים איננו מובן כלל, שהרי לאחר מיכן נאמר "ואמר הדור האחרון וגו' וראו את מכות הארץ ההיא

(א) באיזה עניין היחיד מכריע את הכלל? (מבוסס על שיעורי מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי זצוק"ל)

איתא בפרשה (פ' כ"ט פס' כ"ט י"ז) **"פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פונה היום מעם ה' אלוקינו ללכת לעבוד את אלוקי הגויים ההם פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה".**

ובפרש"י: פן יש בכם, שמא יש בכם אשר לבבו פונה מלקבל עליו הברית, שורש מגדל ראש ולענה, שורש מגדל עשב מר כגידין שהם מרים, כלומר מפרה ומרבה רשע בקרבכם".

נראה בפשטות דברי רש"י דעתה מתרה משה רבינו את כל הכלל בעת שהם מקבלים את הברית, מפני מצב בו ירצה

כביכול דהפסוק אומר דכל הכלל עבדו ע"ז ועל זה נתפסו, הלא תחילת הפסוקים מורה שרק יחידים חטאו בחטא ע"ז והטענה על הכלל הייתה שלא עשו בו דין ברבים וזוהי טענה אחרת איך אפשר להעניש את אלו שלא עשו דין כאילו עבדו ע"ז

(והלא מפורש הדין שאין המשפחה שמחפה על החוטא בכרת רק העובד ואילו הם נידונים ביסורים, הרי לנו ששני דינים יש בזה, החוטא נענש על חטאו בכרת, ואילו המחפים עליו יש להם עונש יסורים שחיפו על העובד, אבל ברור שאין הם נחשבים כחוטאים באותו חטא ממש) ולכאורה צריכים הדברים ביאור רחב.

ואמר מו"ר מרן הגאון האמיתי הגרמ"ד הלוי זצוק"ל לבאר את הדברים על פי דברי הגמ' בקידושין (דף מ' ע"ב) "ת"ר לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי וכו', ר' אלעזר בר רבי שמעון אומר, לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת, אוי לו שהכריע את עצמו ואת העולם לכף חובה, שנאמר "וחוטא יאבד טובה הרבה" בשביל חטא יחיד עשה זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה". וכתב הרמב"ם (פ"ג מהל' תשובה הל' ב') "וכן מדינה שעוונותיה מרובין מיד היא אובדת, שנאמר, זעקת סדום ועמורה כי רבה".

לפי זה נוכל לפרש את הפסוקים במדינה שקולה שיחיד עבד שם עבודה זרה ונהיה בזה רוב עוונות והוא הכריע את המדינה כולה לכף חובה, ועל ידי היחיד נתחייבה המדינה כולה בחורבן, ולשון רבים

ואת כל תחלואיה וגו'", וזה אינו מובן כלל, הרי מדובר כאן ביחיד שעבד ע"ז כפי שהפסוק אומר בפירוש "והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה ליי" למה ממשיך הפסוק (כ"ד) אח"ז בלשון רבים "על אשר עזבו את ברית ה' אלוקי אבותם אשר כרת וגו' וילכו ויעבדו אלוהים אחרים וישתחוו להם אלוהים אשר לא ידעון ולא חלק להם"?

אמנם אפשר לומר, שרש"י עצמו עמד בזה, שכן בפסוק (כ"ח) "הנסתרות לה' אלוקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת" כותב רש"י ז"ל "הנסתרות וכו', ואם תאמרו, מה בידינו לעשות, אתה מעניש את הרבים על הרהורי היחיד, שנאמר פן יש בכם איש וגו' והלא אין אדם יודע טמונותיו של חבירו, אין אני מעניש על הנסתרות שהן לה' אלוקינו והוא יפרע מאותו יחיד, אבל הנגלות לנו ולבנינו לבער הרע מקרבינו ואם לא נעשה דין בהם יענוש את הרבים".

(קצת צ"ע דלכאורה נראה דעיקר הטענה שכותב רש"י זה לא על תפיסת הרבים על חטאי היחיד, אלא על עצם הנסתרות, דמי יודע מה נמצא בלב חבירו ואיך נעניש את האחרים על מה שחושב השני בסתר, כפי שממשיך ואומר שעל הנגלות הוא כן יעניש את הרבים על חטאי היחיד, ברם הטעם לכך מפני שלא עשו דין ביחיד וזה כבר חטאי הרבים שכביכול מחפים על היחיד, אבל הנסתרות גם אם היה של רבים אין להעניש את האחרים כיון שאין איש יודע את הנסתרות של חברו ובזה אליבא דאמת אין נפק"מ בין יחיד לרבים וצ"ב).

ברם עדיין צ"ע לשון של "וילכו ויעבדו אלוהים אחרים וישתחוו להם" דנראה

יש יותר עוונות מזכויות אף שמצד רוב האנשים יש יותר צדיקים מרשעים איך כאן יהיה החשבון, האם תחשב המדינה רשעה מצד החובות או נלך בתר האנשים?

ונראה לומר שיש בזה פלוגתא בין הרמב"ם לרש"י, דהרמב"ם כתב שם (פ"ג הל' א') "וכן המדינה אם היו זכויות כל יושביה מרובות על עוונותיהן הרי זו צדקת, ואם היו עוונותיהם מרובים הרי זו רשעה" פשטות הלשון מורה שהולכים אחרי בתר המדינה, כלומר דאם יהיו במדינה סך של עוונות יותר מזכויות הרי זו נחשבת מדינה רשעה ולא אזלינן בתר רוב האנשים שבמדינה אלא כל הזכויות והעוונות שבמדינה.

(ויש לעיין) אם היו עשרה צדיקים בסדום, אם אכן היה ברוב מעשיהם להכריע את סדום שיהיו רוב המעשים יכולים לחפות על כל העוונות של כל אנשי העיר? או שמא רק בשל בקשת אברהם אבינו המיוחדת להציל את אנשי העיר בגין אותם עשרה צדיקים שיגנו על העיר אף שבפועל היו יותר עוונות מזכויות, עוד יש מקום עיון, אם חשבון העולם וחשבון המדינה קאי רק כלפי היהודים שבעולם או זה כולל גם את הגויים? ולכאורה מדהביא הרמב"ם שם ב[הל' ב'] ראייה מסדום מוכח דהגויים הם בכלל החשבון. ברם בסמ"ק [סי' י"ד] איתא "ויחשוב כאילו הוא וכל ישראל מחצה זכויות ומחצה עוונות וכו', ואם עושה מצוה אחת אשריהו שהכריע עצמו וכל ישראל לכף זכות נראה שכל הנאמר עולה רק על ישראל במדינה ובעולם).

אולם רש"י [בקידושין] כתב "כל העולם שקול כמחצה צדיקים וחסידיים ומחצה רשעים וכאילו מעשיו שקולים כמחצה

בפסוק קאי על רוב המדינה שעברו על חטאים שונים, ומכל מקום נחתם עונשה של המדינה על מעשי היחיד שעבד ע"ז.

ברם עדיין הדברים צריכים ביאור רב, דמכל מקום איך ניתן לפרש את הפסוק "ויילכו ויעבדו אלוהים אחרים" הלא אנו עומדים כאן בציור בו רוב המדינה חטאו בחטאים שונים ובמעשה היחיד שעבד ע"ז הכריע את הכף של המדינה כולה לעונשם כעובדי ע"ז ובשלו נחרבה המדינה. והלא אין הדברים כן? [כפש"נ לעיל].

ברם יש לבאר את הפסוקים בפרשה שמכוונים על חטאי בית ראשון שחרב אליבא דהגמ' דיומא (דף ט' ע"ב) בשל ע"ז ואפשר שהיו אז הרבה עובדי ע"ז אבל עדיין היו שקולים ולא נשלמה סאתם, עד שהגיע עובד ע"ז אחד שבשבילו הוכרע הכף של אנשי ארץ ישראל והצטרפו גם חטאי הרבים שאף הם עבדו ע"ז, אלא שאלמלי אותו יחיד שחתם את סאתם לא היה חרב בית המקדש והארץ לא הייתה מתחייבת הגליה ושממה, נמצא שלבסוף הבית חרב בשל חטא ע"ז של הרבה ולפיכך התחיל הפסוק ביחיד שבשבילו הוכרע הכף, אבל לא הוא העובד ע"ז היחיד במקום אלא היו עוד רבים שחטאו בע"ז, ולפיכך נחשב שהרבים עבדו ע"ז ועל זה חרבה הארץ. ברם על פי הבנת דברי הרמב"ם (ולמעשה על פי דברי הגמ' בקידושין הנ"ל) שייך שגם על חטאים אחרים יחרב העולם.

ועדיין יש לעיין באופן שיהיו במדינה רוב צדיקים, כלומר זכויותיהם מרובים על עוונותיהם, אבל מאידך יש מיעוט של כבדי עון שעושים כל כך הרבה חטאים עד שבחשבון המדינה [בזכויות וחובות]

"מענייני ראש השנה" ממו"ר מִן הַגָּאוֹן הַקָּדוֹשׁ רַבִּי מִשּׁוֹלֵם דוד סולובייציק זצוק"ל (מעובדים מהכתבים)

(א)

בתפילת ראש השנה אנו פותחים בבקשה "ובכן תן פחדך ה' אלוקינו על כל מעשיך וכו', והדברים צ"ב, שהרי ראש השנה כל עניינו הוא "המלכת ה'" ואם כן היה מן הראוי להתחיל במה שאנו אומרים אח"כ ותמלוך אתה הוא ה' לבדך, או ב"מלוך על כל העולם כולו בכבודך" מדוע אנו מתחילים בבקשה של וכן תן פחדך וכו'?

והנראה בביאור העניין, דהנה יש אהבת השי"ת ויראת השי"ת ויש חילוק ביניהם, דאהבת ה' היא דרגה ומי שאין לו מדרגת באהבת השי"ת אין זה מוכרח שחסר לו בהכרה במלכות השי"ת ח"ו, אבל יראת השי"ת היא הכרח, שאם יש לאדם אמונה והכרה באמת שה' הוא המולך על כל העולם כולו בהכרח שיהיה לו מורא מפניו ואם אין לו יראה הוי חסרון באמונה במלכות השי"ת.

ויעוין ברמב"ם (פ"ב מהל' מלכים הל' א') שכתב כבוד גדול נוהגין במלך ומשימין לו אימה ויראה בלב כל אדם, שנאמר "שום תשים" שתהא אימתו עליך וכו', הרי שהמציאות של מלכות דורשת שתהא יראה מפני המלך. וכן מפורש בפסוק במלאכי (פר' א' ו') "ואם אב אני איה כבודי, ואם אדונים אני איה מוראי וגו'" הרי שכך הוא הדרך שהכרה במלכות מחייבת יראה מפניו, ולפי"ז שפיר מובן היטב מפני מה פותחים דווקא בפתיחה של "ובכן תן פחדך,

על מחצה, עשה מצוה אחת נמצאו זכויותיו מכריעין ונמצא צדיק ועל ידו כל העולם הוכרע להיות רובן צדיקים". מדברי רש"י משמע דהחשבון תלוי באנשים, אם יש בעולם רוב אנשים שהם צדיקים נמשך העולם לכף זכות, אף שהמיעוט עשו עבירות הרבה ולפי חשבון עבירות ומצוות יש יותר עבירות ממצוות, מכל מקום אין זה תלוי בחשבון של מצוות ועבירות, אלא כמה אנשים רשעים וצדיקים יש במדינה, ואם בחשבון יש יותר אנשים שנחשבים צדיקים לפי מעשיהם, מיעוט הרשעים נגרר אחריהם והם אלו שמכריעים את העולם ולא חשבון העבירות והמצוות ודלא כהרמב"ם הנ"ל.

ולפי שיטת רש"י נוכל לפרש מה שאנו אומרים בראש השנה [בפיוט של ונתנה תוקף] "אמת כי אתה הוא דיין ומוכיח ויודע ועד וכותב וחותם וספר ומונה וכו', כבקרת רועה עדרו וכו' כן תעביר ותספור ותמנה ותפקוד נפש כל חי". וצריך ביאור, מפני מה אומרים ב' פעמים וסופר ומונה ותספור ותמנה? (אמנם ישנם מחזורים שבפעם הראשונה זה מוכנס בסוגריים)

ברם לשיטת רש"י ניחא, דיש לפרש את הפעם הראשונה דזה קאי על מניין המצוות והעבירות של כל אדם ואדם, מלבד זאת יש עוד מניין של האנשים כמה מהם צדיקים וכמה מהם רשעים, ונפק"מ בזה לעניין משפט המדינה ומשפט העולם, ודו"ק היטב.

ויסוד הדברים ביאר מרן הגרי"ז זי"ע דעצם יום ראש השנה שייך למלכויות, כדאיתא בנוסח התפילה במוסף לראש השנה "זה היום תחילת מעשיך זיכרון ליום ראשון". וכמו שפירש רש"י בפרשת לך לך (פר' י"ד פס' י"ט) "קונה שמים וארץ, כמו עושה שמים וארץ, על ידי עשייתן קנאן להיות שלו" ואין זה רק על ידי מה שנעשה בששת ימי בראשית, אלא גם כיום בכל עת הוא עדיין קונה אותו מכוח בריאתו.

דהנה כתב ב"נפש החיים" (פר' א' ב') "ועניין מה שהוא יתברך נקרא בעל הכוחות, כי לא כמידת בשר ודם מדת הקב"ה, כי כשאדם בונה בנין דרך משל מעץ, אין הבונה בורא וממציא אז מכוחו העץ, רק שלוקח עצים שכבר נבראו ומסדרם בבנין, ואחר שכבר סדרם לפי רצונו עם שכוחו הוסר והסתלק מהם עם כל זה הבניין קיים, אבל הוא יתברך שמו כמו בעת בריאת העולמות כלם בראם והמציאם הוא יתברך יש מאין בכוחו הבלתי תכלית, כן מאז כל יום וכל רגע ממש, כל כוח מציאותם וסדרם וקיומם תלוי רק במה שהוא יתברך שמו משפיע בהם ברצונו יתברך כל רגע כוח ושפעת אור חדש"י יעו"ש.

כלומר דלא רק במה שקנאם פעם על ידי שבראם שהן שלו, אלא שגם כיום בכל רגע ורגע עודו ממשיך כוחו עליהם ומשפיע קיומם כל העת והריהו קונה אותם בכל רגע. ואיתא במדרש (שוחר טוב תהילים פר' קי"ט) על הפסוק "לעולם דברך נצב בשמים" שדיבור ה' יהי רקיע בתוך המים, הוא העומד תוך הרקיע ומהווה ומחיה אותו (עין נפש החיים ש"ג פר' י"א ויעין בית הלוי פרשת בראשית

שהיראה היא יסוד של קיום המלכות והבן.

(ב)

במה שאנו חותמים בתפילות ובקידוש היום "מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון" צריך ביאור, מה עניין מלכות אצל קדושת היום, ומה השייכות בין זה למה שהזכירו סמוך לחתימה "כי אתה אלוקים אמת ודברך אמת וקיים לעד"?

אמנם הביאור בזה, דעניין המלכויות הוא עצם היום דראש השנה, וכמו בחג הפסח וחג הסוכות לענין מצוות היום דידיהו, כך עניין המלכות בתפילה, יעוין בר"ה (דף ל"ב ע"א) דתנן "סדר ברכות, אומר אבות וגבורות וקדושת ה' וכולל מלכויות עמהן ואינו תוקע, קדושת היום ותוקע וכו' דברי ריב"נ, אמר לו ר' עקיבא אם אינו תוקע וכו', אלא אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכויות עם קדושת היום ותוקע ע"כ.

וכתב הרמב"ם (פ"ג מהל' שופר הל' ז') "הציבור חייבין וכו', אומר שליח ציבור, אבות וגבורות וקדושת ה' ומלכויות ותוקע" שינה הרמב"ם מלשון המשנה "מלכויות עם קדושת ה'" אלא קרא לברכה עצמה מלכויות? ומבואר בזה דהמלכויות הן עצם קדושת ה'. וכן בהלכות תפילה (פ"ז הל' ו') כתב הרמב"ם, תפילת המוספין של ראש השנה מתפלל תשע ברכות וכו', ראשונה מן האמצעיות עניינה מלכויות, ולא הזכיר קדושת היום" ומוכח כנ"ל דמלכויות זה בעצם קדושת היום, ולפי"ז ניחא דשפיר אמרינן בקידוש "מלך על כל הארץ" דמלכויות זהו קדושת היום.

כלל קדושת היום. ומוכח מדברי הרמב"ם דלר"ע התקיעות שייכות למלכויות ולא לקדושת השם ופליג על ר' יוחנן בן נורי בתרתי.

אמנם אכתי צ"ב, דהוי ליה לרמב"ם להזכיר שכולל מלכויות עם קדושת היום, כיון דדבר זה מפורש במשנה. עוד צ"ב, דבמשנה משמע שהעיקר הוא קדושת היום, דהא קתני, וכולל מלכויות עם קדושת היום, משמע שעיקר הברכה היא קדושת השם אלא שכולל מלכויות עם קדושת השם, משמע שעיקר הברכה היא קדושת היום, אלא שכולל מלכויות עם קדושת היום, ואילו הרמב"ם הזכיר רק מלכויות ולא קדושת היום?

וביותר קשה דגם בהלכות תפילה לא כתב הרמב"ם שאומר קדושת היום, דכתב (בהלכות תפילה פ"ב הלכה ה') "ובשבתות ובימים טובים הוא מתפלל ז' ברכות בכל תפילה ותפילה וכו', ג' ראשונות וג' אחרונות וברכה אמצעית מעין אותו היום וכו'. בראש השנה חותמין בה "מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון וכו'" ובהמשך (הלכה ו') כתב "במה דברים אמורים בתפילת ערבית ושחרית ומנחה, אבל תפילת המוספין של ראש השנה מתפלל תשע ברכות, ג' ראשונות וג' אחרונות של כל יום ושלוש אמצעיות, ראשונה מן האמצעיות עניינה מלכויות, שניה זיכרונות, שלישית שופרות, וחותם בכל אחת מהן מעניינה" יעוי"ש היטב, הרי שלא הזכיר כלל קדושת היום, וצ"ע שהשמיט, הלא זה מפורש במשנה והוי ליה להרמב"ם להזכירו?

ובדוחק נראה לומר שסמך על דבריו בסדר תפילות כל השנה (בסוף סדר

עה"פ ויכל אלוקים ביום השביעי) ומאחר שה' ברא הכל הוא המולך עליהם וזהו פירוש התפילה "ודברך אמת וקיים לעד" שדברי ה' הם המקיימים את כל העולם לעד. וממילא מבואר מזה שהוא מולך עליהם, וזוהי השייכות להחתימה שהכל עניין מלכויות, וזהו שמסיימים "מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזיכרון" שיום ראש השנה בעצמותו הוא מלכויות שבו ברא הקב"ה את העולם.

ג) וביתר הרחבה ביאר מרן הגרמ"ד הלוי זצוק"ל בשיעוריו על מסכת ראש השנה

תנן בראש השנה (דף ל"ב ע"א) סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת היום וכולל אבות וגבורות וקדושת היום וכולל מלכויות עמהן ואינו תוקע, זכרונות ותוקע שופרות ותוקע וכו' דברי ר' יוחנן בן נורי, אמר ליה רבי עקיבא אם אינו תוקע למלכויות למה הוא מזכיר? אלא אומר אבות וגבורות וקדושת ה' וכולל מלכויות עם קדושת ה' ותוקע. זכרונות ותוקע שופרות ותוקע וכו'.

והנה בדברי רבי יוחנן בן נורי מבואר דתקיעת שופר שייכא לקדושת היום. ויש לעיין מה סבירי ליה לר"ע בזה? האם סבירי ליה לר"ע דתקיעת שופר לא שייך כלל לקדושת היום ורק משום מלכויות תוקע, או דגם לר"ע התקיעות שייכים לקדושת היום?

ועיין ברמב"ם (פ"ג מהל' שופר הל' ז') שכתב "כיצד אומר שליח ציבור אבות וגבורות וקדושת ה' ומלכויות ותוקע שלוש, ואומר שופרות ותוקע שלוש ואומר זכרונות ותוקע שלוש וכו'" הרי דהרמב"ם פוסק כר"ע, אולם לא הזכיר

קדושת היום שפיר יכול לחתום גם ביום הכיפורים.

(ד) בענין שאין מזכירין את התשובה בתפילה של ראש השנה (מפנקס אחד מבכירי תלמידיו שליט"א)

איתא בפרשה "ושבת עד ה' אלוקיך" וצ"ב בלשון עד ה' אלוקיך מה הכוונה בלשון. וכן הוא ברמב"ם (בריש הלכות תשובה) "שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתוודה" וצ"ב מהו העניין דמוזכר לפני ה'.

ונראה לבאר על פי מש"כ הרמב"ם שם (בפ"ב הלכה ב') וז"ל "ומה היא התשובה? הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד וכו', וכן יתנחם על שעבר שנאמר כי אחרי שובי נחמתי ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם וכו'" עכ"ל.

וי"ל דזהו הביאור במה שכתב שישוב מחטאו לפני ה', כלומר שישוב בתשובה גמורה והיא שירוש החטא מקרבו עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לחטאו לעולם. וזהו הביאור של הך דקרא ד"ושבת עד ה' אלוקיך" כלומר עד שה' אלוקיך יעיד עליך שלא תשוב לחטאך לעולם.

עוד י"ל בביאור הך קרא, דהנה הרמב"ם שם (בפ"ב הל' א') כתב וז"ל "איזו היא תשובה גמורה, זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה, לא מיראה ולא מכשלון כח וכו', הוא ששלמה אמר, וזכור את בוראך בימי בחורותיך וכו', מכלל שאם זכר בוראו ושב בתשובה קודם שימות נסלח לו" עכ"ל.

אהבה) שכתב "ברכה ראשונה משלוש ברכות אמצעיות של מוסף ראש השנה וכו' ברוך אתה מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון, אבל בהלכות תפילה הלא כתב הרמב"ם "וחותם בכל אחת מהן מעניינה" משמע מעניינה דהיינו מלכויות ולא קדושת היום, ולכאורה הדברים צ"ב.

ואפשר לומר חידוש דהיום עצמו הוא הוא המלכויות, ואע"פ שחותם מקדש ישראל ויום הזכרון זה עניין המלכויות. וצ"ע לומר כן, וגם בלשון המשנה לא משמע כל כך, מדקתני וכולל מלכויות עם קדושת היום. אבל ברמב"ם מבואר כן, דברכה ראשונה של האמצעיות היא ברכה של מלכויות וקדושת היום, דהכל נקרא מלכויות, ואע"פ דנוסח זה "מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון" נקרא קדושת היום בשחרית מנחה וערבית, אפילו הכי נוסח זה היא ברכה של מלכויות והדברים צריכים ביאור כי מחודשים הם.

והנה ביום הכיפורים של שנת היובל מתפללין מוסף כמו מוסף של ראש השנה, ויש לעיין איך היה חותם הברכה של מלכויות האם היה חותם מקדש ישראל ויום הזכרון, דלכאורה אינו יום הזכרון? ואי אפשר לחתום כן, אולם עיין ברמב"ם (הלכ' תפילה פ"ב הל' ח') שכתב וז"ל "ביום צום של שנת היובל מתפלל תפילת המוספים ט' ברכות כמו שהתפלל במוסף ראש השנה והן אותם הברכות עצמן לא פחות ולא יותר וכו'" יעוי"ש. משמע דלא משנה כלום וחותם מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון וצ"ע. ולפי מה שנתבאר ניחא, דכיון דהברכה כולה הוי מלכויות ולא

וממילא חייב הוא להיטהר לפניו ממילא לא יבוא לידי חטא ואם חטא לא ישוב לחטוא וזוהי תכלית התשובה.

והנה בתרגום יונתן כתב וז"ל "טובכון דצדיקיא מרי תתובא דכד תחובון ותתובון מטיא תיובתכון עד כורסי יקרא וגו'" ובכוונת דבריו יש לבאר, דגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד וזהו מה שאמרו בפסוק "ושבת עד ה' אלוקיך" כלומר בעשותך תשובה תשובה תגיע עד השם אלוקיך. והנה התרגום הזכיר דהך "ושבת" קאי אתשובת הצדיקים, ויש לעיין למה צריך צדיק לתשובה? ואם צריך לתשובה מדוע נקרא הוא צדיק?

ונראה דגם בעל תשובה שעשה תשובה גדולה עד שנקרא בשם צדיק עדיין צריך לעשיית תשובה נוספת והדברים מובאים בכל הפרשה, דהנה כתיב (פרק ל' פס' א') "והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה וגו' והשבת אל לבבך ושבת עד ה' אלוקיך. ובהמשך (פס' ז') ונתן ה' אלוקיך את כל האלות האלה על אויבך וגו'. ושם (פס' ח') ואתה תשוב וגו' וכן לאחר מיכן (פס' י') כי תשוב אל ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך".

והדברים צריכים ביאור, מדוע כפל ג' פעמים עשיית התשובה, והרי איירינן בכל הפרשה במי שעשה תשובה, וכדכתיב בתחילת הפרשה? אלא ודאי צריך לומר כפי שנתבאר דגם לאחר שעושים תשובה צריכים לעשות תשובה וזהו שמוזכר כאן כמה פעמים עשיית התשובה בעניין אחד, ובביאור העניין היה נראה למו"ר זצוק"ל לומר דבכל פעם שצדיק עולה מדרגה גבוהה יותר ממה שהיה קודם לכן הוא צריך לעשות תשובה על שלא הגיע קודם לכן למדרגה זו מקודם.

וצ"ב דמה ענין קרא דזכור את בוראיך בימי בחורותיך דמיירי מזכירת הבורא לעניין התשובה? וכן צ"ב מה שסיים שם מכלל שאם זכר את בוראו ושב קודם שימות נסלח לו, דמה עניין זכירת הבורא לעשיית תשובה?

והמתבאר מדבריו שעניין התשובה הוא זכירת הבורא, ומשום שמי שזוכר ויודע בכל עת שיש בורא עולם ושהכל בשליטתו ובהשגחתו לא יחטא עוד. וזה עניין "שויתי ה' לנגדי תמיד" המבואר ברמ"א (בריש שו"ע או"ח סימן א') דכיון שמכיר את בוראו שוב אינו חוטא, ולכן הביא הך קרא ד"זכור את בוראך" דהיינו שאם יזכור את בוראו שוב לא יחטא עוד וכפשי"נ.

ולפי"ז יש לומר דזהו ביאור הקרא ד"ושבת עד ה' אלוקיך", דהיינו שתשוב ותגיע עד שתגיע לזכירה כי ה' הוא אלוקיך וממילא לא תחטא שוב ודו"ק היטב בדבר.

והנה בכל התפילות שמתפללים בראש השנה לא מוזכר עשיית התשובה כלל, והדברים טעונים ביאור, שהרי בכל חודש אלול אנו מעוררים על התשובה וראש השנה הוא ראש לעשרת ימי התשובה והיאך העיקר חסר מן התפילה?!

ברם לפי מה שנתבאר לעיל יש לומר דזה גופא שאנו אומרים "וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו וגו'" וכן כל שאר ענייני מלכויות, זה עצמו עניין התשובה, כי בזמן שידע כל פעול כי אתה פעלתו ממילא לא יחטא עוד, כפי שאומר הפסוק "זכור בוראך בימי בחורותיך" בימים בהם יש את רתיחת הדמים והמלחמה נגד היצר קשה היא מלפנים ומאחור, ברם אם יזכור את הקב"ה ויתן דעתו כי יש בורא לעולם

יתברך שלא יאונה לו רע, ברם בודאי דאדם כזה אינו בעל ביטחון, שכן אינו יודע באמת את מצבו הגרוע ולפיכך אין הוא ירא כלל ממצבו. מיהו באמת בעל ביטחון, אדם שיודע ומכיר את מצבו הגרוע ללא כחל ושרק ויודע את רוע מצבו, ואפילו הכי שם מבטחו בקב"ה זהו בעל ביטחון. ויש עוד מדרגה גבוהה יותר במידת הביטחון, כשאדם נמצא במצב כל כך גרוע ויודע שאין דרך מנוסה לשום מקום והוא חש שהוא בורח רק אל הקב"ה ורק בו הוא מוצא את הביטחון האמיתי, והוא שנקרא בעל הביטחון הנכון.

והנה לפני ראש השנה האדם צריך להבין שהוא נמצא במצב נורא שהרי יום הדין קרב וצריך להיות לאדם כזה פחד ומורא שעליו להרגיש כי הכל סוגר עליו ואין לו לאן לברוח ואז הוא בורח אל הקב"ה.

ולפי זה יש לפרש את כוונת הרמב"ם בפירוש המשניות דרצה לומר שהימים הללו הם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מה' ויראה ממנו עד שהוא מרגיש שהוא צריך לברוח אלא שאין לו לאן לברוח אלא רק אל הקב"ה עצמו ועליו לבטוח בו ורק ממנו תצמח לו הישועה.

ועל פי זה פירש מרן זי"ע מה שאומרים בסליחות ליום השלישי "אני יום אירא אליך אקרא" והוא על משקל הפסוק (תהילים פ"ג נ"ו פס' ד') "יום אירא ואני אליך אבטח" דהיינו שביום שיש לי יראה ואני רוצה לברוח אז "אליך אקרא" וזהו גם ביאור הסליחות ליום ד' של עשיית "הן אם יקטלני לו איחל" עכת"ד מרן זי"ע.

והוסיף על כך מו"ר מרן הגאון הקדוש זצוק"ל דעל דרך זה יתפרש סדר הפיוטים בר"ה בכמה מקומות, כמו הפיוט (במוסף

וכן מצינו ברבינו סעדיה גאון ז"ל שהיה עושה תשובה בכל עת והיה אומר שעושה תשובה על שלא הכיר את בוראו קודם לכן בכזו מדרגה, והביא ראיה ממעשה שאירע עמו בעת שהיה בשפל המדרגה, עני מדוכא עד עפר ולא הכירוהו אנשים, אירע שהתארח פעם אצל אחד והלה כיבדו מאד, אך כפי שנהג עם כל עני ואביון שהיה נקלע למלונו, יום אחד נודע ליהודי שהאורח שמתארח אצלו הוא רבינו סעדיה גאון ישראל נקפו לבו של אותו עשיר על שלא נהג בו בכבוד הראוי ובא לבקש ממנו מחילה וסליחה, התפלא רבינו סעדיה והלא נהגת בי בכבוד הראוי? השיב לו אותו בעל מלון, אכן נהגתי בד בכבוד אך כאחד מהפשוטים, אך לא נהגתי בד כפי ערך הכבוד המגיע לגאון ישראל, ועתה ניחם לבי על כך. מכך למד רבינו סעדיה ז"ל לעשות תשובה בכל יום כי בכל יום הגיע להכרת השי"ת במדרגה גבוהה יותר והדברים מבהילים על (הרעיון)

ה) בעניין שאין אומרים הלל בראש השנה (משיעורי התלמידים)

כתוב ברמב"ם בפירוש המשניות (ר"ה ל"ב ע"ב) "שלא היו קורין את ההלל לא בראש השנה ולא ביום הכיפורים, לפי שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מהשם ויראה ממנו, ומברח ומנוס אליו, ותשובה ותחנונים ובקשה כפרה וסליחה, ובכל אלו העניינים אינו הגון השחוק והשמחה". וצריך ביאור מהי כוונת הרמב"ם שהם ימי מברח ומנוס אליו.

ואמר מרן הגרי"ז הלוי זי"ע בביאור עניין "ומברח ומנוס אליו" דהנה יש אדם שהוא בצרה אבל אינו מכיר ויודע מצבו הגרוע ומסתובב שלו ורגוע ואומר ה' יעזור ומפגין בכל העת כי בוטח בבורא

ופחד ועל כן אין אומרים בו שירה,
ומאידך גיסא הוא יום של שמחה!?

אולם לפי מה שנאמר הדברים מתבארים
היטב, דאי אפשר לעשות תקנה של הלל
כיון שהוא יום של פחד ומורא מאימת
הדין, אבל מאידך גיסא ההכרה במצבו
עד שיש לו פחד זה גופא מביאו למצב של
ביטחון בהקב"ה, ולכן לאחר הפחד
והאימה באה השמחה שבטוחים שיעשה
נס, עד כדי כך שאוכלין ושותין ושמחים
כמו שכתוב "ואני בחסדך בטחתי יגל לבי
בישועתך".

והנה כתב הרמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה
הל' ו') "אבל ראש השנה ויום הכיפורים
אין בהן הלל, לפי שהן ימי תשובה ויראה
ופחד לא ימי שמחה יתירה".

וצ"ב הלשון "שאינם ימי שמחה יתירה"
דלכאורה גם שמחה סתם אין בהם?
ברם לפי מה שביאר מרן זי"ע יש לפרש
דהרי אדם שכזה שהוא במצב של מברח
ומנוס אליו וכמו שנתבאר לעיל דבורח
אל הקב"ה ובוטח בו הרי ימצא מנוח
ויתמלא שמחה על כך, והיה ראוי לומר
הלל, על כן דקדק הרמב"ם בלשונו לומר
שאף על פי שיש בימים אלו שמחה מכל
מקום עדיין הם ימי דין ואין בהם שמחה
יתירה שיהא ראוי לומר בהם הלל ודו"ק
היטב.

ליום ראשון של ר"ה) "אמץ אדירי כל
חפץ" דכל הפיוט מיוסד על הפחד מעומק
הדין, שאפילו צדיקים כמו אברהם יצחק
ויעקב וי"ב שבטים לא זכו בדין, וכל
הפיוט הזה הוא העניין של "מברח"
ומסיים שם "אם כך במצוקי ארץ מה
יעשו רשעי ארץ" ומיד אחרי כן מתחיל
הפיוט "מלך עליון" שמשבחין ומפארים
אותו, דזהו העניין של "המנוס ממנו
ואליו" וכן תפילת "ונתנה תוקף" כולה
קשורה לפחד מעומק יום הדין ומיד
אחרי כן אנו אומרים "ואתה מלך קל חי
וקיים אין קצבה לשנותיך וכו' שכולו
עניין של מברח ומנוס אליו. ודו"ק היטב.

ובטור או"ח (סימן תקפ"ד) כתב שאין
אומרים הלל בראש השנה והביא את
דברי הגמ' בראש השנה (דף ל"ב ע"ב)
"אמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת
לפני הקב"ה, רבשי"ע מפני מה אין
ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום
הכיפורים? אמר להם אפשר מלך יושב
על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים
פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה?!"

ולכאורה קשה מדברי הטור (סימן
תקפ"א) שהביא את דברי המדרש על
הפסוק "כי מי גוי גדול וגו'", ר' חנינא ור'
יהושע, אומרים איזו אומה כאומה הזו
שיודעת אופיה של אלוהיה פירוש מנהגיו
ודיניו, שמנהגו של עולם, אדם שיש לו דין
לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל
זקנו ואין חותך ציפורניו, לפי שאינו יודע
איך יצא דינו, אבל ישראל אינן כן,
לובשים לבנים ומתעטפים לבנים
ומגלחין את זקנם ומחתכין ציפורניהם
ואוכלין ושותים ושמחים בר"ה, לפי
שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס"
ולכאורה הדברים אינם עולים בקנה
אחד, דמחד גיסא הוא יום של אימה

בתחילה קודם שניתן לישראל כתב אשורי? (ובפרשת שופטים יש לגאון בעל "משאת המלך" זצ"ל עוד הוספות חשובות בעניין אלא שהגיליון המצומצם של הפרשה צר מלהכיל את הכל לכן אני מצמצם רק מה שכתב הוא כאן.

והנה לולי דמסתפינא הוי אמינא את חלקי הדל, כיון שמשה רבינו ידע ברוח קודשו שהכתב ישתנה ודאי כתבו בכתב אשורי כדי שיוכשר בעתיד ומה שקראו בו עתה אף שלא היה כתב זה? יש לומר שהוראת שעה הייתה שבאותו ספר יוכלו לקרוא את פרשת הקהל, אף שעדיין לא ניתן כתב זה, ולא קשיא מידי. ולגבי יתר הספרים צריך לומר שכתבו בתחילה ספרי תורה בכתב עברי וכשהתקבלה ההלכה של כתב אשורי נכתבו מעתה כל הספרים רק בכתב אשורי וצ"ב).

הרמב"ם בהלכותיו משמיט את הדין שספר העזרה מטמא את הידיים, וכבר עמד בזה ב"משנה למלך" (הלכות אבות הטומאה פ"ט הלכה ה' יעו"ש) ואם נאמר שספר העזרה היה כתוב בכתב עברי אם כך אין זו השמטה, שהרי כבר כתב (שם בהלכה ז') שספרים אלו אינם מטמאים את הידיים רק הכתוב בכתב אשורי בלבד, ומקושית המל"מ יש להבין שהבין בפשיטות שהספר נכתב בכתב אשורי ולפיכך תמה שפיר מפני מה השמיט הרמב"ם הלכה זו, ברם אם אכן היה כתוב בכתב עברי אין כאן קושיא כלל, ואכן כך תירץ בספר "מרכבת המשנה".

ויעוין בטורי אבן מגילה (דף ג' ע"א) שתמה שיכולים היו לכתוב את אותיות מנצפ"ך מספר תורה שבעזרה, כנראה אף הוא הבין שהספר של העזרה היה

לפרשת וילך.

כמה הערות בעניין הקהל (מעובדים מתוך "משאת המלך").

(ו) ספר העזרה איך היה כתוב ומה דינו?

איתא בפרשה (פ' ל"א פס' י"א) **"בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלוקיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם"**

ובפרש"י: המלך היה קורא מתחילת אלה הדברים, כדאיתא במסכת סוטה (דף מ"א ע"א) על בימה של עץ שהיו עושים בעזרה. הנה כאן לא נתבאר באיזה ספר קראו את כל פרשת הקהל, אולם ברש"י במס' בב"ב (דף י"ד ע"ב) מבואר שהיה ספר מיוחד לזה שהיה נקרא ספר העזרה וכתבו משה רבינו.

והנה יש לחקור באיזה כתב היה ספר זה כתוב, אי היה כתוב בכתב עברי (כתב העברי הקדום כתב דעץ) לכאורה אי אפשר יהיה לקרוא בו אחרי שניתן לישראל כתב אשורי (בתחילה היה לישראל כתב עברי אבל אחרי כן נתחדשה הלכה שצריכים רק בכתב אשורי כמבואר במס' מגילה).

ומפשטות דברי רש"י משמע שאותו ספר שכתב משה רבינו קראו בו תמיד, א"כ לא נשתנה הכתב ממה שכתבו משה בתחילה, ואם כתבו משה בכתב עברי לא יוכלו לקרוא בו לאחר שנתחלף הכתב לכתב אשורי?

אלא מאי נאמר שמעיקרא כתבו משה רבינו בכתב אשורי, עדיין לא ייושבו הדברים, דעדיין תקשי היאך קראו בו

היה ליישב דבאמת זו הלכה במלך, ברם במה דברים כשיש מלך ואז לא יוכשר רק במלך ואם לא ירצה לקרוא תתבטל המצוה כפי שהעלה בחינוך, אבל אם אין מלך בישראל בכה"ג תתקיים ההלכה בשופט שהשופט גדר נשיא לו ונשיא הוא כעין מלך אף שאין הלכות מלכות נוהגות בו ואין דין מורד במלכות קיים כלפיו, אבל לעניין מצוות הקהל נקטה התורה בגדול שבישראל והמלך כשקיים הוא זה הגדול שבכולם דומיא דמשה רבינו שהיה הגדול שבכולם וכיון שהיה מלך התחדש שרק מי שדין מלך לו אף שאיננו הגדול שבישראל בגדלות בתורה, אבל אם אין מלך בישראל צריכים לתת זאת לנשיא או למי שהוא הגדול בדורו בידיעת התורה שכול ישראל מכיר שאין מי שגדול מעליו)

ז) איך תתקיים מצוות וגרף אשר בשעריך?

איתא בפרשה (פ"א פס' י"ב) "הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרף אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלוהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת".

בטורי אבן (בחגיגה ג' ע"א) תמה איך תתקיים המצוה של "וגרף אשר בשעריך" והלא לא משכחת גר בישראל שתהיה לו קרקע שהרי איננו בר נחלה בארץ (ולפיכך אינו יכול לקרוא מקרא ביכורים) ומי שאין לו קרקע כפי שהוא פטור מראיה הכי נמי יש לו להיפטר ממצוות הקהל שמתקיימת בזמן הראיה.

ולכאורה יש ליישב את קושייתו בפשיטות בגוונא דגר שנשא בת ישראל שירשה קרקע מאביה (כשלא היו לו בנים רק בנות) ונולד לו ממנה בן והבן ירש את אמו

כתוב באשורית ולפיכך תמה למה לא כתבו את האותיות מספר שבעזרה, ברם אם היה הספר כתוב בכתב עברי הקדום אי אפשר לידע איך לכתוב את אותיות מנצפ"ך שצריכות להיכתב בכתב אשורי שהוא כתב שונה לחלוטין, על כן יש להסיק שאף הוא הבין שספר תורה שבעזרה נכתב באשורי ודו"ק היטב.

בקרית ספר (פ"ג מהל' חגיגה) כתב, למדנו שמלך קורא פרשת הקהל דכתיב "תקרא את התורה הזאת" הרי דקאי על משה רבינו שיקרא לפני הקהל ומשה רבינו הרי מלך היה ולפיכך הוי דין במלך ויעויין בחינוך (מצוה תרי"ב) שכתב "וכן המלך אם לא רצה לקרות ביטל את עשה זה" ואם היה דין זה לא תלוי רק במלך אלא גם ראש בית דין או גדול הדור יכול לקרוא את הפרשה למה ביטל את העשה הלא עדיין יכולה פרשת הקהל להתקיים? אלא ע"כ דרך המלך יכול לקרוא וכיון שאינו קורא בו ביטל את המצוה הזו.

ויש לתמוה לפי דברי הקרית ספר והחינוך, לאחר שמת יהושע הרי לא היו יותר מלכים עד שהומלך שאול, וכמה מאות שנים אי אפשר היה לקיים את המצוה, וזה דבר תימה. וכבר עמד בזה במנ"ח שרצה להסיק מכך שבאמת אין ההלכה הזו דווקא רק במלך אלא אפשר לקיים זאת אף בגדול הדור, והעיר בזה בעל משאת המלך שהנחנו את ההלכה הזו בלא פשר, שהרי אין גדר ברור בזה מי הוא גדול הדור וא"כ יוכשר בכל אדם וזה ודאי דבר תימה.

(ולולי דמסתפינא לענ"ד הוי אמינא שהשופט שבדורו הוא זה שיחשב כגדול הדור בעניין ואין זו הלכה פרוצה, וגם לגוף הטענה של המנחת חינוך אפשר

הקהל מצווה דהטף אלא ציווי רק למביאייהם והם החייבים לדאוג להביא את הטף, אי"כ פשוט שאין מקום לבי"ד לעמוד במצוה זו שהרי אין מקום חיוב לבית דין רק לדאוג לכך שיקיימו המחויבים בדבר לקיים את חיובם אבל איננו עומדים במקומם, רק בגוונא שיש חיוב על הקטן עצמו כגון במילה בכה"ג אם אין אבא מוטלת המצוה על בי"ד אבל בהקהל שהיא רק מצוה דאב ולא על הטף כשהאבא אינו יכול לעלות לרגל כגון חיגר פשוט שלטף אין מצוה מצד עצמם ואי"כ אין כלל מקום לחקירה הזו כלל, ותימה גדולה יש כאן שהמנחת חינוך עצמו מביא לפי תומו את חקירת בעל הטורי אבן ואינו מעיר עליו על פי שיטתו, שהרי לשיטתו אין תחילת מקום לחקירה הנ"ל וצ"ע.

מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א

(ח) קיצור פירוש הגר"א על יונה

הנה כידוע אדונינו הגר"א ביאר ביאור נפלא על ספר יונה על דרך הרמז, ובו ביאר שכל הספר הוא רמז לנשמה וענייניה בעולם הזה ולאחר המיתה ובגלגול שני. ומלבד שעצם הביאור הוא נפלא, ככל פירושו המאירים והבהירים של רבינו הגר"א, הנה הוא גם מלא דעת אלקים ומוסר עצום הנוקב ויורד חדרי לב. ולפי דרכו של רבינו מבואר היטב למה תקנו לקראו במנחה של יוהכ"פ, כי אין לך ספר מוסר גדול ממנו, וגם נרמז בו ענין התשובה ביוהכ"פ.

אך דא עקא שדברי הגר"א נאמרו בקיצור וברמיזה כדרכו בקודש, ועל כן לא רבים נהנים מאורו. אמנם באמת הפירוש עצמו הוא מתוק מדבש וקל להבנה, ועיקר

לאחר שנפטרה והבן נפטר בחיי אביו ובכה"ג יש לגר זכות ירושה מבנו, דלענין ירושה לא התמעט גר רק שאינו יכול לנחול בארץ מעצמו אבל בדרך ירושה שייך שתהיה לו קרקע ועל זה חידשה התורה שגר כזה כיון שחייב בראיה חייב אף בהקהל, ובאמת אין צריכים לתירוץ כזה שהרי ניתן לתרץ עוד יותר פשוט למ"ד דסובר בעל יורש את אשתו דבר תורה, אי"כ הגר יכול לרשת את אשתו לאחר פטירתה, דבדיני ירושה הרי לא התמעט הגר, ברם צריכים אנו לתירוץ זה למ"ד שסבור שירושת הבעל לאו מדאורייתא ובכה"ג צריכים אנו לתירוץ הזה שהיה לו בן ממנה והבן ירש את אמו ולאחר מותו יכול האבא לרשת את בנו ודו"ק היטב.

באותו עניין ב"טורי אבן ישנה חקירה, אם החיוב להביא את הטף מוטל על האבא או זה דין על בית דין. והנה באמת כשיש אב הרי ברור שהאב חייב במצוה זו ואין בכלל מקום להחיל חיוב על בית דין, אלא שכוונת ה"טורי אבן" אליבא דמה שחידש הוא עצמו דמצוות עליה לרגל היא מצוה ששייכת לטף גופא ולא הוי חיובא דאב, ועל כן כל פטורי דגדול שייכים אף בטף ואם יש מצב של פטור כשאבא אינו יכול לעלות לרגל יש לשאול אם בית דין עומדים בעניין החיוב הנ"ל שהם ידאגו שהקטן יקיים את מצוותו עצמו או שאין לבי"ד כל צד בזה וכיון שהאבא אינו יכול לעלות אין שום חובת השתדלות מצד בית דין להביאם.

אבל אליבא דשיטת המנחת חינוך (במצוה תרי"ב) אין מקום לחקירה הנ"ל, שהרי המנחת חינוך פליג על הטורי אבן וסבירי ליה בתור מילתא דפשיטא דאין מצות

של הקב"ה³, **הַעִיר הַגְּדוֹלָה** העולם הזה נמשל לעיר גדולה⁴, **וּקְרָא עָלֶיהָ** למד את בני האדם דעת שישובו מדרכם הרעה, **כִּי עָלְתָה רַעְתָּם לִפְנֵי** שהמקטרגים שנולדו מעונותיהם עומדים וצועקים לפני: ג. **וַיָּקָם יוֹנָה לְבָרֹחַ** הנשמה קמה לברוח מהקב"ה⁵, **תְּרַשִּׁישָׁה** לתאוות העולם הזה⁶, **מִלִּפְנֵי ה'** שלפני בואה לעולם הזה עמדה הנשמה לפני ה' (זוהר ויחי רלג:), **וַיֵּרֶד יָפוֹ** הנשמה ירדה לעולם הזה⁷, **וַיִּמָּצָא אָנִיָּה** הנשמה מצאה את הגוף שנמשל לאניה (זוהר ויקהל קצט.)⁸, **בָּאָה תְּרַשִּׁישָׁה** הגוף החמרי מוכן אל תאוות העולם הזה, **וַיִּתֵּן שְׂכָרָה** הנשמה שעבדה את עצמה לכוחות הגוף ותאוותיו המגונות, שהגוף נהנה מהם⁹ **[וְאָמְרוּ חַז"ל שֶׁנִּתַּן אֶת שְׂכָר כָּל אִנְשֵׁי הַסִּפִּינָה, כִּי כָל אַבְרֵי הַגּוֹף נִהְיִין מִן הָעֵבֶרִיָּה]**, **וַיֵּרֶד בָּהּ** הנשמה ירדה אל תוך הגוף¹⁰, **לְבֹאֵ עִמָּהֶם** עם כוחות הגוף **תְּרַשִּׁישָׁה** לתאוות העולם הזה, **מִלִּפְנֵי ה'** שכולם בורחים מלפני ה':

³ כמ"ש (בשחרית של שבת כשמוציאים את הספר תורה) "בשובו אל נוהו", וכאן בעולם הזה הוא עיקר דירתו של הקב"ה, והאדם נשלח לעולם הזה לתקן את נוהו של הקב"ה.

⁴ כי האדם נקרא 'עיר', כמ"ש בנדרים ל"ב ע"ב: "עיר קטנה זה הגוף ואנשים בה מעט אלו אברים", והאדם הוא עולם קטן כידוע, ואם האדם הוא "עיר קטנה" אם כן העולם הוא "עיר גדולה".

⁵ כמ"ש בזוהר ויקהל קצ"ט ע"א: "ובר נש כד איהו בהאי עלמא חטי וחשיב דערק מקמי מאריה".

⁶ תרשיש היתה מדינה עשירה מאוד, כמ"ש ביחזקאל כ"ז "תרשיש סוחרתך מרוב כל הון", והיא רמז לעושר העולם הזה ותענוגותיו.

⁷ העולם הזה מכונה 'יפו' מלשון יופי, כמו שכתוב על עץ הדעת שהיה נחמד למראה, ועץ הדעת הוא דמיון העולם הזה.

⁸ מלשון תאניה ואניה, משום שכל ימיו כעס ומכאובים, וגם משום שהעולם הזה נמשל לים [והעולם הבא ליבשה] וצרות העולם הזה נמשלו לגלים כמ"ש כל משברייך וגלייך עלי עברו, והגוף העובר בעולם הזה הוא כאניה העוברת בים.

⁹ העבירות הם שכר הגוף כמ"ש באבות (פ"ב מ"א) "ושכר עבירה כנגד הפסדה".

¹⁰ והיא ירידה גדולה מאיגרא רמא לבירא עמיקתא.

האריכות בדבריו הם לבאר איך דברי ספר יונה רומזים אל הנמשל. על כן ראיתי לנכון לערוך את עיקר הפירוש בקצרה, למען ירוץ הקורא בו, והדגשתי את לשון הכתוב, וגם את המובאות מדברי חז"ל, כיון שגם הם חלק מהמשל, ובהערות ציינתי חלק מביאור הרמזים ומקורותיהם [וכאן בגליון השמטתי את רוב ההערות מחמת קוצר המקום]. ומובן מאליו שהרוצה לעמוד היטב על כל דבריו ועומק כוונתו של רבינו הגדול, עליו לראות את הדברים במקורם. ולשון חכמים מרפא.

פתיחה

יונה הנביא הוא משל לנשמת האדם כמו שכתוב בזוהר (ויקהל קצט.), וכל ספר יונה הוא משל למה שעובר על נשמת האדם בעולם הזה ואחר המיתה ובגלגול שני.

ותוכן הנמשל הוא, שהאדם נשלח אל העולם הזה כדי לתקן אותו, ולא די שלא תיקן את העולם, אלא אף קלקל את עצמו. אחר כך נשלח האדם לעולם הזה שוב בגלגול שני. ואז באמת תיקן את מעשיו, אבל היה תמיד בצער על רוע מזלו. כמו שיבואר הכל להלן:

פרק א'

א. **וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יוֹנָה הַקַּב"ה** אמר לנשמה שנמשלה ליונה (זוהר ויקהל קצט.), **בֶּן אֲמֵתִי** הנשמה היא בת של הקב"ה¹ **שֶׁנִּקְרָא אֲמֵתִי**², משום שהוא אמת וחותמו אמת (שבת נה.), **לֵאמֹר: ב. קוֹם לֶךְ** הקב"ה אמר לנשמה קומי לכי ממקומך בגן עדן **אֶל נִינְוָה** אל העולם הזה שהוא נוהו

¹ כמ"ש בנים אתם לה' אלקיכם, ובזוהר שמות י"ב ע"א: "דמשמע דאב ואם אית לנשמתא כמה דאית אב ואם לגופא בארעא".

² כמ"ש ביומא ס"ט ע"ב: "מתוך שיודעין בהקב"ה **שֶׁאֲמֵתִי הוּא** לפיכך לא כיזבו בו".

למי הָרָעָה הזאת לָנוּ מי יענש עמך איזה אבר ואיזה כח ונפש, מה מְלֹאכְתְּךָ איזו אומנות נתן לך ה' כששלח אותך אלינו, וּמֵאֵין תָּבוֹא מאיזה מקום חוצבת, מֵהָ אֶרֶץ מאיזה מקום באת לכאן¹³, וְאִי מִזֶּה עִם אֶתָּה מעם ישראל או מעם אחר [כי לפי מעשיך נראה כאילו אתה מעם אחר]: ט. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הנשמה עונה להם, עֲבָרִי אֲנִי חוצבתי מספירה עליונה הנקראת 'עבר הנהר' (זוהר אמור צט.), פירוש אחר: חוצבתי מגן עדן העליון שהוא מעבר נהר דינור, וְאֶת ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יֵרָא זֶה אומנותי, אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַיָּם העולם הזה וְאֶת הַיַּבֶּשֶׁה גן עדן ועולם הבא [והעולם הזה נברא כדי להכין את עצמו לעולם הבא]: י. וַיֵּרְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה כוחות הגוף נבהלו ונשתוממו מאוד על הנשמה, וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לנשמה, מִה זֹאת עֲשִׂיתָ אם לכך נוצרת וכל כך גדולה מעלתך למה זה עשית כדברים האלה, כִּי יָדְעוּ הָאֲנָשִׁים כוחות הגוף ידעו כִּי מִלְפָּנֵי ה' הוּא בָּרַח שכל ימיו ברח מלפני ה' אל תאוות העולם הזה, כִּי הִגִּיד לָהֶם שכל ימיו אמרה הנשמה לכוחות הגוף שרצונה לפנות אל תאוות העולם הזה: יא. וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כוחות הגוף אמרו לנשמה, מִה נַעֲשֶׂה לָךְ וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מֵעֲלֵינוּ איזו תקנה נוכל לעשות לך כדי שניצל מגזר הדין, כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר כי תמיד החולי מתגבר: יב. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הנשמה אמרה לכוחות הגוף שְׂאוּנִי שהנשמה תעלה מהרגלים אל הגרון [שלפני המיתה הנשמה ברגלים כנ"ל, ובעת המיתה עולה לגרון ויוצאת משם], וְהִטִּילִנִי הוֹצִיאוּ אוֹתִי מֵהַגּוֹף, אֶל הַיָּם אל העולם הזה, וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מֵעֲלֵיכֶם ואז תהיו בלי הרגש ולא תסבלו שום צער מענייני העולם הזה, כִּי יוֹדַע אֲנִי כִּי בְּשָׁלִי הַסֵּעַר הַגָּדוֹל הַזֶּה עֲלֵיכֶם: יג. וַיִּחַתְרוּ הָאֲנָשִׁים כוחות הגוף לְהָשִׁיב אֶל הַיַּבֶּשֶׁה לשוב בתשובה וללכת בדרך הטובה, וְלֹא יָכְלוּ התשובה לא

ד. וְה' הוּא ובית דינו, הִטִּיל רוּחַ גְּדוֹלָה הקב"ה שלח את לילית הנקראת "רוח גדולה" (זוהר ויקהל קצט.), אֶל הַיָּם אל העולם הזה שנמשל לים¹¹, וַיְהִי סֵעַר גְּדוֹל בָּיָם נעשו לאדם צרות רבות בעולם הזה [ואמרו חז"ל שכל הספינות הלכו בשלום ורק עליה היה סערה, כי רק אותו אדם שנגזר עליו סובל צרות בעולם הזה], וְהָאֲנִיָּה חֲשָׁבָה לְהִשָּׁבֵר הַגּוֹף חושב שיאבד לנצח (תקו"ז תקון כ"א נג.): ה. וַיֵּרְאוּ הַמַּלְחִים המוח והלב ושאר הכוחות המנהיגים את הגוף, וַיִּזְעְקוּ אִישׁ אֶל אֱלֹהֵיו צעקו ופנו אל הכסף והזהב שעבדו אותם כל ימיהם, וַיִּטְלוּ אֶת הַכֶּלִים אֲשֶׁר בָּאֲנִיָּה אֶל הַיָּם לְהִקָּל מֵעֲלֵיהֶם, הַגּוֹף זורק את בגדיו להקל על אבריו. פירוש אחר: שנותן את בגדיו לצדקה להקל מעליו גזר הדין הקשה. וַיִּזְכֶּה יָרַד אֶל יִרְכָתִי הַסְּפִינָה¹² ביום המיתה הנשמה יורדת אל הרגלים (תקו"ז שם), וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרֶד הַגּוֹף נשכב על המיטה ונרדם: ו. וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֲבִל הלב שהוא ראש הכוחות המנהיגים את הגוף, קרב אל הנשמה, וַיֹּאמֶר לוֹ לנשמה מִה לָךְ נִרְדָּם קוֹם קְרֹא אֶל אֱלֹהֶיךָ אוֹלִי יִתְעַשֶּׂת הָאֱלֹהִים לָנוּ לגוף וכוחותיו ולנפש והרוח הבהמית, וְלֹא נֹאבֵד בעת המיתה [שאז הגוף וכוחותיו נאבדים לגמרי, אבל הנשמה נשארת ואפשר לתקנה בגלגול אחר]: ז. וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הכוחות והאיברים אומרים זה לזה, לָכֵן וְנִפְּלָה גוֹרְלוֹת וְנִדְעָה בְּשָׁלְמִי הָרָעָה הזאת לָנוּ הבה נברר מי הוא האבר שחטא שבעבורו בא גזר הדין הקשה, וַיִּפְּלוּ גוֹרְלוֹת בִּירוֹרוֹ את הדבר ופשפשו, וַיִּפֹּל הַגּוֹרֵל עַל יוֹנָה מצאו שהנשמה היא זו שחטאה: ח. וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כוחות הגוף ואבריו אמרו לנשמה הַגִּידָה נָא לָנוּ בְּאֲשֶׁר

¹¹ שהעולם הזה נמשל לים והעולם הבא ליבשה כנ"ל.

¹² לעיל נקרא אניה וכאן ספינה, משום שכשהיא באמצע הים נקראת אניה כמ"ש דרך אניה בלב ים, וכשקרובה ליבשה נקראת ספינה, ולעיל היה עדיין באמצע החיים וכאן קרוב למיתה.

בְּלִבְבַּי יָמִים בעומק העולם הזה שנמשל לים, **וְנָהָר יִסְבְּבֵנִי** נהר דינור נשפך על ראש הרשעים בגיהנם (חגיגה יב:), **כָּל מִשְׁבְּרִיךְ וְגִלְיָךְ עָלַי עָבְרוּ** כבר סבלתי את כל הצרות והענשים [שכל קליפה נטלה ממנו את חלקה]: ה. **וְאֲנִי אִמְרָתִי נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ** חשבתי שאני מאותם שאין להם חלק לעולם הבא שלא חיים ולא נידונים, **אֲךָ אוֹסִיף לְהִבִּיט אֶל הַיֵּכָל קִדְשְׁךָ** כיון שראיתי שנצרפתי בכור הגיהנם בוודאי זהו כדי שאבוא נקי לעולם הבא: ו. **אֶפְפוּנִי מִיָּם עַד נֶפֶשׁ** בגיהנם שהוא יון מצולה, **תְּהוֹם יִסְבְּבֵנִי** הרשעים נידונים בתהום (ב"ר לג א), **סוּף חֲבוּשׁ לְרֹאשִׁי** לילית שהיא חרבו של מלאך המות [שהוא סוף כל האדם וסוף כל הדרגות] מלפפת את הנשמה בגיהנם¹⁷: ז. **לִקְצָבֵי הָרִים יִרְדָּתִי** התהום ששם נידונים הרשעים הוא בין ההרים¹⁸, **הָאֶרֶץ בְּרַחֲמֶיהָ בְּעֵדֵי לְעוֹלָם** שאיני יכול לעלות מהשואל, אך אני מבקש - **וְתַעַל מִשְׁחַת חַיִּי ה' אֱלֹהֵי: ח. בְּהִתְעַטֵּף עָלַי נֶפְשִׁי** כשהיתה נפשי עטופה בחולי לפני מותי, **אֶת ה' זָכַרְתִּי** אז חזרתי בתשובה והתפללתי, **וְתָבוֹא אֵלַיךְ תִּפְלָתִי אֶל הַיֵּכָל קִדְשְׁךָ** שאע"פ שאחר גזר הדין אין התשובה מועילה לבטלו, מכל מקום מועילה שיעלה אחר כך מהגיהנם¹⁹: ט. **מִשְׁמָרִים הִבְלִי שְׁוֹא** בני האדם השומרים לעצמם הרבה ממון שהוא הבלי שוא, **חֲסָדָם יַעֲזֹבוּ** המה

¹⁷ כמ"ש בסוטה ג' ע"ב וע"ז ה' ע"א: "וכל העובר עבירה אחת בעולם הזה מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין כו" ר"א אומר קשורה בו ככלב".

¹⁸ כמ"ש בחגיגה י"ב ע"ב: "הארץ על מה עומדת על העמודים כו" עמודים על המים כו" מים על ההרים", וההרים הללו הם אבני בהו המשוקעות בתהום (כמ"ש בחגיגה י"ג ע"א "בהו אלו אבנים המפולמות המשוקעות בתהום שמהן יוצאין מים").

¹⁹ כמ"ש ברות רבה ו' ד': "לאחר ימים חלה אלישע בן אבויה אתון ואמרין לר' מאיר אלישע רבך חולה, אזל לגביה אמר ליה חזור בך, אמר ליה ועד כדון מקבלין, אמר ליה ולא כתיב תשב אנוש עד דכא עד דכדוכה של נפש", הרי שגם תשובה כזו מועילה קצת.

הועילה, **כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסֵעַר עֲלֵיהֶם** לאחר גזר הדין אין התשובה מועלת (תקו"ז שם): יד. **וַיִּקְרְאוּ אֶל ה' כוֹחוֹת הַגּוֹף** צעקו אל ה', **וַיֹּאמְרוּ אָנָּה ה' אֵל נָא נֹאבְדָה בְּנֶפֶשׁ הָאִישׁ הַזֶּה** אל נאבד עם הנשמה, **וְאֵל תִּתֵּן עֲלֵינוּ דָם נָקִיא** אל תענישנו על עון קיצור החיים¹⁴, **כִּי אַתָּה ה' כְּאֲשֶׁר חִפְצָתָ עֲשִׂיתָ** שעשית את כוחות הגוף החומרי עם טבע רע¹⁵: טו. **וַיִּשְׂאוּ אֶת יוֹנָה וַיְטַלְהוּ אֶל הַיָּם** הנשמה יצאה מכל אבר ואבר בגוף, **וַיַּעֲמֵד הַיָּם מִזְעָפוֹ: טז. וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה אֶת ה'** אחרי שיצאה הנשמה עדיין לא פרשו הכוחות מן הגוף, ואז הגוף רואה כל מה שנגזר עליו (זוהר ויחי ריח:), **וַיִּזְבְּחוּ זֶבַח לַה' וַיְדַרְּו נְדָרִים** שהם מקבלים על עצמם את הדין:

פרק ב'

א. **וַיָּמָן ה' דָּג גְּדוֹל לְבַלַּע אֶת יוֹנָה** הוא הקבר, שבעת המיתה הנשמה באה לקבר יחד עם הגוף [ואז היא ברשות המלאך דומה שממונה על המתים], **וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעֲי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וְשְׁלֹשָׁה לַיְלֹת** בשלשה ימים ראשונים אחרי המיתה הנשמה שוכנת על הגוף בקבר (ירושלמי מו"ק פ"ג ה"א): ב. **וַיִּתְּפַלֵּל יוֹנָה אֶל ה' אֱלֹהֵיו מִמַּעַי הַדָּגָה** [ואיתא במדרש שבתחילה היה בדג זכר ואחר כך פלטו הדג ובלעתו דגה נקבה והנמשל הוא שבתחילה הנשמה בקבר ואחר כך דומה מוסר אותה לגיהנם] ואז הנשמה צועקת לה' מהגיהנם: ג. **וַיֹּאמֶר קִרְאתִי מִצָּרָה לִי אֵל ה' וַיַּעֲנֵנִי** בעת שהיה לי צרה בעולם הזה היית עונה לי, וכעת - **מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שְׁוַעֲתִי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי** מבקש אני שכמו כן תשמעני עתה: ד. **וְתִשְׁלִיכֵנִי מִצוֹלָה** הנשמה נידונה במצולות חושך¹⁶,

¹⁴ שהאדם עתיד ליתן דין גם על מה שגרם ע"י עוונותיו לקצר את חייו.

¹⁵ "כאשר חפצת" נאמר על דרגא פחותה יותר כמו שמברכים הנשים "שעשני כרצוני".

¹⁶ כמ"ש "ותשליך במצולות ים כל חטאתם".

שבה כל המידות הרעות, ויכס שק וישב על האפר המלך נצרך להכנעה יותר מאחרים: ז. ויזעק ויאמר בנינוה בעולם הזה מטעם המלך הקב"ה, מלכו של עולם, וגדליו בית דין שקבעו את החודש, לאמר האדם הגדולים והתלמידי חכמים, והבהמה עמי הארץ (סוטה כב. וחולין ה:), הבקר פושעי ישראל, והצאן אנשים שאינם יודעים בין טוב לרע אך נמשכים אחר התלמידי חכמים ושומעים לדבריהם, אל יטעמו מאומה ביום כיפור, שאז כולם מתענים, אל ירעו שלא ילכו כל היום אחר פרנסה כלל, ומים אל ישתו: ח. ויתכסו שקים האדם והבהמה התלמידי חכמים ועמי הארץ יתכסו בשקים ביום הכיפורים כמנהג הקדמונים בימי הצום²⁰, ויקראו אל אלהים בחזקה ביום הכפורים צועקים כל היום בבקשות גדולות ובתחנונים, וישבו איש מדרך הרעה ומן החמס אשר בכפיהם כי עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו: ט. מי יודע ישוב ונחם האלהים ושב מחרון אפו ולא נאבד: י. וירא האלהים את מעשיהם תענית שק ואפר בכי הספד [ר"ת תשובה] שהם התיקונים הנצרכים, אבל העיקר הוא - כי שבו מדרך הרעה וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה וחתם את דינם לטובה:

פרק ד'

א. וירע אל יונה אל הנשמה, רעה גדולה היה לו רע מאוד בחוסר מזונות ושאר דברים, כי הקב"ה הוריד את הנשמה בגלגול שני במזל רע כדי לכפר על מה שעשה בגלגול הראשון, ויחר לו קינא

עוזבים את חובתם לעשות חסד עם הממון שניתן להם: י. ואני בקול תודה אזבחה לך אשר נדרתי אשלמה חילקתי צדקה, ישועתה לה' כי ימי החולי ציפיתי לישועת ה': יא. ויאמר ה' לדג ה' אמר למלאך דומה, ויקא את יונה אל היבשה דומה הוציא את הנשמה מהגיהנם לגן עדן:

פרק ג'

א. ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר הקב"ה שולח את הנשמה לעולם הזה בגלגול שני: ב. קום לך אל נינוה אל העולם הזה שהוא נוהו של הקב"ה, העיר הגדולה העולם הזה נמשל לעיר גדולה, וקרא אליה למד את בני האדם את הקריאה אשר אנכי דבר אליך אשר דברתי אליך בפעם הראשונה, שישבו מדרכם הרעה: ג. ויקם יונה וילך אל נינוה כדבר ה' בגלגול השני הלכה הנשמה לעולם הזה כדי לקיים את דבר ה' [ולא כפעם הראשונה שברח לתאות עולם הזה], ונינוה היתה עיר גדולה שהעולם הזה נקרא עיר גדולה כנ"ל, לאלהים שהעולם הזה נברא כדי שיתהלכו בו הצדיקים לפני האלקים, מהלך שלשת ימים אנשי העולם הזה לא עושים כך אלא הולכים לפני האלקים רק בשלשה ימים, ראש חודש אלול, ראש השנה, ויום כיפור: ד. ויחל יונה לבוא בעיר מהלך יום אחד הנשמה התחילה להוכיח את בני האדם ביום הראשון מהג' ימים שהוא ראש חודש אלול, ויקרא ויאמר עוד ארבעים יום ביום כיפור ונינוה נהפכת שאם לא ישובו יחתם דינם לרעה: ה. ויאמינו אנשי נינוה באלהים ויקראו צום בעשרת ימי תשובה, שאז הבינונים מתענים (טור או"ח סי' תקפ"א בשם מדרש), וילבשו שקים מגדולם ועד קטנם כמו שנהגו בימים קדמונים בימי הצום: ו. ויגע הדבר אל מלך נינוה דבר זה נגע למלך יותר מלשאר העם כי הוא נכנס תחילה לדין, ויקם מכסאו ויעבר אדירתו מעליו העביר את גאוותו

²⁰ לכאן צ"ע הא אמרינן בשבת קי"ט ע"א "אמר ליה ריש גלותא לרב המנונא מאי דכתיב ולקדוש ה' מכבד אמר ליה זה יום הכפורים שאין בו לא אכילה ולא שתיה אמרה תורה כבדהו בכסות נקיה". וצ"ל שלובשים את השק מתחת הבגדים. ועוד י"ל דגם בשקים שייך כסות נקיה, שהוא בד גס אך נקי.

הָאֱלֹהִים תּוֹלַעַת בְּעֵלוֹת הַשָּׁחַר, ה' הביא את הקליפה העומדת בכל עלות השחר ושמה תולע (שער הכוונות דרושי תפילת השחר דרוש ג), **למַחֲרַת וּתְּפֹךְ אֶת הַקִּיקִיּוֹן וַיִּיבֹשׁ הַקִּיקִיפָה הַנִּלְלָה** נטלה את כל עשרו להודיע כי טובת העולם הזה אֵין: ח. וַיְהִי כִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ הַשֶּׁמֶשׁ זָרַחָה עָלָיו שׁוֹב בַּמִּזְלָה רַע כַּמִּקְדָּם, וַיִּמָּן אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים רוּחַ מִהַמִּזְלָה הָרַע שֶׁל הַשֶּׁמֶשׁ, חֲרִישִׁית עַל שׁוֹם שִׁבְעַת עֶשְׂרֵי הַחֲרִישׁ מַעֲסֵק הַתּוֹרָה, וּתְּפֹךְ הַשָּׁמֶשׁ עַל רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְּעֵלֶף שֶׁהָכָה אוֹתוֹ רוּעַ מִזְלוֹ מֵאֻד, וַיִּשְׁאַל אֶת נַפְשׁוֹ לְמוֹת וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי: ט. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל יוֹנָה הַהֵיטֵב חָרָה לְךָ עַל הַקִּיקִיּוֹן עַל הָעוֹשֶׁר שֶׁל הַבַּל שֶׁאֵבַד מִמֶּךָ וַיֹּאמֶר הֵיטֵב חָרָה לִי עַד מוֹתִי: י. וַיֹּאמֶר ה' אֶתָּה חֹסֶת עַל הַקִּיקִיּוֹן אֲשֶׁר לֹא עֲמַלְתָּ בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתָּ שֶׁלֹּא עֲסַקְתָּ בַּמֶּשָׁא וּמִתֵּן וְלֹא בִיגִיעַ כַּפֶּיךָ, שָׁבֵן לִלְלָה הִיָּה וּבֵן לִלְלָה אֲבָד שֶׁהָעוֹשֶׁר אֵינוֹ אֵלָּא בַּעֲלוֹם הַזֶּה שְׁדוּמָה לִלְלָה: יא. וְאַנִּי לֹא אֲחוּס עַל נִינּוֹה הָעוֹלָם הַזֶּה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ הַרְבֵּה מִשְׁתִּים עֲשָׂרָה רַבּוֹ אָדָם שֶׁבִּתּוֹךְ כֻּלָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ יוֹתֵר מִי"ב רַבּוֹא תַלְמִידֵי חֲכָמִים²², אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יָמֵינוֹ לְשִׁמְאֵלוֹ שְׁעוֹבָדִים אֵת ה' גַּם בִּיצֵר הַטוֹב שֶׁבְּכֻלָּהּ הַיְּמִנִית וְגַם בִּיצֵר הָרַע שֶׁבְּכֻלָּהּ הַשִּׁמְאֵלִית (בְּרֻכּוֹת סא.), וּבִהְמָה רַבָּה שֶׁאֵר בְּנֵי אָדָם:

~ בריך רחמנא דסייען ~

ט) טעם חדש לשם "ירח האיתנים"

כידוע חודש תשרי נקרא בספר מלכים "ירח האיתנים", ואמרו ב"ר"ה י"א ע"א שהוא

²² כמ"ש "האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פרי"ו, ופי' מהרש"א בשבועות ל"ה שמכל אלף יש מאתים תלמידי חכמים, שהם חומש מאלף, נמצא שמס' רבוא יש י"ב רבוא, אך כיון שבפרטות ישראל יש יותר מס' רבוא לכן גם בתלמידי חכמים יותר מי"ב רבוא.

באנשי עולם הזה שזכו לשני שולחנות: ב. וַיִּתְּפֵלֶל אֶל ה' וַיֹּאמֶר אָנָּה ה' הֲלוֹא זֶה דְּבָרִי עַד הַיּוֹתִי עַל אֲדַמְתִּי בַּגִּלְגּוֹל הָרָאשׁוֹן, עַל כֵּן קִדְמְתִּי לְבָרַח תַּרְשִׁישָׁה שֶׁבִּרְחֹתִי בַּגִּלְגּוֹל הָרָאשׁוֹן אֵל תַּאֲוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, וּסְמַכְתִּי עַל זֶה שֶׁבְּזַקְנוֹתִי אֲשׁוּב בְּתִשׁוּבָה וּתְמַחֵל לִי, כִּי יִדְעֹתִי כִּי אֶתָּה אֵל חַנוּן וְרַחוּם אַרְךָ אַפִּים שֶׁמֵּאֲרִיךְ אֶפְּהֵם לְהַמְתִּין אוֹלֵי יִשׁוּב, וְרַב חֶסֶד וּמִקְבֵּל בְּתִשׁוּבָה אֶפִּילוֹ יוֹם אֶחָד לִפְנֵי הַמּוֹת, וְנָחֵם עַל הָרָעָה וְלִכְּן תִּרְחַם עָלַי עַכְשָׁיו וְאֵל תַּעֲנִישֵׁנִי עַל מַעֲשֵׂי בַּגִּלְגּוֹל הַקּוֹדֵם [אך באמת אין ממש בטענה זו, כִּי הָאֹמֶר אֲחֻטָּא וְאֲשׁוּב אֵין מִסְפִּיקִין בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת תִּשׁוּבָה]: ג. וְעַתָּה ה' קַח נָא אֶת נַפְשִׁי מִמֶּנִּי כִּי טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי, אִם אֵינִי יִכּוֹל לַצֵּאת מִמִּזְלִי הָרַע בַּגִּלְגּוֹל זֶה טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי: ד. וַיֹּאמֶר ה' הֵיטֵב חָרָה לְךָ וְכִי טוֹב הוּא שֶׁאֵתָּה מִקְנָא בְּאֲנָשֵׁי הָעוֹלָם הַזֶּה: ה. וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן הָעִיר כִּיוֵן שֶׁרָאָה שֶׁה' לֹא שָׁמַע אֶת תְּפִלָּתוֹ וּמִזְלוֹ עֲדִין רַע, פִּירַשׁ מִחַיִּי הָעוֹלָם הַזֶּה וַיֵּשֶׁב מִקְדָּם לָעִיר יֵשֶׁב לַעֲסוֹק בְּתוֹרָה שֶׁנִּבְרָאת קוֹדֵם הָעוֹלָם הַזֶּה (פִּסְחִים נד.), וַיַּעַשׂ לוֹ שֵׁם סֵכָה וַיֵּשֶׁב תַּחְתֶּיהָ בְּצֵל שְׁפִירָשׁ מַעֲסָקִי הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁכָּל עֶשְׂרֵי וְטוֹבוֹ בָּא מִכָּח הַשֶּׁמֶשׁ [כִּפִּי שְׁעוּמַדַּת בַּמִּזְלוֹת], עַד אֲשֶׁר יִרְאֶה מֶה יִהְיֶה בָּעִיר עַד שִׁירָאָה מֶה יִהְיֶה עִם מִזְלוֹ אִם יִשְׁתַּנֵּה לְטוֹבָה: ו. וַיִּמָּן ה' אֱלֹהִים קִיקִיּוֹן כִּיוֵן שֶׁדַּחַק אֶת הַשְּׁעָה לִקַּח הַקֵּב"ה מִחֲלָקוֹ בִּגֵּן עֵדֶן וְנָתַן לוֹ עוֹשֶׁר גָּדוֹל בַּעֲלוֹם הַזֶּה²¹, וַיַּעַל מֵעַל לִיּוֹנָה לְהִיּוֹת צֵל עַל רֹאשׁוֹ לְהִגֵּן עָלָיו מִהַשֶּׁמֶשׁ הַמַּכָּה אוֹתוֹ [מִשׁוֹם שֶׁנּוֹלַד בְּזִמָּן שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ הִיָּתָה בַּמִּזְלָה רַע, וְעַתָּה ה' הִגִּין עָלָיו מִהַשְּׁפַעַת הַשֶּׁמֶשׁ], לְהַצִּיל לוֹ מִרְעָתוֹ מִצְרֹתָיו וּדְחָקוֹ, וַיִּשְׁמַח יוֹנָה עַל הַקִּיקִיּוֹן שֶׁמָּחָה גְּדוֹלָה עַל שֶׁהִגִּיעַ אֵל תַּאֲוֹתָיו: ז. וַיִּמָּן

²¹ ונקרא 'קיקיון' כי נתן לו מטרפי דגן עדן, כמ"ש בב"מ קי"ד ע"ב שרבה בר אבוא אמר לאלהיו הנביא "דחיקא לי מילתא, דבריה ועייליה לגן עדן אמר ליה פשוט גלימך ספי שקול מהני טרפי ספא שקל", והענין שכל עושר העולם הזה הוא מטרפי אילנא דגן עדן כמ"ש בזוהר.

שבאמת ברא במדת הדין, כי לא שייך לשתף עם דבר שאינו קיים, אלא ודאי דהפירוש הוא שבתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם רק במידת הדין ולבסוף שיתף עמה גם את מידת הרחמים.

ואפשר לבאר ביתר עומק ע"פ המבואר בספרים הקדושים ש"עלה במחשבה" אצלו ית' אין זה רק הוה אמינא בעלמא, כי לא כמחשבותיו ית' מחשבותינו ולא אדם הוא להנחם, אלא שבתחילה ברא את העולם בדרגא דמחשבה במידת הדין, ואח"כ ברא בדרגא דמעשה במדת רחמים, והיינו כמ"ש רבינו תם בתוס' ר"ה כ"ז ע"א (ד"ה כמאן) שהזמן שעלה במחשבה היה בתשרי והזמן שנברא בפועל היה בניסן, (ואיתא בשם האר"י ז"ל דלכן אומרים "היום הרת עולם" כי בר"ה התחיל ה"הריון" של העולם), ולכן אז הוא זמן התחדשות הדין בכל שנה ושנה].

ובשמו"ר ל' ט"ו: "ר' אומר כשם שהזהיר הקדוש ברוך הוא על הדברות כך הזהיר על הדין, למה **שבו העולם תלוי** שנאמר מלך במשפט יעמיד ארץ", ובזוהר ויחי רל"ב ע"ב: "פתח רבי יוסי ואמר ועז מלך משפט אהב אתה כוננת מישרים וגו', ועז מלך משפט אהב דא קודשא בריך הוא, ועז מלך תוקפא דאתקף קודשא בריך הוא לאו איהו אלא במשפט דהא **במשפט אתקיים ארעא** כמה דאת אמר מלך במשפט יעמיד ארץ ובגין כך ועז מלך משפט אהב **ולא אתתקנת כנסת ישראל אלא במשפט בגין דמתמן אתזנת וכל ברכאן דנטלא מתמן נטלא** ובגין כך ועז מלך משפט אהב כל תאיבו וכל רחימו דילה לקביל משפט".

ומבואר מכל זה שהמשפט מכונה במקרא "עמודי הארץ" וכן "מוסדי ארץ", והנה עמודי הארץ נקראו "איתנים" כמ"ש (מיכה ו' ב') "שמעו הרים את ריב ה' **והאיתנים מסדי ארץ**", וא"כ יש לומר דגם מטעם זה נקרא חודש זה "ירח האיתנים" כיון שבו חל זמן

משום שנולדו בו איתני עולם, אמנם הרבה פנים לתורה ונראה בס"ד עוד טעם נכון לשם זה:

דהנה בחודש זה חל זמן הדין והמשפט של כל העולם בראש השנה ויום כיפור, והנה ידוע שהעולם עומד על המשפט כמ"ש (משלי כ"ט ד') "מלך במשפט יעמיד ארץ", ובאבות סוף פרק א' תנן "על שלשה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום", הרי שהדין והאמת הם עמודי העולם, וכן מצאנו בשלשה מקומות בתהילים שבסמוך לענין המשפט נזכר ענין 'עמודי הארץ': בתהילים ע"ה ד' כתיב: "כי אקח מועד אני **מישרים אשפט** נמוגים ארץ וכל יושביה אנכי **תכנתי עמודיה סלה**", ושם פ"ב כתוב: "אלקים נצב בעדת קל בקרב אלקים **ישפט**, עד מתי **תשפטו** עול ופני רשעים תשאו סלה, **שפטו** דל ויתום עני ורש הצדיקו... לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו **ימוטו כל מוסדי ארץ**", כלומר שעל ידי אלו שלא ידעו ולא יבינו את דרך המשפט ימוטו עמודי הארץ, וכן שם קי"ט (פסוקים פ"ט צ') נסמך ענין כינון הארץ למשפט, שנאמר שם: "לדור ודור אמונתך **כוננת ארץ ותעמוד, למשפטיך** עמדו היום כי הכל עבדיך", ופשוט דסמיכות זו בשלשה מקומות אינה בכדי, אלא ודאי שיש לענין המשפט יחס ושייכות של ממש עם עמודי הארץ.

וכן עיקר בריאת העולם היתה ע"י המשפט, כמ"ש בשמו"ר ל' י"ג: "מלך במשפט יעמיד ארץ זה הקדוש ברוך הוא **שברא את עולמו בדין** שנאמר בראשית ברא אלקים, ברא ה' לא נאמר אלא אלקים, ויאמר ה' יהי רקיע אינו אומר אלא אלקים וכן כולהו, וכן דוד אומר כי אלקים שופט, ללמדך **שבדין נברא העולם**".

[ואין זה סתירה למה שאמרו חז"ל שבתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין ולבסוף שיתף עמו מדת רחמים, כי אדרבה הלשון "שיתף" מוכיח

י"ב ע"ב שהארץ עומדת על העמודים והעמודים על המים והמים על ההרים (ועל הרים אלו כתוב "שמעו הרים... והאיתנים **מוסדי ארץ**", כנ"ל), וביאר הגר"א שההרים הללו הם אלו שאמרו עליהם בחגיגה י"ב ע"א: "בהו אלו אבנים המפולמות המשוקעות בתהום שמהן יוצאין מים", ולפ"ז נראה דמה שאמר יונה "נהר יסובבני" כוונתו לנהר היוצא מהאבנים האלו²³, ומבואר בדברי הגר"א שבהרים אלו נידונים הרשעים, [וכן משמע בתנחומא הנ"ל], שאמרו שם גם: "והראהו שאל תחתית שנאמר ותעל משחת חיי ה' אלהי, והראהו גיהנם דכתיב מבטן שאל שועתי שמעת קולי", הרי שהשאל והגיהנם הם ג"כ במקומות האלו], הרי שגם בעולם הזה מקום הדין הוא במקום עמודי העולם שהם בבחינת המשפט.

ולפ"ז נראה טעם נוסף לקריאת ספר יונה בעת המנחה של יום כיפור, שהרי נזכר בו ענין הדין ב"קצבי הרים" הללו, שהם כנגד המידות המשמשות בחודש זה, כנ"ל, וכן כדי לעורר את אימת הדין לפני שעת החיתום.

בענין הפיוטים ואופן אמירתם

ענין הפיוטים הנהוגים בישראל נזכר כבר במדרש ויק"ר פ"ל דאמרו שם על ר' אלעזר בן ר' שמעון "דהוה קריי ותניי ופייטן

²³ ולפ"ז נראה לפרש את הכתוב בתהילים (פ"ד ז') "עברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו" ובעירובין י"ט ע"א דרשו להאי קרא על יורדי גיהנם, ע"ש, ולהנ"ל י"ל ד"מעין ישיתוהו" הכוונה שנידונין בין מעינות המים היוצאים מן האבנים המפולמות, ובאיוב כתיב "אשר קומטו ולא עת נהר יוצק יסודם", ומבואר בחגיגה י"ג ע"ב דהוא נהר דינור שנשפך על ראש רשעים בגיהנם, ולהנ"ל אפשר לפרשו גם על הנהר היוצא מאבנים אלו שעליו אמר יונה נהר יסובבני כנ"ל, (ואין זה סותר לדברי הגמ' שהוא נהר דינור, כי שם מיירי בגיהנם העליון וכאן מיירי בגיהנם התחתון), ומסתמא המים היוצאים משם רותחים מאוד ק"ו מחמי טבריא הרותחין משום דחלפי אפיתחא דגיהנם.

הדין והמשפט של כל העולם שהם המה "האיתנים" כנ"ל.

ובזה מבואר גם למה דוקא ההרים שעליהם עומד העולם צריכים לשמוע את ריב ה' עם עמו ישראל, כיון שההרים ההלו הם רמז לדין והמשפט שהם עמודי העולם.

ונראה שלכן אמרה חנה בתפילתה: "כי לה' **מצוקי ארץ וישת עליהם תבל**", כיון שאמרה זאת על מה שנפקדה בר"ה, שאז הוא הזמן שמשמשים העמודים הללו, (וידוע שתפילה זו מכוונת לענייני ר"ה, כדאיתא בברכות כ"ט ע"א שתשע ברכות של ר"ה כנגד תשעה אזכרות שאמרה חנה בתפילתה, ובירושלמי שם פ"ד ה"ג מבואר דהוא משום שכתוב בסופה "ה' ידין אפסי ארץ").

וידוע שכל מה שיש בעולם התחתון מכוון כנגד כל מה שיש בעולם העליון, ולפי זה נראה בס"ד דכשם שבעולם העליון מקום הדין והמשפט הוא במקום עמודי העולם, כך גם בעולם הזה התחתון מקום הדין שבו נידונים הרשעים הוא במקום עמודי העולם, וכמו שיבואר:

דהנה בתפילה שאמר יונה הנביא בעת שהיה במעי הדגה, אמר: "לקצבי הרים ירדתי הארץ ברחיה בעדי לעולם", ואמרו על זה בתנחומא ויקרא סי' ח': "והראהו **עמודי ארץ במכוניה** שנאמר הארץ בריחיה בעדי לעולם", דהיינו שה"קצבי הרים" שהזכיר יונה הם אותם ההרים שעליהם עומד העולם, כמ"ש שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים מוסדי ארץ.

ובפירוש הגר"א ביונה שם כתב: "**כמ"ש** (בחגיגה פ"ב) **הארץ על מה עומדת על המים מים על הרים והן אבני בהו המשוקעות בתהום** ושם ירד בתהום והם ד' קליפין **שבהן הרשעים נידונים**", ע"ש, וביאור דבריו הוא, שמה שאמר יונה "לקצבי הרים ירדתי" כוונתו היא לאותם ההרים שעליהם עומדים המים כדאמרינן בחגיגה

בשתיקה, ובפיוטים השכיחים יותר נהגו שהחזן אומר כל בית והציבור אחריו, או שהחזן אומר בית אחד והציבור אומרים בית אחר, כמו שנוהגים היום באמירת "אנעים זמירות" ובאמירת האקדמות, או שהחזן אומר חצי בית והציבור אומרים את חציו השני, ובכל הפזמונים הסדר היה שהחזן אמר לבדו את הבתים ואחר כל בית ענו הציבור את הפזמון, (כמו שאנו עושים בט"ב באמירת "אלי ציון ועריה").

וכל הסדרים אלו לא נתחדשו בזמן הראשונים אלא כך היה סדר השירה כבר מזמן חז"ל, וכמ"ש בסוכה ל"ח ע"ב: "הוא אומר הללויה והן אומרים הללויה מכאן שמצוה לענות הללויה, הוא אומר הללו עבדי ה' והן אומרים הללויה מכאן שאם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה (=פזמון), הוא אומר הודו לה' והן אומרים הודו לה' מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים... הוא אומר אנא ה' הושיעה נא והן אומרים אנא ה' הושיעה נא מכאן שאם קטן מקרא אותו עונים אחריו מה שהוא אומר... הוא אומר ברוך הבא והן אומרים בשם ה'", הרי לנו שכל סדרי הפיוט נהגו בזמן חז"ל באמירת ההלל, גם פזמון, גם חזרה אחר החזן, וגם קריאה של החזן והציבור לסירוגין, (ומה שנהגו שהחזן אומר את ההלל והציבור עונים "הללויה" אחר כל פסוק כן הוא מנהג התימנים עד היום), וכן מנהג האשכנזים שעונים הודו לה' כי טוב אחר יאמר נא ויאמרו נא הוא על דרך הפזמון.

ובסוטה ל' ע"ב איתא: "וכיצד אמרו שירה כגדול המקרא את הלל והן עונים אחריו ראשי פרקים, משה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה', משה אמר כי גאה גאה והן אומרים אשירה לה' (=פזמון), רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר כקטן המקרא את הלל והן עונים אחריו כל מה שהוא אומר, משה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה', משה אמר כי גאה גאה והן אומרים כי גאה גאה, רבי נחמיה

ודרשן", ובשהש"ר פ"א אמרו: "הדין פייטנא כד עביד אלפא ביתא זמנין מחסל לה זמנין דלית מיחסל לה" כו', ובילקוט שמעוני רמז תתקפ"ג: "צוארך בחרוזים אלו הפייטנים", (כנראה על שם שעשו את הפיוטים בחרוזים), ובילקו"ש קהלת רמז תתקע"ד: "כיון דאכלין ושתין אליו אמרין אלפ"א בית"א מן הכא ואליו אמרין מזמורים מן הכא", ועי' שו"ת ר"י מיגש סי' ר"ד שביאר שהמילה "פיוט" יסודה בלשון היונית שקוראין למשורר פיטאנ"א, ו"פזמון" נוסד על לשון יונית שקורין לאדם החוזר על דבריו פעמים רבות פזמאנ"א.

והמנהג לייסד שירים על סדר א"ב הוא כבר מזמן דוד המלך ע"ה שיסד הרבה מזמורים על דרך זו, כמו תהלה לדוד, אודה ה' בכל לבב, אשרי איש ירא את ה', אברכה את ה' בכל עת, ותמניא אפי', וכן עשה ירמיהו במגילת איכה, ובשהש"ר הנ"ל מבואר שהחמשה ואלף שירים של שלמה המלך ג"כ היו על סדר הא"ב עם עוד ה' אותיות (כנראה מנצפ"ך).

והנה כל תקנות חז"ל ומנהגי ישראל תורה שלימה הם וכל עניניהם צריכים לימוד ועל כן ראוי גם ללמוד ולהבין את סדר מלאכת הפיוט ואופן אמירתו, כפי שנהג בזמן רבותינו הראשונים מייסדי הפיוטים, (ואמנם הדברים שאכתוב להלן אינם חדשים, וכבר העירו עליהם רבים, אך מ"מ ראיתי לנכון לערוך את הדברים בשפה ברורה כיון שרבים אינם יודעים מזה, והדברים נוגעים לאופן אמירתם והבנת פשוטם של הרבה מן הפיוטים, אשר כל דבריהם תורה שלימה הם):

הנה כידוע, בטרם המצאת הדפוס כתיבת ספרים היתה מלאכה קשה ויקרה, ולא היו מחזורים וסידורים אלא רק ביד הש"ץ וחשובי הקהל, ורוב התפילה היתה נאמרת רק ע"י הש"ץ, וכל הפיוטים נוסדו מלכתחילה על דעת כן, ולכן הרבה פיוטים נאמרו רק ע"י החזן והציבור שמעו

בצורה זו, שכל "וכל מאמינים" מתחבר בניגון עם הבית שלאחריו.

ואותו שינוי ממש נוצר גם בפיוט "אתה הוא אלקינו בשמים ובארץ", שכוונת הפייט היתה שהחזן יאמר "אתה הוא אלקינו, והציבור יענו "בשמים ובארץ", החזן יאמר "גבור ונערץ" והציבור יענו אחריו "דגול מרובה", וכן עד"ז, וכיום נוהגים לנגן את "אתה הוא אלקינו" לבדו, ואח"כ מנגנים "בשמים ובארץ גבור ונערץ" "דגול מרובה" הוא שח ויהי", וכן כל הפיוט עד"ז, וגם זה קרה מחמת הסיבה הנ"ל.

ובאמת לכאורה היה מוטב להנהיג ניגון אחר שבו כל "וכל מאמינים" יהיה יחד עם הבית שלפניו, אך כמובן קשה מאוד לשנות מנהג שנשתרש והורגל בפי כל, אך מ"מ גם כשמנגנים באופן המקובל יש לכוין לפירוש האמיתי שכל "וכל מאמינים" חוזר על הבית שלפניו, והבית שלאחריו הוא ענין חדש.

ובמה שאומרים "וכל מאמינים" שהוא דיין אמת ההגוי באהיה אשר אהיה" נתקשו רבים מה ענין האמונה לשם אהיה אשר אהיה, ונכתבו בספרי הדרוש הרבה אופנים נאים ביישוב הענין, ואין לזלזל בזה ח"ו כי מאחר שנהגו לומר באופן כזה מנהג ישראל תורה הוא ופסטיא דאורייתא טבין, אמנם התירוץ האמיתי ע"ד הפשט הוא ש"וכל מאמינים" שהוא דיין אמת" חוזר על "הדן יחידי לבאי עולם", ו"ההגוי באהיה אשר אהיה" הוא ענין חדש, ועליו עונים אח"כ "וכל מאמינים" שהוא היה הוה ויהיה", שלדעת הפייט זהו ענין השם אהיה אשר אהיה²⁴.

וכן בענין אמירת הפזמונים נוצר כעין שיבוש מחמת הסיבה הנ"ל, דהנה תחילה נהגו שהש"ץ אומר את הבתים והציבור אומרים את הפזמון אחר כל בית, נמצא שהיה

אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת שהוא פותח תחילה והן עונים אחריו, הרי לנו גם כאן כעין שלושת הסדרים הנ"ל.

אמנם לאחר שהומצאה מלאכת הדפוס באו סידורים ומחזורים לידי כל אחד ואחד, ומני אז החלו כל העם להתפלל הכל בעצמם, כיון שלא תמיד שומעים כל מילה היטב מפי הש"ץ, וגם בפיוטים החלו לומר בעצמם את כל הבתים, ו'מהפכה' זו גרמה שיבוש גדול בהרבה פיוטים, כי באותם פיוטים שנהגו בתחילה שהחזן אומר בית אחד והציבור אומרים בית אחר, הורגלו הציבור מעתה לומר אחר הבית שלהם גם את הבית שיאמר החזן, וזהו ממש כמו שאנו עושים היום בהלל, שהחזן אומר הודו לה' כי טוב וגו' והקהל אומרים "הודו לה' כי טוב וגו' יאמר נא ישראל וגו', החזן אומר יאמר נא ישראל וגו' והקהל אומרים "הודו לה' כי טוב וגו' יאמרו נא בית אהרן וגו', וכך ממש עשו גם בפיוטים הללו.

כגון בפיוט הידוע "וכל מאמינים", כוונת הפייטן היתה שהחזן יאמר "האוחז ביד מדת משפט" והציבור יענו "וכל מאמינים שהוא קל אמונה", החזן יאמר "הבוחן ובודק גנזי נסתרות" והציבור יענו "וכל מאמינים שהוא בוחן כליות", וכן על זה הדרך, ויסד על כל אות מהא"ב בית אחד לחזן ובית אחד לקהל, והמעין יראה בעליל שכל "וכל מאמינים" חוזר על הבית שלפניו ואינו שייך לבית שלאחריו.

אך מעת שבאו המחזורים לידי הכל, החלו כולם לומר "האוחז ביד מדת משפט" לפני הש"ץ, ואח"כ אמר הש"ץ "האוחז ביד מדת משפט" וענו הקהל "וכל מאמינים שהוא קל אמונה, הבוחן ובודק גנזי נסתרות", אח"כ אמר הש"ץ "הבוחן ובודק גנזי נסתרות" וענו הציבור "וכל מאמינים שהוא בוחן כליות, הגואל ממות ופודה משחת", וכן עד"ז הדרך, וברבות השנים החליטו שאין טעם שהש"ץ יחזור סתם על מה שהציבור כבר אמרו, וכך הורגלו כל הקהל לשיר יחד את כל הפיוט

²⁴ וכ"כ רבינו בחיי שמות ג' י"ג, ע"ש, וכן מבואר ברשב"ם שם, ועי' ביאור הגר"א או"ח סי' ה' ס"א, ועי' ת"י שם.

קדושה פרנקפורט תקנתי תקון גדול לכל בני חברותא קדישא, שימצאו אסופות אסופות שילמדו התפלות מראשית השנה עד אחרית השנה ופיוטים וסליחות בפירוש אמרים פירוש המלות לפחות, כדי שלא יצפצפו כעופות המהגים ומצפצפים, ואז יעלה התפלה לאל נורא עלילה, ואשרי איש שישמע לדברי ויראה ויבין וישכיל שפירוש התפלות תהיה שגורה בפיו, ומי שאין לו לב להבין מעצמו ישכור לו רבי אחד שילמוד עמו הסידור והיוצרות וסליחות, כדי שידע לכוין התפלה לעלות במסילה לעילת עילה, ומכל שכן החזנים שהמה שלוחי הקהל יצ"ו, שידעו מה יאמרו ויבינו מה ידברו, וכונתם תהיה על הדברים היוצאים מפיהם ולא על הנגונים, כאשר ראיתי שערוריה בעוונותינו הרבים", ורמז לדבריו הפמ"ג באשל אברהם ס"ס ה'.

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה

מהגאון רבי בניהו כהן שליט"א

פרשת ניצבים וילך

(י) מצות התשובה – עשה דוחה לא תעשה

א בפרשת השבוע נכתב (דברים ל, א – ב):
 "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבִּרְכָּה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וְהִשְׁבַּתְּ אֶל לְבָבְךָ בְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחָךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה. וְשָׁבַת עַד יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעַתְּ בְּקוֹלִי כָּל אֲשֶׁר אֶנְכִּי מְצַוְךָ הַיּוֹם אֶתָּה וּבְנֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ."

ונחלקו הראשונים אם כוונת התורה לציווי על מצות התשובה [כדעת הסמ"ק (מצוה נג)], או שזוהי הבטחה שכך יקרה [כדעת

הפרש ניכר בין הבתים לפזמון, אך כיום שכולם אומרים גם את הבתים עצמם נמצא שאומרים את הבית עם הפזמון ברציפות כאילו הכל המשך אחד, ולכאורה ראוי שלא לאומרו, כי באמת הפזמון אינו המשך של הבתים כלל אלא נוסד רק כדי לענות על דברי החזן, כעין עניית ב"ה וב"ש ואמן, אך כיום שהקהל אומרים הכל בעצמם, ממילא שוב אין טעם שיענו אחרי עצמם, וכבר הבאתי לעיל שיסוד ענין הפזמון נהג בימי חז"ל באמירת ההלל שהקהל ענו הללויה אחר כל פסוק, וכי יעלה על הדעת שכיום צריך כל אחד לומר הללויה אחר כל פסוק?, וכן בשירת הים, וכי יעלה אי מי על דעתו לומר אשירה לה' אחר כל פסוק?, וכמו כן מי שאומר את כל הפיוט בעצמו אין לו טעם לחזור על הפזמון אחרי כל בית ובית.

ואמנם בחלק מהפזמונים יש איזה משמעות לפזמון אחר הבתים, ולכאוף אין כל נזק באמירתו, אך בהרבה פזמונים אין לזה שום משמעות, ובאמת בהרבה מהפזמונים כבר לא אומרים היום את הפזמון, אך בחלקם אומרים גם את הפזמון, ולכאוף אם אין לזה משמעות ראוי לדלג על הפזמון.

ולסיום יש להזכיר שהעיקר בפיוטים אינו אופן אמירתם וכ"ש שלא הניגון, אלא העיקר הוא הבנת הדברים וכוונת הלב, ואמרינן בר"ה ל"ה ע"א: "אמר רבי אלעזר לעולם יסדיר אדם תפלתו ואחר כך יתפלל אמר רבי אבא מסתברא מילתיה דרבי אלעזר בברכות של ראש השנה ושל יום הכפורים ושל פרקים אבל דכל השנה לא", וכתב המשנ"ב סי' ק' סק"ג "ותפילות ופיוטים שחמור פירושם צריך להסדיר תחלה", וכתב בספר ווי העמודים עמוד העבודה פ"י: "רק באתי להודיע מה שכתב בספר חסידים בסימן תשפ"ה, וזה לשונו: טוב לו לאדם שיתפלל, ויקרא את שמע וברכות בלשון שמבין, משיתפלל בלשון הקודש ואינו מבין... ובגלל הדבר הזה בהיותי אב בית דין וריש מתיבתא בקהלה

(א), ואם כן מהי הוכחת רבי יוחנן על גודל מעלת התשובה, והלא אף אם מְצוֹת התשובה היתה מְצוֹת עשה רגילה, עדיין היה בכוחה לדחות את איסור הלא תעשה המונע מהקב"ה לקבל את החוזרים אליו.

ומביא הכפות תמרים את תירוצו של הכסף נבחר, שביאר בכוונת רבי יוחנן, שכיון שמְצוֹת התשובה מוטלת על ישראל, ואיסור הלא תעשה הוא על הקב"ה; ממילא אלמלא שמְצוֹת התשובה היתה כה חשובה, לא היה עובר הקב"ה בלאו בשביל העשה של התשובה.

בעל הכפות תמרים מקשה על תירוץ זה, וזה לשונו: "וכן יש להקשות על הרבנים הנ"ל, מהא דגרסין פ"ק דיבמות (ב, ב) ת"ר אשה אל אחותה לא תקח כו', מה ת"ל לפי שנאמר כו', ופרכין בגמרא טעמא דכתב רחמנא עליה כו', לא תעשה גרידא כו', הרי דאם היה לא תעשה גרידא הו"א אתי עשה דיבמה יבא עליה ודחי לא תעשה. וכן אמרין פ"ב דיבמות (דף כ, א) דחייבי לאוין יכול לייבם משום דאתי עשה ודחי לא תעשה, ואם איתא כדברי הרבנים הנזכרים אמאי, [והא] עשה דיבום אינו מקיים אותו אלא היבם, והאיך יבמתו תעבור על לאו מבלי שתקיים עשה, אלא ודאי הדבר ברור דכל מ"ע [מצות עשה] דרמיא על איש אחד ומוטלת עליו לעשותה בחברת אחר דוחה לא תעשה שבתורה אף על גב דלגבי אחד מהם ליכא עשה כדאמרן, א"כ הכי נמי כדי שיקיימו ישראל מצות התשובה לחזור עם הקדוש ברוך הוא, יכול הקדוש ברוך הוא לעבור על הלאו, דכך היא המדה דאתי עשה ודחי לא תעשה כדאמרן".

הרמב"ם (תשובה ז, ה) והחינוך (מצוה שסד), או שזהו גם ציווי וגם הבטחה [כדברי הרמב"ן על אתר]. יהיה איך שיהיה, ודאי שתשובה היא מצות עשה, וכל מוני המצוות [פרט לרבי סעדיה גאון] מנאוה בין תרי"ג המצוות [ויעויין בביאורו של הרב פערלא (מנין ששים וחמש הפרשיות, פרשה מב, ד"ה אלא) שהביא שכבר נחלקו בזה רבותינו הגאונים, ודעת רבי שמואל בן חפני כדעת הרמב"ם, ודעת רבי חפץ אלוף כדברי הסמ"ק, והאריך מאד בביאור דעת רבי סעדיה גאון].

והנה בגמרא (יומא פו, ב) הובאו דברי רבי יוחנן המפליג בגודל מעלת התשובה: "אמר רבי יוחנן, גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה, שנאמר (ירמיהו ג, א) לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנוף תחנף הארץ ההיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם יי". כלומר, שאף על פי שנאמר בתורה (דברים כד, ד) שאשה שהתגרשה מבעלה ונישאה לאחר, אינה יכולה לשוב ולחזור לבעלה הראשון; בכל זאת אם עם ישראל יחזרו בתשובה, ישוב הקב"ה ויקבלם.

רבי משה חביב - "הכפות תמרים", מביא בספרו "תוספת יום הכיפורים" על מסכת יומא (שם, א) את קושיית רבי יאשיהו פינטו – "הרי"ף", שהקשה בספר דרשותיו על התורה "כסף נבחר" (פרשת נצבים דף קצג, א); שהרי בכל התורה הכלל הוא שעשה דוחה לא תעשה (יבמות ג, ב – ד,

אחד מן הצדדים מחויב בעשה, אין נדחה הלא תעשה של חברו.

ולכאורה קשה על שיטת התוס' מדין יבום, וכהוכחת הכפות תמרים, היאך התירו ליבמה להינשא ליבם, והלא אצלה אין עשה. ומתרץ המנחת חינוך (מצוה א אות טו ד"ה והנראה): "דהרי עיקר הלא תעשה שהאשה מוזהרת בפסולים מבואר בפרק יש מותרות (יבמות פד, ב) דאתקש אשה לאיש, וכל מקום שהוא מוזהר האשה גם כן מוזהרת, וביבום כיון דהאיש אינו מוזהר דאתי עשה ודחי לא תעשה היא גם כן אינה מוזהרת, וכי היכי דהעשה ליתא גבי דידה ליתא גם כן ללא תעשה ודיו לבא מן הדין וכו' אף דאצל האיש הוא רק דרך דיחוי תיתי מהי תיתי כיון דהוא אינו מוזהר היא ג"כ אינה מוזהרת".

והיינו שכל האזהרה של אשה להינשא לפסול, נאמרה רק באופן שאף לאיש יש איסור, וכל שאצל האיש אין איסור [או שהאיסור הותר מחמת כללי הדחייה של עשה דוחה לא תעשה] אין גם על האשה איסור [ובשדי חמד שהובא לעיל הסתפק בזה, ויעוין בספרו של האדר"ת (חשבונות של מצוה, מצוה א) שתמה הרבה על דברי המנחת חינוך].

ג. והנה בעל הכפות תמרים מתרץ על שאלת הכסף נבחר, באופן אחר: "אני שמעתי מפי אור עיני חתני וגיסי הרב המובהק המג"ן נר"ו [הרב משה גאלאנטי נטריה רחמנא ופרקיה] דפירש דטעמא דר"י הוי משום דכתבו התוספות פרק המוצא תפילין (עירובין ק, א) וז"ל וא"ת וליתי עשה ולדחי לאו דבל תוסיף. **ויש לומר דלא דמי כלל לכלאים וציצית דהכא ע"י פשיעה**

כלומר, בעל הכפות תמרים מקשה שגם במצות יבום כן הוא הדברים, שרק היבם מחויב במצות היבום, ואף על פי כן מותר ליבמה לעבור על לא תעשה ולהינשא לאחי בעלה.

והנה על עיקר דבריו, שאין היבמה מצווה במצות יבום, כבר העירו האחרונים שיסוד זה אינו מוסכם, ואף אם אין אשה מצווה בפריה ורביה, עדיין היא מצווה במצות יבום [רע"א (בהגותיו על ספר כפת תמרים), שו"ת ברית אברהם (אהע"ז, סי' נד, סק"ז), והאריך בזה. וכן הקשה השדי חמד (בחימושיו ליומא שם, חלק י, דף פג ע"ב)].

ב. אמנם יש לעיין שעולה מדבריו יסוד גדול לדינא, שעשה דוחה לא תעשה אף במקרה שרק אחד מן הצדדים מחויב בו. ובאמת שנראה שהתוס' הסתפקו בדבר [בנוגע לחצי עבד וחצי בן חורין, שהודו בית הלל לבית שמאי שכיון שאינו יכול להינשא עם בת חורין ולא עם שפחה, כופין את רבו לשחררו, וכותב לו העבד שטר חוב על חצי דמיון] וזה לשונם (ב"ב יג, א ד"ה כופין): "כופין את רבו - וא"ת אמאי כופין ליתי עשה דפרו ורבו וידחה לא תעשה דלא יהיה קדש. ואומר רבינו יצחק חדא דבעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה דמשעת העראה קא עקר ללאו ועשה דפרו ורבו לא מקיים עד גמר ביאה **ועוד דהיא אסורה לינשא לו דלגבי דידה ליכא עשה ועוד** אפילו מפקדא דאפשר לה באחר ועוד כיון דאפשר לקיים שניהם ע"י כפיה לא דחי" [ויעוין עוד בתוס' (כתובות מ, א ד"ה אי)].

ורואים שהתוס' הסתפקו בדבר, ובאחד מתירוציהם כתבו מפורש שבמקרה שרק

מתפלל, והיו יוצאים ידי חובה משליח הציבור], מוטב לילך לעיר שיש בה סיכוי לשמוע תקיעת שופר, מלילך לעיר שבה יש מנין ושליח ציבור.

דברי הברייטא הללו נפסקו להלכה בשולחן ערוך (סימן תקצה): "מי שאינו בקי בתקיעות ולא בסדר תפלת מוסף, ולפניו שתי עיירות באחת בקיאים בתקיעות ולא בתפלת מוסף ובאחת בקיאים בתפלת מוסף ולא בתקיעות, הולך למקום שבקיאים בתקיעות, אפילו של מוסף ודאי ושל תקיעות ספק".

בעל החיי אדם [שבימים אלו, ד' בתשרי, חל יום פטירתו] למד מדין זה חידוש נוסף. וזה לשונו (נשמת אדם, חלק א, כלל סח אות ג): "נ"ל דאין צריך לעקור מביתו לילך לעיר אחר לקיים המצוה אפילו מצוה דאורייתא והיא עוברת כתקיעת שופר ולולב, וראיה מהא דר"ה (דף לד, ב) ובשולחן ערוך (סימן תקצה) היה לפניו ב' עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין כו', ואי ס"ד שצריך לעקור ממקומו, קשה האיך ימצא עיר שמברכין ולא תוקעין, והלא צריכין לעקור ממקומן לילך לעיר שתוקעין, אלא על כרחך דאין צריך לעקור".

בביאור טעם הדבר כתב הנשמת אדם שתי טעמים: "במי שיש לו אשה או בנים נ"ל

הוא בא והיה יכול להתקיים בלא דחיית הלאו עכ"ל, וה"נ מן הראוי היה דעשה דתשובה לא ידחה לאו דאשת איש שזינתה דאסירה כיון דע"י פשיעה הוא בא וזו היא מעלת החשובה שדוחה לא תעשה אף על גב דבא על ידי פשיעה".

ותירוץ נוסף כתב הכפות תמרים, שאין כוונת הגמרא לאיסור מחזיר גרושתו, אלא הנידון הוא מצד האיסור של אשה שזינתה שנאסרה לבעלה, שזהו עשה ולא תעשה, וממילא כוונת רבי יוחנן לומר שמצות התשובה דוחה את העשה והלא תעשה של איסור אשה שזינתה. ויעויין עוד בפתיחת ספר המקנה (פתחא זעירא, אות ו) שכתב עוד בענין זה.

י"א) ערב ראש השנה

חוב טרחה במצוה קודם זמנה

א הגמרא (ראש השנה לד, ב) מביאה ברייתא שדנה אודות סדרי עדיפויות במצות תקיעת שופר. וזה לשון הברייטא: "ומצוה בתוקעין יותר מן המברכין. כיצד שתי עיירות, באחת תוקעין ובאחת מברכין הולכין למקום שתוקעין, ואין הולכין למקום שמברכין. פשיטא, הא דאורייתא הא דרבנן. לא צריכא, דאף על גב דהא ודאי והא ספק".

כלומר, שאם ניצבות בפני האדם שתי אפשרויות, ללכת לעיר שיש בה תקיעת שופר, או ללכת לעיר שיש לו מנין שבו יוכל להתפלל ולברך את ברכות התפילה [ובפרט בזמנם שלא היו סידורים לפני כל

המצוות, בליל סוכות ייסע האדם למקום שאין בו לולב, ובבוקר יטען שהוא אנוס בגלל איסור יציאה מחוץ לתחום [ונראה שהטעם שדן רק על הטעם השני הוא לפי שהנשמת אדם עצמו מסתפק בטעם הראשון, ומשמע שעיקר דבריו מבוססים על הטעם השני].

והוסיף וכתב: "והאמת יורה דרכו שכל אחד ואחד מישראל מושבע ועומד שקיבל על עצמו בהר סיני עול מצוותיו יתברך שמו, ולכן גם קודם הזמן מחויב להשתדל לקיים המצוה בזמנו, שהאי חיובא חל עליו כבר מקודם, וא"כ לא יוכל להמתין עד זמנו ואז יאמר שהוא אנוס מפני איסור תחומין, שמחויב מקודם לסדר שיהיה לו לצורך מצות התורה, וכן בראש השנה מחויב מן התורה להמציא שיהיה בראש השנה במקום שתוקעין כדי שיקיים מצות היום כהלכה".

ולא זכיתי לרדת לסוף דעתו. ראשית, מה הדמיון בין אדם שבורח מעשיית המצוה בערב חג בטענת אונס, שזה דומה לאדם שמבטל מצות עשה [כמבואר בתוס' (ערכין ב, ב ד"ה הכל חייבין)], לבין אדם המתגורר במקום מסוים כל השנה [וראיתי שהמחבר עמד בכך וכתב: "והדבר צריך עיון לחלק בכך", ולדידי הדברים אינם צריכים עיון].

דודאי אין צריך לעקור דירתו שהרי שמחה הוא ג"כ מצות עשה מן התורה, וקיי"ל אשה בעלה משמחה. ועוד מטעם אחר נ"ל דאין צריך לילך מביתו דהא קודם יו"ט לא חל עליו כלל המצוה עד יו"ט, ואז אי אפשר לו לילך יותר מתחום" [אמנם בסוף דבריו מסתפק הנשמת אדם, האם מצות ושמחת בחגיך פוטרת ממצוות אחרות, ומוכיח כן ממצות הקבלת פני רבו ברגל, ומניח סברא זו בצריך עיון].

ב. בספר מועדים וזמנים (חלק א סימן ג) האריך לתמוה על דברי הנשמת אדם. בתחילת דבריו דוחה את הראיה מדברי הברייטא על שתי עיירות, שמדובר שם בזמן של שמד שלא ניתן לעבור מעיר לעיר. וכן משמע מדברי העיטור (עשרת הדיברות, הלכות שופר, דף קב עמוד ד) שכתב: "מצוה בתוקעין יותר מן המברכין כיצד שני עיירות בא' תוקעין ובא' מברכין הולך למקום שתוקעין ואין הולך למקום שמברכין. ואף על גב דהכא ודאי והכא ספק. ומסתברא בימי השמד שמתיראין לתקוע בגלוי".

לאחר מכן תמה על טעמו השני של הנשמת אדם, שביאר שלפני יום טוב אין חיוב, וכשהגיע יום טוב נחשב האדם כאנוס, שאם כן יוכל האדם לפטור את עצמו מכל

אלול, מחויב לקנותו כיון שיודע שלא יזדמן לו אתרוג כזה בסוכות?

ותחילה הייתי סבור לדמות את הדיון הזה למחלוקת האחרונים הידועה, אודות מי שנמצא במעצר והמושל מוכן לתת לו יום אחד שחרור, האם מוטב לבחור את יום הכיפורים, או שעליו לצאת מיד. שדעת הרדב"ז (חלק ד סימן יג (אלף פז)) שעליו לבקש את אותו יום, ואילו החכם צבי (סימן קו) חולק וסובר שיבקש את יום הכיפורים [אלא שהוא מחלק בין זמן מרובה לזמן מועט, מצד החשש שמא ימות עד לזמן המצוה. ויעוין בשאילת יעב"ץ (חלק א סימן יח), ובנשמת אדם (חלק א כלל סח אות א)].

ואם כן אפשר ליישב את דעת הרדב"ז ולומר שדעתו היא שאת חיוב יום הכיפורים הבא עלינו לטובה, אין אנו מתחייבים בו כעת, וממילא ודאי שהאדם צריך לעשות קודם את מה שהוא מחויב ואחר כך את מה שאינו מחויב. ואילו מדברי החכם צבי נוכל לדייק כדברי המועדים וזמנים.

אמנם נראה שאין דמיון ממחלוקת זו לנידון דידן. מחלוקת הרדב"ז והחכם צבי נאמרה באופן שהאדם נמצא במצב של אונס, והוא יכול לבחור מצוה שאותה יתנו לו לקיים, ובזה דנו האחרונים האם יש דין אין מעבירין

ועוד קשה, ממתי מתחיל חיוב זה, ומה יהיה הדין באדם המתגורר במרחק נסיעה של שלושה ימים, וכי נאמר שמשלשה ימים קודם ראש השנה כבר חל עליו חיוב שופר? וכי הדבר דומה לבדיקת חמץ?

ג. והנה בתוך דבריו הביא המועדים וזמנים את דברי הב"ח (סימן תקפו) שכתב: "ונראה שכל זה אינו אלא בראש השנה עצמו כשהגיע הזמן לתקוע ונושאים ונותנים איזה שופר כשר טפי לתקוע בו, אבל קודם ראש השנה דעדיין לא חל עליו חיוב תקיעה יכול לקנות שופר של עזים אף על פי שיש לפניו גם כן של איל אלא שצריך לקנותו בדמים יקרים ויודע שלא יהא בעירו שופר של איל בראש השנה אפילו הכי אין חייב לקנות של איל בדמים יקרים אלא יש לו דין הידור מצוה עד שליש ולא יותר".

ומבואר מדברי הב"ח שקודם ראש השנה לא חל כלל חיוב על האדם, ולפי דבריו עולה שחיוב המצוה מתחיל בזמן הציווי. והמועדים וזמנים תמה על זה, מה החילוק בין יום לפני זמן קיום המצוה לבין זמן המצוה. ולא הבנתי קושייתו, שלפי דבריו נמצא שאדם המקבל יין משובח במשלוח מנות, מחויב לשמור אותו לליל הסדר, כיון שיש לו מצוה לשתות יין בעוד חודש ימים? או אדם הרואה אתרוג מיוחד במינו באמצע

**למחר אף שאז הוא יום שבת בודאי
שאז הוא מוכרח לזה ואין עליו איסור
משא"כ עתה הוא מחלל שבת ברצונו
בספק ויש לדחות דבענינו הוא שני ימים
משא"כ הכא דהוא יום אחד מה נפק"מ
בין תחילת המעת לעת של שבת לאמצע
המעת לעת מוטב יותר שיקדים דאפשר
שינצל על ידי זה מחילול שבת וצ"ע."**

ומאיך הנצי"ב (העמק דבר במדבר יז, יב)
דקדק מלשון הפסוק שאהרן שינה מדברי
משה בנתינת הקטורת על המחתה בזמן
המגיפה, ולמד מזה חידוש לדינא: "למדנו
מזה דמשום שהיה דבר משה לא בדבר ה'
אלא מדעת עצמו, ומטעם פקוח נפש
שדוחה, ומשום הכי צוה שיהיה הקטרה
בפנים ולא יהיה אלא איסור קטרת זרה,
וכו', אבל כל זה כשהוא ברור שכבר החל
הנגף, מה שאין כן אם אין ידוע בברור, טוב
לעשות איסור חמור כשיגיע לידי פקוח
נפש מלעשות איסור קל בשעה שיכול
להיות שאין כאן פקוח נפש, משום הכי
כאשר נסתפק אהרן אם כבר החל הנגף,
שהרי לא דבר בשם ה', ואולי ברחמי שמים
נשמע תפלתם לגמרי, על כן לא הקטיר
בפנים, אלא בבואו למקום הקהל וראה
והנה החל הנגף בעם כמו ששמע, אז ויתן
את הקטרת על האש", ובהרחב דבר שם
הוסיף: "מזה יש ללמוד ביום טוב שחל

על המצוות ומצוה שבאה לידך אל
תחמיצנה, או שאפשר לבחור מצוה חשובה
יותר; אבל בנידון דידן האדם אינו במצב של
אונס, אלא הוא יודע שאם הוא ישאר במצב
הזה, יגרום הדבר לביטול מצוה. ובזה לא
שמענו שיש חיוב מעכשיו לדאוג לאונס של
מחר.

ד. והנה ידועים דברי הביאור הלכה (סימן
שמד) שכתב לגבי דין מהלך במדבר
שהתירו לו לעשות כל יום כדי פרנסתו
בצמצום: "לכאורה למה לא הרשוהו שירויח
ביום אחד או בשני ימים הרבה יותר מכדי
פרנסתו כדי שיוכל לשבות אח"כ ד' וה' ימים
ממלאכה שעל ידי זה קרוב שיקיים מצות
שבת כדין תורה משא"כ עתה שהוא עושה
בכל יום ויום בודאי יתחלל שבת במלאכה
דאורייתא. י"ל דעתה כשהוא עושה כדי
פרנסתו אין זה מקרי חילול שבת דנוגע לו
בכל יום לפקוח נפש וע"כ זה עדיף יותר
משיעשה יום או יומיים יותר מפרנסתו
ויחלל שבת בספק ברצונו. ונוכל ללמוד מזה
לענין איש הצבא שהוצרך לו מטעם
הממשלה הרוממה לעשות איזו מלאכה
דאורייתא ויוכל לעשות זה בעש"ק ובודאי
מחויב לעשות כן כדי שלא יצטרך למחר
לחלל שבת וכמו שביררנו בשער הציון אך
שלא היה לו פנאי בכל היום עד בין
השמשות שמוטב לו לעשות המלאכה

עבירות להכעיס וכו' והאפיקורסים והם שכופרים בתורה ובנבואה מישראל, מצוה להורגם וכו'. וכתב הרמ"א, מומרים בזמן הזה כו' הרי הם כמו מומרים להכעיס ומורידין ולא מעלין, ומכל מקום אם בא לשוב אין מחמירין עליו, שקשה לפרוע מהע"ז וחיישינן שלא יחזור לסורו ע"כ.

מבואר מדברי הרמ"א (ומקורו בתרוה"ד סי' קצח) שתשובה מועילה לפטור ממיתה של 'מורידין ולא מעלין, ואפיקורס או מומר שבאים לשוב אין הורגים אותם (ואדרבא אין מחמירין עליהם כדי שלא יחזרו לסורם). וכ"כ הרא"ה (ע"ז כו ב) וז"ל: מורידין ולא מעלין. פירוש, כל זמן שעומדין במרדן מורידין אותם בבור ע"כ, הרי שדוקא בזמן שעומדין במרדן נהרגים, אבל כשעשו תשובה פטורים.

ועי' בחזו"א (יו"ד סי' ב אות טז) שהקשה למה מי שנתחייב מיתה בעדים והתראה צריך להרגו דוקא בבית דין של כ"ג וכו', והרי מאחר שקיבל עליו התראה דינו כמומר שמורידין ולא מעלין ע"י כל אדם, ותירץ בתירוץ השני דבכל הני דמורידין מהני תשובה, וכיון דעשה תשובה הרי הוא כישראל כשר, אבל מי שנתחייב מיתה בבי"ד, אע"ג דעשה תשובה דנים אותו. והוסיף החזו"א שנראה שאין מורידין את המומר עד שישתדלו להוכיחו בדברים אולי יקבל תוכחה.

ובאחיעזר (ח"ג סי' נג) יישב עד"ז הא דההורג מי שמחוייב מיתה קודם גמר דין נהרג עליו, וקשה הרי גם קודם גמ"ד היה מותר להרגו מדין מורידין ולא מעלין, וכתב שדן לפני זקיני הגר"י סלנטר זצ"ל דמשכח"ל כשעשה תשובה, שמדין מורידין א"א להרגו, אלא רק מחמת חיוב מיתת בי"ד ולאחר גמר דין (וע"ש מה שהקשה על זה).

ולכאורה היה מקום לדון בזה, לפי מש"כ הרמב"ם (ע"ז פ"ב ה"ה) וז"ל: וכן

בערב שבת, ובשבת יהיה ענין סכנת נפשות, ונצרך לעשות מלאכה ביום טוב או בשבת משום פקוח נפש, אם ברור שתהיה הסכנה בשבת, יותר טוב להקדים המלאכה ביום טוב דקיל משבת, ואם אין הדבר ברור, יותר טוב להשהות, וכשתבא הסכנה אז יחללו שבת קודש מפני פקוח נפש".

ומבואר מדבריו שאם ברור שתהיה סכנה בשבת, מוטב לחלל את היום טוב אף על פי שבעת אין סכנה. ויש לדון אם המשנה ברורה יודה לזה [כלפי הדין השני נראה פשוט שהביאור הלכה חולק, שכן משמע מדבריו].

והסתפקתי אם ענין זה קשור לדיון של המועדים וזמנים, או שאפשר לחלק בין העניינים.

בס"ד

מהגאון רבי צבי כהן שליט"א בעל מח"ס צוף הרים י"ב) מורידין ולא מעלין כשעשה תשובה

כי קרוב אליך הדבר מאוד וגו' (ל יד)

כתב השו"ע (יו"ד קנח ס"ב) וז"ל, מיני ישראל, והם שעובדים לע"ז, או העושה

שבאמת אפיקורס יכול לחזור בו בתשובה וישאר חי, אלא שלא יהיה זה תשובה שלמה. ומקורו מדברי הגמ' בע"ז שם, בההיא אתתא דאתאי לקמיה דרב חסדא ואמרה ליה קלה שבקלות עשתה בנה הקטן מבנה הגדול, ואמר לה ר"ח טרחו לה בזוודתא ולא מתה כו', ומשני ההוא דלא הדרא בה שפיר ומשום הכי לא מתה ע"ש, הרי שדוקא אם חוזר בתשובה כהוגן מת מיד, ואתה אשה לא היתה תשובה שלמה ולכן לא מתה.

וכן לפי דברי הבכור שור שסתם אפיקורס אינו נאמן על תשובתו, היינו שאינו לומר ששב לגמרי כהוגן, דבזה נאמר כל באיה לא ישובון, אבל יכול לחזור בו במקצת וכדמשמע מדברי הגמ' וכו"ל.

ומעתה י"ל בפשיטות, שלענין דינא דמורידין ולא מעלין סגי במקצת תשובה, ואע"פ שאין תשובתו שלמה להתכפר על מה שחטא כבר, מכל מקום אין טעם להרגו כיון שאינו ממשיך במעשיו הרעים. וכן משמע בלשון הרא"ה שכתב 'כל זמן שעומדים במרדן מורידים אותם בבור' ומשמע שכל שאינו עומד במרדו, אף שאין תשובתו שלמה שוב אינו נהרג.

ויותר מכך משמע מדברי הרמ"א, שאפילו אם עדיין לא עשה תשובה אלא שרוצה לחזור בתשובה, שוב אינו נהרג עליו, ואין מחמירין עליו אלא מקבלים אותו עד שלא יחזור לסורו. ועי' בט"ז (יו"ד רנא סק"א) שבכה"ג שמתחרט והולך לעשות תשובה, אין איסור להצילו ממיתה אך מכ"מ אין חיוב עדיין עד שיהיה ידוע לנו שעשה תשובה ע"ש.

עוד יש להוכיח כן דלא בעינן תשובה שלמה, בשביל לפטור את האפיקורסים ממיתה, דהנה בגמ' (קידושין מט ב) איתא דהמקדש אשה ע"מ שאני צדיק, אפילו הוא רשע גמור מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו. והקשה הר"י בן הרא"ש בשו"ת

האפיקורסים מישראל אינן כישראל לדבר מן הדברים, ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם, שנאמר כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים כו' ע"כ. נמצא מבואר ברמב"ם שאין מקבלים אפיקורס בתשובה, וא"כ אכתי יהיה דינו במורידין ולא מעלין. וכבר נשאל בזה הגר"מ בנט זצ"ל (שו"ת הר המור סי' טז), שדברי הרמ"א שמועיל תשובה לפטור את האפיקורסים נסתרים מדברי הרמב"ם הנ"ל, וע"ש שהאריך בזה.

ובאמת כבר הקשו המפרשים על הרמב"ם שם, שדבריו סותרים למה שכתב בהלכות תשובה (פ"ג הי"ד) "בד"א שכל אחד מאלו אין לו חלק לעוה"ב, כשמת בלא תשובה, אבל אם שב מרשעו ומת והוא בעל תשובה, הרי זה מבני העולם הבא, שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, אפילו כפר בעיקר כל ימיו ובאחרונה שב יש לו חלק לעוה"ב" וכו', הרי שגם האפיקורסים יכולים לחזור בתשובה. והכס"מ נדחק שיש ב' מיני אפיקורסים ע"ש.

והלחם משנה תירץ שבאמת יכול לחזור בתשובה, אלא שימות מיד וכדכתיב כל באיה לא ישובון, וכמבואר בגמ' (ע"ז יז א). ולכן כתב הרמב"ם בהלכות תשובה שכל הרשעים יכולים לחזור בתשובה ויהיה להם חלק לעוה"ב. ומה שכתב הרמב"ם שאפיקורס אין מקבלים אותו בתשובה, הכוונה שאם נשאר חי לאחר תשובה אין אנו מקבלים אותו, שכיון שלא מת ודאי הוא שלא שב כהוגן ולכן נשאר חי.

וכע"ז תירץ הבכור שור (ע"ז שם), שבסתמא אין אנו מקבלים אותו בתשובה, שכיון שכתוב כל באיה לא ישובון ש"מ דסתמייהו אין לסמוך עליהם שחזרו בתשובה ואינם נאמנים על כך, אבל אם קמי שמיא גליא ששבו בכל לבם יש להם חלק לעוה"ב.

ויש ליישב, ע"פ דקדוק לשון הלח"מ שכתב "וזה שלא מת ודאי שלא שב כהוגן", והיינו

הרא"ש דסגי בהכי כדי שלא יהרג וכמשנ"ת.

והנה בספר הרוקח (תשובה סימן כח) כתב וז"ל: אלו הן מינין ואפיקורסין שמורידין אותן **אם לא עשו תשובה שלימה** ע"כ. ומשמע לכאורה מדברי הרוקח שמומר ואפיקורס נהרגין כל שלא עשו 'תשובה שלמה'. וכ"כ גם תלמידו של הרוקח בעל ספר האסופות (מובא בקובץ שיטות קמאי סנהדרין צ, א): אלו הן מינין ואפיקורוסין שמורידין אותם אם לא יעשו תשובה שלימה ע"כ.

ומבואר לפו"ר שנחלקו הראשונים בדין מורידין ולא מעלין, האם סגי בתשובה כל דהו בכדי לפוטרם ממיתה, או דבעינן תשובה שלמה דוקא. דמדברי הרא"ה משמע שכל שאינו עומד במרדו פטור ממיתה, וכן משמע מדברי הזכרון יהודה והרמ"א והט"ז וכמשנ"ת לעיל, ומאידך לדעת הרוקח ותלמידו אין המין נפטר ממיתה אא"כ חזר בתשובה שלמה.

ואפשר שכוונת הרוקח 'תשובה שלמה' למעט הרהור תשובה בלב, והיינו שהוקשה לו קושיית הזכרון יהודה למה אין חוששים באותם שמורידין ולא מעלין שמא הרהרו תשובה בלבם, ולכן נקט שצריך לחזור בתשובה שלמה, ובהרהור בלבד אין כאן תשובה שלמה.

ויל"ע במאי פליגי הראשונים אי צריך תשובה שלמה בשביל להפטר ממיתה. ויתכן שנחלקו ביסוד הדין של מורידין ולא מעלין, מאיזה טעם הורגים את המינים ואפיקורסים, וכדלהלן.

דהנה הרמב"ם (ממרים פ"ג ה"ב) כתב שמי שהורג את האפיקורסים "עשה מצוה גדולה והסיר מכשול", וכתב עוד (ע"ז פ"י ה"א): אבל המוסרים והאפיקורסין מישראל היה דין לאבדן ביד ולהורידן עד באר שחת "מפני שהיו מצירים לישראל ומסירין את העם מאחרי השם", ובפירוש המשניות (חולין פ"א מ"ב במהדורת הר"י קאפח,

זכרון יהודה (סי' עה) דא"כ כיצד ניתן להרוג מומר ואפיקורס, ניחוש שמא הרהר תשובה בדעתו ושוב אינו נהרג, ותירץ שדוקא לענין קידושין חוששים לכך משום חומרא דאשת איש ע"ש שהוכיח כן.

[ובאחרונים תירצו עוד ע"פ דברי המהר"ם פאדווה שהובא בח"מ סו"ס מב, שאין חוששין שמא הרהר תשובה בלבו אלא מחמת שאמר על מנת שאני צדיק גמור, אבל בסתמא לא חיישינן.

ועי' בפמ"ג (או"ח שכח מ"ז סק"ו) שמומר שדינו מורידין ולא מעלין, אסור לרפאותו מחליו בשבת כיון שאדברא צריך להרגו, ובשו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' קנד) הקשה דאע"פ דלא חיישינן במומר שמא הרהר תשובה בלבו וכנ"ל, מכ"מ אם נפל המומר למשכב שפיר יש לחוש שמא הרהר בתשובה, והביא שכ"כ המהר"ם שיק (או"ח סי' שמ) ע"ש.

וע"ע בפסקי הלכות יד דוד (אישות פ"ח אות ש עמ' קצט א) שכתב טעם אחר שאין חוששין שמא הרהר תשובה בלבו, שבמומר כזה שדינו מורידין ולא מעלין, אין לחוש שמא הרהר תשובה, ונסתפק שם שמא אם יקדש אשה ע"מ שהוא צדיק לא יחוש לקידושיו ע"ש. והוא כעין סברת הבכור שור דלעיל, דמאחר דכל באיה לא ישובון, לא מחזקין בסתמא שישובו בתשובה.]

ונמצינו למדים מדברי הזכרון יהודה, שאם אכן ידוע לנו שהמומר הרהר תשובה בלבו, שוב אין מורידין אותו ואינו נהרג, אלא שבסתמא לא חיישינן שהרהר תשובה. ואף שלכאורה גם אם הרהר תשובה בלבו אין בכך בכדי להחשיבו בעל תשובה ועדיין אין לו כפרה כיון שלא התוודה בשפתיו (וכמו שביאר המנ"ח דלא מהני האי הרהור אלא בכדי להחשיבו צדיק אבל אכתי אין לו כפרה, ונתבאר בארוכה בצוף הרים תשפ"ג פרשת נצבים), מכל מקום נקט הר"י בן

אף שאינה תשובה הגונה מועילה לפטור ממיתה וכנ"ל.

ומה שכתב הרוקח שצריך לחזור 'תשובה שלמה', כוונתו לאפוקי אם אנו באים להרוג את המומר, והמומר אומר שחוזר עתה בתשובה, אזי יש לבחנו האם כוונת באמת לחזור בתשובה, או שאומר כן רק מהשפה ולחוץ בכדי להנצל ממיתה, כשבאמת עומד במריו ורשעותו כפי שהיה מקודם לכן. וזה כוונת הרוקח תשובה שלמה, היינו תשובה אמיתית (אפילו היא רק בהרהור בלבד או שאינו שב לגמרי בכל לבו), ולא כלפי חוץ בלבד.

וכיוצ"ב מצינו בשו"ת שאילת יעבץ (ח"א סימן ג) אהא דמבואר בגמ' בגיטין שאין פודין את מומר, וביאר וז"ל: דהא כיון דעביד להכעיס אפי' בעבירה א' אפיקורס הוא כמ"ש חז"ל, והאי דקצווח לפדותו משום דדפנוהו, ומחמת יסורי השביה הוא דקאמר להנצל מן המיתה או היסורין הקשים ממנה, ואח"כ יחזור לסורו, וכיון שהוא מוחזק ברשע גמור יש איסור להצילו וכו' ע"כ.

וכן איתא בשו"ת איתן האזרחי (סימן מה) וז"ל, ואפשר שעל נדון דידן נאמר מורידין וכו', ואף אם יאמר שרוצה לעשות תשובה, ולפי דעתי על אלו אמרו חז"ל אין נחת רוח בתשובתן של רשעים להקב"ה, כי ראה עצמו ביד גוים רוצה לרמות אותנו, אבל להפריז ממון לפדות אותו בשביל שאומר שרוצה לעשות תשובה, זה הוא חילול השם וכו' ע"ש הכל.

ולסיום יש לציין לדברי המעשה רוקח (תפילה פ"ב ה"א), שהקשה איך מתפללים ולמלשינים אל תהי תקוה וכו', והרי מבואר בגמ' שאין להתפלל על רשעים שימותו אלא שיחזרו בתשובה, דדרשינן יתמו חטאים ולא חוטאים. ותירץ בתוך דבריו וז"ל, ועוד דאפיקורוסין אחת דתם להמית, כמ"ש רבינו הלכות עדות והלכות סנהדרין והלכות תשובה, דמורידין ולא מעלין ע"כ.

וע"ש בסנהדרין פ"א סוף מ"ג) כתב שנהרג "כדי שלא יטעה את ישראל ויקלקל את האמונה". ומבואר ברמב"ם שטעם הריגת המוסר משום שמכשיל את הרבים ומחטיאם, והריגתו מסירה מכשול מהרבים.

וכעין טעם זה מבואר בתוס' (פסחים מט ב) ובתמים דעים להראב"ד (סי' רג) שכיון שעם הארץ אינו חס על חייו ועל חיי אחרים, הרי הוא כרודף שמותר להרגו ע"ש.

ומאידך יש שנקטו שדינא דמורידין ולא מעלין הוא כעונש על עבירתו, וכלשון הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פרק מא) "ויהרג מיתת כפירה לא מיתת עונש, כאנשי עיר הנדחת שיהרגו מיתת כופרים לא מיתת עונש" וכו'. וכ"כ בפרי תואר (יו"ד סי' ב סק"ז) "דנתחייב להורידו למות על אשר הכעיס את בוראו הוי האי גברא כמי שנתחייב מיתה על עונו" כו', וכ"מ בשיטמ"ק (חולין יג ב) ועוד שהוא בגדר עונש, ואכ"מ להאריך בזה.

ומעתה י"ל דבהכי פליגי, דלפי הטעם הראשון שמורידין משום שמחטיא את הרבים או רודף אותם, א"כ זה שייך דוקא כשעודנו מחזיק ברשעתו, וכלשון הרא"ה 'כל זמן שעומדים במרדם', אבל כל שרוצה לשוב שוב אינו מהווה מכשול לרבים ושוב אין טעם להרגו.

אבל לפי הטעם השני שהריגתו היא עונש על חטאתו, אלא שמיתה זו נתנה לכל אדם ואי"צ דוקא עדים והתראה ובי"ד, א"כ לא סגי בהרהור תשובה בלבד, וצריך לשוב בתשובה גמורה עם כל התנאים, וכל שלא שב בתשובה עדיין אין לו כפרה ונשאר לו חיוב עונש כפי שהיה מקודם לכן, ולכן התנה הרוקח שישב בתשובה שלמה.

כל זה היה נראה לפו"ר, אך שוב התבוננתי דיש לפרש כוונת הרוקח באופן אחר, באופן שאין כאן מחלוקת כלל. והוא דבאמת לכו"ע מועיל הרהור תשובה בכדי להנצל ממיתה מורידין ולא מעלין, וכן תשובת אפיקורסין

זו לעקור החטא. (ביאורי אגדות הנד' בסו"ס קובץ הערות סי' ג).

והנה כיון דמן הדין עוקרת תשובה מאהבה את החטא, כתוהא על הראשונות, הרי י"ל פשוט דאף לאומות העולם תועיל תשובה זו, שגם בלא חידוש והחסד דתשובה נעקרות המצות או העבירות כשתוהא על עשייתן. [עי' משנ"ת בזה לעיל פ' בראשית ד, טז].

וא"כ כשנאמר לא יאבה ה' סלוח לו, ולא תקובל תשובתו, י"ל דהיינו בשעשה תשובה מיראה, שהיא חסד השי"ת ומדת טובו לישראל, ולאיש זה יהפוך בו ה' רצונו שסולח, ולא יאבה לסלוח.

י"ג) לא בשמים היא

לא בשמים היא (ל, יב)

איתא בב"מ פו, א קא מיפלגי במתיבתא דרקיעא אם בהרת קודמת לשער לבן טמא, ואם שער לבן קודם לבהרת טהור, ספק, הקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא, ואמרי מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני וכו' כי הוה קא ניחא נפשיה אמר טהור טהור וכו'. עיי"ש כל העובדא.

וברמב"ם פ"ב מהל' טומאת צרעת ה"ט פסק וז"ל, ספק שיער לבן קודם ספק הבהרת קדמה הרי זה טמא. וכו' הכס"מ וז"ל, ואע"ג דאמרי מאן נוכח רבה בר נחמני ואיהו אמר טהור, ויצתה נשמתו בטהרה, יש לומר דכיון דבשעת יציאת נשמה הוא דאמר הכי הוי בכלל לא בשמים היא. עכ"ל. והרי הדברים צריכין תלמוד, דמה טעם תהא הכרעת חכם בחייו, בשעת יציאת נשמתו, בכלל לא בשמים היא.

ומשמע מדבריו שאלו שמורידין ולא מעלין אין לנו להתפלל שיחזרו בתשובה, וכפי הנראה אין כוונתו לומר שאין מועיל להם תשובה, אלא שרחוק הדבר שיחזרו בתשובה, דכל באיה לא ישובו, ולכן צריך להתפלל שימהרו למות ויאבדו מן העולם קודם שיספיק לקלקל את העולם ולהחטיא אחרים.

מהגאון האמיתי בעל "גינת אגוז" שליט"א

פרשת נצבים

י"ב) לא יאבה ה' סלוח לו

לא יאבה ה' סלוח לו (כט, יט)

כתב אור החיים, פירוש, הגם שה' מדתו היא למחול ולסלוח לעונות עמו ישראל כמחלין פניו כידוע, זה האיש לא יאבה ה', אמר לשון לא יאבה, נתכון לומר שה' יהפוך בו רצונו שסולח ולא יאבה לסלוח.

י"ל הביאור בזה, דהנה הגאון רבי אלחנן זצ"ל הקשה למרן החפץ חיים זצ"ל, למה צריך החידוש של תשובה שהוא חסד שתחשב עקירת הרצון כעקירת המעשה, כמש"כ המס"י פ"ד, והא שנינו (קידושין מ, ב) דבתוהא על הראשונות ומתחרט על מצות שעשה איבד זכויותיו, ומבואר דחרטה עוקרת מצות, וא"כ ה"נ בעבירות כיון דנתחרט ועשה תשובה תהני תשובה לעקור החטא מן הדין, ומהו א"כ החידוש דתשובה שתחשב עקירת הרצון כעקירת המעשה. והשיבו הח"ת, דדוקא בתשובה מאהבה חשיב תוהא על הראשונות, אבל תשובה מיראה, והיינו יראה ופחד מן העונש, זה אינו בכלל תוהא על הראשונות, דרק מפני יראתו מן העונש שב מחטאו, ולזה אתי החידוש דתשובה שהוא חסד השי"ת, שתקובל גם תשובה

בקיום המצות, וכמו שכתב בבית הלוי פ' יתרו (בד"ה להבין ענין המלאכים). וא"כ הרי צ"ב מה תשובה היא להם בזה.

ואשר נראה מבואר בזה, דאמת זו היא התשובה גם על מסירת הכרעת ההלכה בתורה לישראל שהם מקיימי המצוות, וכיון שאצל בני אדם שייך קיום המצות, ועל כן ניתן להם המצות, משום כן נמסר להם גם כח ההכרעה בדיני התורה ומצוותיה, וזה לפי שכח ההכרעה נמסר להמצוים על קיומם, ואי"ז משום איזה מעלה או ענין שיש אצל בני אנוש שאינה אצל המלאכים, אלא דזה שהם מקיימי המצות היא התשובה למלאכים על מסירת הכרעת התורה והמצות לבני האדם. [והעירוני די"ל הביאור בזה, דהכרעת דיני התורה ניתנה להמקיימים אשר בכך יוכלו להכריע בספיקות שיתגלעו ובמציאויות שיתחדשו, וידרשו הכרעה איך דין התורה בדברים אלו שלא נתפרשו].

ואשר מעתה נראה דזהו שכי' הכס"מ דבשעת יציאת נשמה הוי בכלל לא בשמים היא, והיינו דבשעת יציאת נשמתו דנעשה חפשי מן המצות, ויוצא מכלל מקיימי המצות, באותה שעה אין הכרעתו בדיני התורה אלא כמי שאומר כן במתיבתא דרקיעא, דכל שאין הוא בכלל מקיימי המצות, דבאותה שעה שעת יציאת נשמתו נעשה חפשי מן המצות, אין בידו כח זה של הכרעה שניתן למקיימי המצות, והרי זו היתה התשובה להמלאכים למסור כח ההכרעה במצות התורה למקיימי המצות, משום זה גופא שהם המקיימים, וכל שאינו מן המקיימים, משעת יציאת נשמתו ואילך, הוי בכלל לא בשמים היא.

ונראה בזה בעזה"י, דהנה בשבת פח, ב אריב"ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה וכו' חמדה גנוזה וכו' ואתה מבקש ליתנה לבשר ודם וכו' אמר לו אחוז בכסא כבודי וחזור להם תשובה וכו' מה כתיב בה, לא יהיה לך אלוהים אחרים, בין עמים אתם שרויין שעובדים עבודת גלולים, שוב מה כתיב בה, זכור את יום השבת לקדשו, כלום עתה עושים מלאכה שאתם צריכין שבות, שוב מה כתיב בה, לא תשא, משא ומתן יש ביניכם, שוב מה כתיב בה, כבד את אביך ואת אמך, אב ואם יש לכם, שוב מה כתיב בה, לא תרצח לא תנאף לא תגנוב, קנאה יש ביניכם יצר הרע יש ביניכם, מיד הודו לו להקב"ה וכו', ע"כ.

ויש להתבונן, דהנה לענין קיום התורה ומצוותיה, בזה השיבם מרע"ה להמלאכים מכל אלו המצות, שהם אינם שייכים בקיומם, ועל כן הודו לו שתנתן התורה לבני אדם השייכים בקיום המצות, אולם לענין כח ההכרעה והפסק שנמסר לישראל, וכמו דאיתא גבי תנורו של עכנאי שאמרו לא בשמים היא [וכן הכא לענין ספק בהרת קודמת או שער לבן קודם שהקב"ה אומר טהור, והרמב"ם פסק טמא, כי' הכס"מ דהיינו משום דלא בשמים היא], לענין זה מאי אהני מרע"ה בתשובתו, הרי גם אם ינתנו המצות לישראל שיקיימום, עדיין כח ההכרעה למה ימסר בידם.

וביותר דבודאי כל עיקר הדו"ד בין מרע"ה למלאכים הוה על ענין זה, דוכי לא ידעו שאין קיום המצות שייך אצלם רק אצל בני אדם, וע"כ דעל מסירת כח ההכרעה בתורה שמסר הקב"ה לישראל, על זה טענו שלא תינתן לבני אנוש, ועל זאת השיבם משה ממה שאין שייכים

נמסרה לו עוד תורה, ולא נבעו יותר מעינותיו, אבל תורה שלמד לא שכח כלל, ושפיר היה בידו להשיב כל ספיקות במה שלימד כבר, רק שלא נמסר לו עוד תורה.

והנה יהושע המשיך ועמד תחת משה לבי דברים, אי לדין מלך, דמשה היה מלך כמבואר בזבחים קב, א ובשבעות טו, א, והרמב"ם פ"ו מבית הבחירה הי"א כ" וז"ל, ומשה רבינו מלך היה, עכ"ל. ויהושע מלך היה, כמבואר ברמב"ם פ"א ממלכים ה"ג שכי וז"ל, אין מעמידין מלך תחילה אלא ע"פ בי"ד של ע"א וע"פ נביא, כיהושע שמינהו משה רבינו וכשאלו וכדוד שמינה אותם שמואל הרמתי, עכ"ל, כמבואר בקרא דיהושע (א, יח) בציווי אליו "כל אשר ימרה את פך ולא ישמע את דברך לכל אשר תצונו יומתי" וכמ"ש הרמב"ם פ"ג ממלכים ה"ח. ב', להמסורה, שיהושע הוא שקיבל התורה ממשה שעל ידו תמשך שושלת המסורה, וכמו שמונה התנא באבות משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, והיינו התורה שבעל פה כמ"ש הרמב"ם בהקדמת היד. (עי' ח"י הגר"י החדשים פ' פינחס כז, כג).

וי"ל דמשום זה הוא שנסתתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה, שלא נמסרה לו עוד תורה שבעל פה, לפי שמאז עברה המסורה ליהושע, וכל זמן שמסורות התורה טרם נסתמו אצל משה רבינו, ומעיינותיו נובעים חכמת תורה שבע"פ מפי הגבורה, אין המסורה עוברת אצל יהושע, ומשנסתתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה, עברה המסורה ליהושע.

והנה רש"י כתב לפרש המקרא לא אוכל עוד לצאת ולבוא בב' אנפי, והן אלו ב' הדברים אשר עברו אז ממשה ליהושע,

פרשת וילך

י"ד) לא אוכל עוד לצאת ולבוא

ויאמר אלהים בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא (לא, ב)

וברש"י, לא אוכל עוד לצאת ולבוא, יכול שתשש כחו, תלמוד לומר לא כהתה עינו ולא נס לחה, אלא מהו לא אוכל, איני רשאי, שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע. דבר אחר, לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד שנסתתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה.

המפרשים עמדו ליתן טעם מה שנסתתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה, [בשפת"ח כ' הטעם כדי שלא יצטער משה שניטלה הגדולה ממנו וניתנה ליהושע, דכיון שנסתתמו ממנו מסורות החכמה למה לו חיים, וע"י רבינו בחי].

והנה בתמורה טז, א איתא, אמר רב יהודה אמר רב בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן אמר לו ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך, אמר לו רבי כלום הנחתך שעה אחת והלכתי למקום אחר, לא כך כתבת בי ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל. עיי"ש. ושמעתי להעיר בזה, דמאחר שנסתתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה, כיצד אמר ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך.

אכן הנה מתשובת יהושע למשה דלפי שלא הניחו ואפילו שעה אחת אין לו ספיקות שיהא לו לשאול ממנו, מבואר דמה שאמר לו משה ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך, היינו על תורה שלימד משה כבר, ורק שאם חיסר בהם יעלו אצלו ספיקות, ועל זה השיבו שלא הניחו ולא מש מתוך האהל.

ואשר נראה, דמה שנסתתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה, היינו שלא

אחד, והשני סומך על מה שהניחו לו אבותיו, וצ"ע טובא, דהלא אף הספר שחייב בו כשאר הדיוט אינו סומך על הס"ת שהניחו לו אבותיו, וכמו שכתב בפ"ז מה' ס"ת ה"א וז"ל, ואע"פ שהניחו לו לאדם אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו, עכ"ל, וא"כ המלך שמצווה לכתוב עוד ספר תורה נוסף על ההדיוט, הרי חייב לכתוב שני ספרי תורה.

וכי הכס"מ די"ל דהרמב"ם מפרש דכי משני הגמ' שם לא צריכה לשתי תורות, הכי קאמר הא דקתני גבי מלך שלא יתנאה בשל אחרים דמשמע דדבר זה מיוחד במלך, היינו דוקא בס"ת שחייב המלך לכתוב נוסף על ההדיוט, שלא יסמוך על של אביו, אבל ס"ת שהוא חייב בו מדין ההדיוט סומך הוא על של אביו, ואע"פ שהדיוט אינו סומך על של אביו, היינו משום שאם יהא הדיוט סומך על ס"ת שהניחו לו, נמצא שלא היה כותב הוא ס"ת כלל, אבל המלך אע"פ שיסמוך על של אביו בס"ת שחייב בו מדין הדיוט, כיון שבס"ת שהוא חייב בו מדין מלך אינו סומך על של אביו, א"כ הרי הוא כותב ספר תורה, וסגי בהכי, עכ"ד.

והדברים צ"ב, דכיון דמצות הס"ת בין דהדיוט ובין דמלך, שיכתוב הוא לעצמו, ולא יסמוך על ס"ת שהניחו לו אבותיו, א"כ מאי איכא במה שבהס"ת מדין המלך מקיים המצוה כתיקונה, שיכתוב הוא לעצמו, סו"ס מצות הס"ת שהוא מחויב בו ככל הדיוט לא נתקיימה כתיקונה. וצ"ב.

והנה שנינו במנחות ל, א וא"ר יהושע בר אבא א"ר גידל אמר רב הלוקח ספר תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק, כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני, א"ר ששת אם הגיה בו אפי' אות אחת

דפי' קמא איני רשאי עוד לצאת ולבוא שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע, וזהו כמו דאיתא בשבת ל, א שא"ל הקב"ה לדוד הגיע מלכות שלמה בנך ואין מלכות נוגעת בחברתה אפי' כמלא נימא [ושו"ר שכן פי' דברי רש"י אלו בנחלת יעקב], והיינו מצד המלכות שניטלה ממשה וניתנה ליהושע, ופי' בתרא, לצאת ולבוא בדברי תורה שנסתתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה, היינו מצד המסורה שנפסקה אצל משה מפי הבורא ית', ומאז נמשכה שושלת המסורה אצל יהושע, וכמשנ"ת.

ט"ו) מצות כתיבת ספר תורה

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת (לא, יט)

איתא בסנהדרין כא, ב אמר רבה אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו שנא' ועתה כתבו לכם את השירה, איתיביה אביי וכותב לו (המלך) ס"ת לשמו שלא יתנאה בשל אחרים, מלך אין הדיוט לא, לא צריכא לשתי תורות וכדתניא וכתב לו את משנה וגו' כותב לשמו שתי תורות אחת שהיא יוצאת ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו.

והרמב"ם פ"ג מה' מלכים ה"א כ' וז"ל, בעת שישב המלך על כסא מלכותו כותב לו ספר תורה לשמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו וכו', אם לא הניחו לו אבותיו ספר או שאבד, כותב שני ספרי תורה, אחת מניחו בבית גנזיו שהוא מצווה בו ככל אחד מישראל, והשני לא יזוז מלפניו, עכ"ל.

והנה מדברי הרמב"ם נראה, דאם הניח לו אביו ס"ת אינו חייב לכתוב אלא ס"ת

נקטו בדעת הרמב"ם דהמצוה היא בכתיבה דוקא, ולא יצא יד"ח בקניה, ורק בכתבו אחר עבורו מהני משום דהוי שלוחו, אכן כבר העירו דבסה"מ [הנז"ל] כ' הרמב"ם בפירוש דמהני אף שיקנה הס"ת. אלא דא"כ דהמצוה מתקיימת בהמצאות הס"ת אצלו, וכלשונו בסה"מ, שיהיה לכל איש ממנו ס"ת לעצמו, צ"ב, מאי האי דבעינן שיכתוב כל אחד ס"ת לעצמו, ולא יסמוך על ס"ת שהניחו לו אבותיו, הא סו"ס קיום המצוה הוא שיהא אצלו ס"ת.

אכן מבואר בהדיא דאין דין כתיבה מעצם המצוה, היינו שיהא כל אחד כותב לו את התורה, מדאמרינן אם הגיה בו אפי' אות אחת מעלה עליו כאילו כתבו, ופסק לה הרמב"ם, ועל כרחך דאין המצות כתיבה לכתוב את התורה, דא"כ הרי לא נתקיים זה רק באות שהגיה. אלא נראה דנאמר בזה דהאופן הראוי שיגיע לו הס"ת הוא ע"י טורח, ולא שיבא מאליו כמו בירושה, וכשהוא טורח בגוף הס"ת היינו בכתיבתו או בהגהתו זהו הטורח המעולה לקיום ענין זה. אכן אי"ז מעצם קיום המצוה, רק הלכה בההיכ"ת איך יבוא הס"ת אצלו.

[ויתכן הביאור בזה, מה שלא מצינו כן בשארי מצוות שתאמר הלכה איך יגיע לקיום המצוה, לפי שמצוה זו קיומה הוא בלא עשיה כלל, רק בהמצאות הס"ת אצלו וכנ"ל, בכגון זה הוא דנאמר הלכה בהעשיה שהיא היכ"ת להמצוה, ויש לציין בזה למצות עליה לרגל, שהמצוה היא להיות בעזרה, והקיום הוא בלא עשיה, ובהעשיה שהיא ההיכ"ת היינו העליה וההליכה מצינו ענין שילך ברגליו דוקא, ע"י משנ"ת בזה פ' בחוקתי. וכמדודי שהעירוני לזה].

מעלה עליו כאילו כתבו. ופירש"י, כחוטף מצוה, ומצוה עבד אבל אי כתב הוה מצוה טפי. עכ"ל. הנה בד' רש"י מבואר בהדיא דמצות כתיבת ספר תורה היא שיהא בידו הס"ת, אלא דהאופן המעולה שהוא מצוה טפי, הוא על ידי שיכתבו או שיגיה בו אות אחת.

ובלישנא דגמרא דאמרי' כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני, משמע דהוי מעלה וענין נוסף בקיום המצוה, ולא שבהעדרו חסר בהקיום. וכן עמד בכתבי הגר"י דמשמע דאין זה כי אם למעלה ולא לעיקר הדין, דא"כ הו"ל למימר דלא יצא המצוה אלא בכותבה או מגיה.

והרמב"ם בסה"מ (מ"ע יח) כ' וז"ל, שצונו שיהיה לכל איש ממנו ספר תורה לעצמו, ואם כתבו בעצמו הוא משובח מאד והוא יותר טוב, כמו שאמרו כתבו בידו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני, ואם אי אפשר לו לכתבו צריך שיקנהו או ישכור מי שיכתבהו לו, והוא אמרו יתעלה ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וכו', עכ"ל. והיינו דהמצוה הוא שיהא בידו ס"ת, וענין הכתיבה הוי מעלה ואופן משובח יותר.

ואמנם הנה בפ"ז מה' ס"ת ה"א כ' הרמב"ם וז"ל, מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנא' ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, כלומר כתבו את התורה שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, ואע"פ שהניחו לו לאדם אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו, ואם כתבו בידו הרי הוא כאילו קבלה מסיני, ואם אינו יודע לכתוב אחרים כותבין לו, וכל המגיה בספר תורה אפילו אות אחת הרי זה כאילו כתבו כולו, עכ"ל. ובמנ"ח (מ' תריב אות ב) ובית הלוי (ח"א סי' ו אות ב)

בהמצאות הס'ית אצלו, בזה אין שייך
קיום מצות ס'ית אחד להס'ית השני, ובכל
ספר מתקיימת שפיר מצותו, שיהא
הס'ית אצלו.

"גינת אגוז" קונטרס בענייני ראש השנה

ט"ז) תוספת יו"ט בראש השנה

הנה יעוי' שואל ומשיב (רביעאה ס' קכה)
שנשאל אם יש להוסיף בר'יה מחול על
הקודש כמו בשאר יו"ט, וכ', לכאורה לא
הבנתי מקום ספק שלו דמ'יש ר'יה בשאר
יו"ט, וכאשר עיינתי בזה מצאתי בשו"ת
מהרי"ל (ס' לג) שהביא דיש שאין אוכלין
סעודת יו"ט דר'יה מבעוד יום כדי שלא
יוסיפו מחול על הקודש בהאי יו"ט משום
דיומא דדינא הוא. עיי'יש משי"כ השואל
ומשיב לפרש דבריהם עפ"ד רבינו יונה
(ברכות יט, א מדפי הרי"ף) דיו"ט של ר'יה
תלוי בר'ית, ועיי'יש מה דהוכיח דהוי
כר'ית דאיי"צ להוסיף מחול על הקודש.

ונראה לדון באופ"א שלא יהא דין תוספת
ביו"ט דר'יה כשהיו מקדשין החודש על פי
הראיה, דהנה אין מקדשין את החודש
אלא ביום, כדאיתא בר'יה כה, ב, והנה
קידוש חודש תשרי שאינו אלא ביום ר'יה,
ורק אז מתקדש להיות יו"ט, [כשחודש
אלול חסר, עי' ר'יה יט, ב מימות עזרא
ואילך לא מצינו אלול מעובר, ונמצא
דבליל ר'יה לא היה היום קדוש, דרק ביום
נתקדש היו"ט, אלא דמשנתקדש נעשה
היום כולו קודש למפרע.

ויתכן דלא שייך תוספת מחול על הקודש,
אלא לקדושת היום הקיימת, שמוסיף
עליה ומקדים קדושת היום, אבל כשעדיין

וכן מבואר בנימוקי (הלכות ס'ית ב, ב
מדה"ר) בהא דאמרי' הלוקח ס'ית כחוטף
מצוה מן השוק וכו', וז"ל, כחוטף, פירוש
שאין לו שכר גדול כל כך כמי שטרח
בכתיבתו, ויש מקום למדת הדין לחלוק
ולומר דאלמלא שבאה עליו בלא טורח לא
היה עושה אותה. כתבו, הוא בעצמו או
שכר סופר לכותבו וטורח בתיקון הקלפין
ולסבול עול הסופר עד שנכתב. כאילו
קבלו, שיש למדת הרחמים לומר כמו
שטרח טורח זה כן היה טורח ללכת
במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני, עכ"ל.
והיינו דכל עיקר ענין הכתיבה הוא משום
הטורח בהשגת הס'ית, וזהו דאף כשאינו
כותבה בעצמו, יש לו לטרוח בעסק
הכתיבה [ויתכן דלמדו כן מדכתבה
התורה המצוה שיהא לכל אחד ס'ית
בלשון "כתבו לכם" והיינו שיטרח בה כל
אחד, עי' אבני"ז או"ח ס' מ אות ו].

ועי' פתחי תשובה ס' ער סק"ז שביאר
דזהו החילוק בין קנה ס'ית דמהני, לבין
הניחו לו אבותיו שבא לו בלא טורח כלל,
דלא יצא י"ח. [ובמני"ח (שם) נתקשה
בזה].

ומדאיתא להכי דאין דין הכתיבה מעצם
המצוה, שיהא כל אחד כותב לו את
התורה, ואיי"ז אלא ענין שיטרח בהמצאת
ספר התורה, אולם קיום המצוה אינו
אלא בהמצאות ספר התורה אצלו, לפי"ז
יתפרשו ד' הכס"מ בביאור שי הרמב"ם,
דהמלך אשר מצווה שיהיו לו ב' ספרי
תורה, סגי דיכתוב חד מינייהו, והשני יכול
לסמוך על ס'ית שהניחו לו אבותיו, והיינו
לפי שאין הכתיבה מעצם קיום המצוה,
ורק דנאמר דיש על כל אחד לטרוח
בהשגת הס'ית, וא"כ יתכן לומר
שבטירחה דס'ית אחד נתקיים אצלו ענין
זה, אכן עצם קיום המצוה שהוא

בשבתות ויו"ט אינו רואה מאותו שכר סימן ברכה. [ומקורו בברייתא פסחים נ, ב ת"ר ד' פרוטות אין בהם סימן ברכה וכו' ושכר מתורגמנין (שעומדין לפני החכם בשבתות ושומעין מפיו ומשמיעין לרבים, רש"י) וכו' שכר מתורגמנין משום דמיחזי כשכר שבת]. וכו' במג"א (סקי"ב) דאינו רואה סימן ברכה אבל איסורא ליכא, כיון דצורך מצוה הוא.

אמנם הנה הטור (שם) כ' בשם אחיו ה"ר יחיאל ז"ל על הנוהגין לשכור א' מן השוק לתקוע להם, וז"ל, ולא ידעתי מאין מצאו היתר זה כי נ"ל שאסור, כדתניא (ב"מ נח, א) השוכר את הפועל לשמור הפרה והתינוק אין נותנים לו שכר שבת אלמא בהדיא קתני שאסור ליטול שכר שבת אלא ע"י הבלעה כמדפרש בסיפא דברייתא ששכרו ללמוד חודש, משם יראה שיצא שכרו בהפסדו וכו', עכ"ל.

ובב"י הביא ד' המרדכי אמתני' כתובות (סג, א) דתנן התם המורדת על בעלה פוחתין לה מכתובתה שבעה דינרין בשבת וכו' וכן המורד על אשתו מוסיפין על כתובתה שלשה דינרין בשבת, ע"כ, [והיינו דמורדת פוחתין דינר ליום ומורד חצי דינר ליום], ומפרשין בגמ' (סד, א) מ"ש דבאשה פוחתין אף דשבת ובאיש אין מוסיפין אלא על ימות החול, משום דאיהו דמוסיף לה מיחזי כשכר שבת [ופרש"י, כמו שמשכר בשבת וגזירה משום מקח וממכר ושכירות]. ובמרדכי (סי' קפט) כ' וז"ל, מיחזי כשכר שבת, פסק הרב ר' ברוך מכאן יש לי חשש על החזנים שמשכירים אותם להתפלל בשבת, והרב ר' שמואל אומר דאין איסור דהא נותנים לו שכר לקיים המצוה להתפלל, עכ"ל.

ותמה הב"י ע"ד הרב ר' שמואל דאטו כדי לקיים מצוה נחלל שבת, והאריך שם

אין תחילת היום קדוש, אין מקום לתוספת קדושה.

כיוצא בזה שמעתי מבארים בפיוט בזמירות שבת "מאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבא" למה הוקדם התוספת ביציאתה לפני התוספת בכניסתה. דמשום דבשבת הראשונה עד שהגיע ליל יום השביעי עדיין לא נבראה מציאות השבת, ולא היתה קדושת שבת קיימת, ועל כן לא היה שייך תוספת שבת בכניסת שבת זו, רק ביציאתה, א"כ תוספת שבת היתה שייכת קודם ביציאת השבת, ואח"כ גם בכניסת השבת השניה.

[והנה החמדת שלמה (או"ח סי' לה אות ו) תמה ע"ד התוס' מו"ק ד, א (ד"ה מה) כתבו דהך תוספת כל שהוא, דילפינן ביומא פא, ב דמוספין מחול על הקדש ביוה"כ ובשבתות וימים טובים, יש להוסיף גם בשביעית, [אף למ"ד דאין תוספת בב' פרקים בסוף שנה השישית]. דלכאורה יפלא דאין שייך תוספת שביעית כל שהוא, והא התחלת שביעית הוא באחד בתשרי, והוא יו"ט של ר"ה, א"כ תיפול"ל דאסור בחריש ובקציר משום יו"ט שצריך להוסיף מחול על הקודש. [עיי"ש מה שכתב בזה, ועוד נשנו בזה כמה אופנים לחלק בין איסורי מלאכה דשביעית לאיסורי מלאכה דשבת].

ולפי ד' מהרי"ל דליכא דין תוספת יו"ט בר"ה, א"כ ליתא מעיקרא לקושיית החמדת שלמה דכל תוספת שביעית כל שהוא תיפול"ל דיש תוספת יו"ט דר"ה, דבאמת ליכא לתוספת יו"ט בר"ה, ושפיר בעינן לתוספת משום שביעית].

י"ז) איסור שכר שבת בתוקעין וחזנין שו"ע או"ח תקפה סעיף ה, הנוטל שכר לתקוע בר"ה או כדי להתפלל או לתרגם

בעלמא שלא ליטול שכר שבת, א"כ יהא זה חידוש גדול דיפקע ממנו דין האחריות שחל עליו משום חיובי השמירה. [ולא משמע מרהיטת לשון הברייתא דהא גופא אתא לאשמועין דין האיסור לשכור פועל לשבת דא"כ הו"ל למיתני בהדיא אסור לשכור וכו'].

ובאמת הלא בכמה דוכתי מפורש איסור שכר שבת, ובשו"ע סי' רמה (סעיף ו) פסקין דאסור להנות משכר שבת עולמית (והוא מד' המרדכי), ובדאי משום חומרא בעלמא לא יאסר בהנאה עולמית. ויעוי עוד סו"ס רמד לענין להושיב נכרי על המכס דהתירו איסור שכירת פועלים משום פסידא, והאריכו שם הפוסקים היאך הותר איסור שכ"ש, ומפורש דלאו חומרא בעלמא הוא דא"כ הא ודאי אף זה הותר משום פסידא מכ"ש מאיסור שכירת פועלים, ומשמע דאיסור גמור הוא. וא"כ צ"ע ד' הבי"י דפשיטא ליה דאינו אלא חומרא בעלמא.

והנה באמת בד' ה"ר ברוך שבמרדכי, לא כ' אלא מכאן "יש חשש" על החזנין, ולכאוי אי איסור הוא משום שכר שבת, א"כ לאו חששא הוא אלא איסור גמור.

עוד שמעתי לדקדק, חדא, דהנה הני ראשונים שהביא המרדכי הוציאו דינם ממתני' דמורד שאין מוסיף לה על יום שבת משום דמיחזי כשכר שבת, ויש להבין אמאי לא אייתי לה מברייתא דב"מ דלא ישכור פועל, דשם מפורש טפי האיסור דשכר שבת, ולמה למדו דינם מדין מורד שלא הוזכר שם דין זה בפירוש.

ועוד, דהנה לשון הגמ' בהא דמורד אין מוסיף על יום שבת משום "דמיחזי" כשכר שבת, הרי דלאו איסור שכר שבת גופא יש כאן, וצ"ב.

דמד' רש"י הנז' בדינא דמורדת מבואר דאינו אלא גזירה משום מקח וממכר ושכירות, ולכאוי הא מקח וממכר גופיה לא מיתסר אלא מדרבנן, והו"ל גזירה לגזירה, ומסיק וז"ל, אלא ודאי לית ביה איסורא כלל אפי' מדרבנן, אלא דלתקן להוסיף לכתחילה לא רצו חכמים משום דהוי מיחזי לאינשי כשכר שבת, וכן משמע בפי' מקום שנהגו דת"ר ד' פרוטות אין בהם סימן ברכה לעולם וחד מינייהו שכר מתורגמנין, ומפרש טעמא משום דמיחזי כשכר שבת, ואם איתא דהוה שום צד איסור בדבר, לא הו"ל למימר אין בהם סימן ברכה דמשמע דלית בהו איסורא אלא שאין רואין סימן ברכה וכו', אלא שיש לחוש לכתחילה היכא דאפשר, ובמקום מצוה לא חששו כלל, וזהו דעת ה"ר שמואל שכתב דאין איסור דהא נותנים שכר לקיים המצוה, כלומר כיון דאין איסור בדבר כלל, אלא חששא בעלמא כיון דלקיים המצוה הוא שרי, ושלא כדברי ה"ר ברוך וה"ר יחיאל כנ"ל, עכ"ל.

הנה מפורש דעת הבי"י דאין בשכירת התוקע איסור שכר שבת כלל, ואי"ז אלא חומרא בעלמא, ולהכי במקום מצוה לא חששו לזה כלל, וכמש"כ רש"י דהוי גזירה משום מקח וממכר, וע"כ דלאו איסור ממש דא"כ הו"ל גזירה לגזירה. ועיי דרישה (סי' שו סק"ב) שהביא ד' הבי"י אלו דמשמע מדבריו שאין איסור כלל אפי' מדרבנן ולכן לא העמידו דבריהם במקום מצוה.

האמנם דדברי הבי"י צריכים תלמוד, דהא ברייתא ערוכה היא בב"מ ומייתי לה הטור הנז', דהשוכר את הפועל לשמור אין נותנין לו שכר שבת ולפיכך אין אחריות שבת עליו, והנה אי אינו אלא חומרא

והנה אף דפעמים כבר יצא התוקע ידי חובתו, י"ל דאכתי חשיב קיומו למצותו שלו, ושוב לא אכפ"ל מה דמהני אף לאחרים, דהנה דעת אחרונים (עי' דגול מרובה סי' רעא, ומשנ"ב סי' ריג סק"יד) דדין ערבות עביד ליה מחויב בדבר, וכשחבירו אינו יוצא ידי המצוה כאילו הוא לא יצא, וא"כ לנפשיה קעביד ונפיק בה ידי חובה זו. (ועוד י"ל עפ"י מה שאמר הגרמ"ש שפירא זצ"ל (הו"ד בקובץ קול מהיכל - ירח האיתנים עמ' שמח), דכשקיים המצוה לא נעשה פטור מן המצוה, וא"א לומר שאינו בר חיובא בהמצוה, אלא שהעמיד קיום למצותו, אבל אינו פטור מן המצוה, ואי עביד תו עוד קיום למצוה, בודאי נמי הויא מעשה מצוה ויש לו עוד קיום למצותו, ולא דליהוי ליה תרי מצוות, אלא דאית ליה שני מעשי קיום למצותו, ומשו"ה דינא הוא דאע"פ שיצא מוציא, [ואיכא נפקותא כגון אם הקיום השני הוי יותר בהידור, ועי"ש שהאריך בראיותיו לזה]. ולפי"ז הרי אף אי נפיק יד"ח, כל היכא דעביד המצוה הוי קיום למצותו שלו, ושוב לאו מלאכה היא שתאסר משום שכר שבת).

ומעתה הנה בגמ' כתובות דמורד אינו מוסיף על יום שבת הא ליכא איזה מלאכה עבור חבירו שתאסר, אלא דאסרו חכמים נטילת השכר מטעם "דמיחזי" כשכר שבת. והך דינא באמת אינו אלא חומרא בעלמא כמש"כ הב"י, ולהכי לא חשיב גזירה לגזירה, אולם האיסור דשכר שבת הוי איסור גמור, שאסרו הפעולה משום שכר שבת, רק דאף היכא שאין הפעולה נאסרת או דליכא פעולה כלל, החמירו חכמים שלא ליתן שכר משום דמיחזי כשכר שבת.

ואשר נראה בזה בעזה"י, ובהקדם די' רבינו הגר"ח בגדר האיסור דשכר שבת (בסענסייל שבת יט, א ובמכתב מרן הגרא"ז בסי' בית ירוחם להגר"י ורהפטיג בביאור די' הרי"ף בשכר שבת בשכירות כלים עיי"ש), דגדר איסור שכר שבת אינו דאסור להרויח ביום השבת, [וכגון המוצא דבר שיכול ליטלו], אלא אם עושה מלאכה ואף מלאכה המותרת כמו בשומר את הפרה והתינוק, מ"מ היכא דמשתכר בזה אסור לשמור משום שכר שבת, והשמירה היא אסורה, והיינו דאסרו חכמים המלאכה משום שכר שבת הוא.

ומעתה נראה דאיסור שכר שבת לא יתכן אלא בשעשה הפועל מלאכה עבור השוכר, כמו שומר הפרה או עומד על המכס, וכן נטילת שכר על שכירת חפציו בשבת כמו בית המרחץ וכו', דבזה משום האיסור שכר שבת נאסרה הפעולה בשבת. אולם במילתא דעביד לעצמו, ורק דיש בני אדם הנהנים מזה ונותנים שכר ע"ז, לא הוי בכלל איסור שכר שבת, דא"א לאסור מלאכה שהיא נעשית לעצמו, וא"כ מה שמשלמין לו שכר ע"ז לאו בכלל איסור שכר שבת.

ולפי"ז הנה התוקעין והחזנין הלא בקיום מצוותן נפקי ידי החובה שלהם במצות התקיעה והתפילה, וא"כ אף דמהני גם להוציא אחרים יד"ח, אולם אין המעשה שלהם בכלל מלאכה האסורה, שהרי לדידיה קעביד, ואין נאסרת המלאכה כשהיא נעשית לעצמו שלא משום השכר, ומה שנותנים להם שכר על שאף אחרים יצאו יד"ח, אינו נאסר משום שכר שבת, שהרי אין הרויח אסור אלא הפעולה היא שנאסרת, וזו שלא נאסרה, אין בנטילת השכר עליה משום איסור שכר שבת.

קאי אלא אד' המרדכי בשכר החזנין והגמ' דפסחים בשכר המתורגמנין, אולם בשוכר את הפועל לשמור וכו' איכא איסור גמור דשכר שבת, ונאסר שכר זה בהנאה עולמית. [אכן הטור דמייתי אדינא דשכר התוקע ברייתא דהשוכר את הפועל, דלכאוי נראה דלא כדברינו, אולי י"ל דיעווי"ש דאיירי לשכור א' מן השוק לתקוע, ואולי נותנים שכר הטירחא לבא לתקוע, וילע"ה].

ומצאתי בס"ד בס' ארחות שבת (ח"ב פ' כב הערה קסג) שהובא שם שהגאון רבי שמחה זליג זצ"ל מבריסק הק' ע"ד הגר"ח הנז' שלא נאסר בעלמא הריוח בשבת אלא דהמלאכה נאסרה משום שכר שבת, והא בדינא דמורד שאינו מוסיף על יום שבת משום דמיחזי כשכר שבת, אף דאין שם שום סרך מלאכה. והגרא"ז מלצר זצ"ל השיב ע"ז דאה"נ דהתם רק מיחזי כשכר שבת. והדברים נפלאים.

[ובאמת באורח"ש שם הובא מהגר"ש אויערבאך שליט"א בשם אביו הגרש"ז זצ"ל דהגר"ח אמר עפ"י דבריו דלענין חזן המתפלל בשבת אין איסור דתפילה לעולם לא חשיבא מלאכה. וכ"כ הגרא"ז במכתב הנז"ל בס' בית ירוחם עפ"י ד' הגר"ח. אכן לפמשנ"ת אינו משום המצוה, אלא דכיון דנפיק בה ידי חובתו שלו לא חשיבא מלאכה].

י"ח) מצות שופר דראש השנה

כתב הרמב"ם ריש ה' שופר וז"ל, מצות עשה של תורה לשמוע תרועת שופר בראש השנה שנאמר יום תרועה יהיה לכם. [וכ"ה בפרטי המצוות שם, לשמוע קול שופר באחד בתשרי]. וכ"כ בסה"מ (מ' קע), שציונו לשמוע קול שופר ביום ראשון

וזהו שכי המרדכי בשם הי"ר שמואל דאין איסור משום שנותנים לו לקיים המצוה להתפלל, והיינו דמשום דנותנים לו שכר על מצוה להתפלל שהוא מחויב בה ונפק בה ידי חובתו ליכא איסור, והי"ר ברוך נמי לא אמר אלא דמכאן יש חשש על החזנין שנוטלין שכר, והיינו דודאי לאו איסור גמור הוא כמשנ"ת, אלא דאיכא חומרא דמיחזי כשכר שבת, ובהא פליג הי"ר שמואל דבמצוה ליכא אף משום האי דמיחזי כשכר שבת, דבהא לא תיקנו כלל כמש"כ הבי"י. וזהו שלמדו הראשונים דינם מסוגיא זו דמורד שנאסר אף שכר דמיחזי כשכר שבת הגם שאינו בכלל האיסור דשכר שבת.

והנה הטי"ז (שם סק"ז) הק' ע"ד רבינו שמואל וז"ל, וקשה על הר"ש מההיא דשוכר פרה ותינוק שמביא הטור, וזהו ודאי מצוה שומר הפרה להיות פרה אדומה וכן התינוק שלא יטמא כי מעשה הפרה היה ע"י תינוקות וכו', וצ"ל דס"ל להר"ש דשאני מצוה התלויה בשבת עצמו ואין שייכה לימות החול כגון התפילות של שבת, וכ"מ מפרק מקום שנהגו ששכר התורגמן שהיו רגילים לתרגמן בשבת אין בו סימן ברכה, משמע אבל איסור ליכא וכמ"ש בי"י בזה, והיינו נמי מפני שהתורגמן תירגם דוקא בשבת, עכ"ל. והנה לפמשנ"ת י"ל בישוב קושייתו, דאע"ג דשמירת הפרה והתינוק מצוה היא, מ"מ כיון דלאו חובה דידיה ומצותו קעביד, הוי בכלל איסור שכר שבת, דרק היכא דעביד מצוה שלו וחובתו נפיק בה לאו בכלל איסור שכר שבת כמשנ"ת.

ולפי"ז קיימי שפיר ד' הבי"י דאיסור נטילת שכר התוקע אינו אלא חומרא בעלמא דאכן לאו איסור שכר שבת גמור הוא כההיא דבי"מ, ובאמת הבי"י שם לא

לא את מינו ולא את שאינו מינו, ואף לעצמו אינו מוציא דלא אתי צד עבדות ומפיק צד חירות, הובא שם בה"ג. והנה בשלמא אם היה המצוה לתקוע בשופר, אי"כ שפיר חשי"ו וכל מי שאינו מחויב אינו מוציא יד"ח, אבל אם אין המצוה אלא בשמיעת קול השופר, אי"כ ק' אמאי אינו מוציא יד"ח, ומאי אכפת לן מאן תקע. וכן יש לתמוה מהא דתנן לב, ב והמתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא, הובא שם בה"ד, וה"נ ק' מאי אכפ"ל אם לא נתכוין בתקיעתו, סו"ס הא שמע קול שופר.

ועוד יש להקשות דאי בברייתא (כז, א) ציפהו זהב במקום הנחת פה פסול שלא במקום הנחת פה כשר, הובא בפ"א ה"ו, וכי הראשונים דהיינו דהוי חציצה בין פיו להשופר. והנה בשלמא אי המצוה בתקיעה, אי"כ היכא דאיכא חציצה בין פיו להשופר, הרי"ז פוסל מצות התקיעה, אבל אם אין המצוה אלא בשמיעה אמאי פסול.

וכי בס' יום תרועה (וכ"כ בשאג"א סי' ו) דע"כ נראה דמצות שופר דר"ה היא התקיעה והשמיעה שניהם יחד, אלא דעיקר המצוה היא התקיעה. אמנם בדעת הרמב"ם מפורש שאין מצוה בתקיעה כלל, שכתב דיוצאין בשופר הגזול, משום שאין המצוה אלא בשמיעת הקול ואי"צ למצוה נגיעה בשופר כלל. וכבר עמד שם איהו גופיה דדבריו לא יתיישבו עם ד' הרמב"ם דמפורש שם שאין המצוה אלא השמיעה גרידא ולא התקיעה. וצ"ע.

ותו תמוה טובא אף אי נימא דהמצוה בתקיעה, דהנה חציו עבד וחציו בן חורין אף את עצמו אינו מוציא, דלא אתי צד עבדות ומפיק צד חרות, ויש להתבונן, דהנה הלא בשאר מצוות כנטילת לולב

מתשרי והוא אמרו יתעלה בו יום תרועה יהיה לכם.

הנה כתב הרמב"ם דמצות שופר דר"ה המצוה היא לשמוע קול השופר, ובפ"א ה"ג כתב דמשו"ה יוצאין בשופר הגזול, וז"ל, שופר הגזול שתקע בו יצא, שאין המצוה אלא בשמיעת הקול, אע"פ שלא נגע בו ולא הגביהו השומע, ואין בקול דין גזל, עכ"ל, וביאר המגיד משנה, דהיינו דחלוק מצות השופר מלולב ומצה שאינו יוצא יד"ח בגזול, משום דמצות שופר אינה אלא השמיעה, והשמיעה היא בלא נגיעה בשופר, משא"כ בלולב ומצה דלי"ש קיום מצוותן בלא נגיעה, ולכך כשהם גזולים לא יצא יד"ח.

ומה"ט כ' הרמב"ם בפ"ג ה"י וז"ל, ואחד עומד ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו לשמוע קול שופר, עכ"ל, והרא"ש הביא דר"ת פליג וס"ל דיש לברך על תקיעת שופר דזה גמר המצוה, ובה"ג ס"ל דמברכין לשמוע קול שופר, ואין מברכין לתקוע בשופר או על תקיעת שופר כמו במקרא מגילה, דבשמיעת קול הוא יוצא ולא בתקיעת שופר.

וכי הרא"ש להוכיח דמברכין לשמוע קול שופר, מהא דתנן (כז, ב) התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטס, אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא, והנה הלא אף התוקע עצמו אם היה עומד על שפת הבור והכניס פיו לתוך הבור ותקע, אם קול הברה שמע לא יצא, ואי נימא דהמצוה בתקיעה אמאי לא יצא, הא שפיר תקע.

ותמהו האחרונים ע"ד הרמב"ם (ס' יום תרועה ושאג"א) דבמתני' (כט, א) אי חרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן, הובא ברמב"ם פ"ב ה"ב. ועוד שם בגמ', דחצי עבד וחצי בן חורין אינו מוציא

חבילות על גגו כדי ליבשן וימלך לישיב תחתיהן לשם סוכה, והוא מתחילה לא עשה סכך זה לצל ונמצאת כסוכה שנעשית מאליה וכו' עכ"ל. הרי דאף שאין המצוה בהעשיה אלא בישיבת הסוכה, מ"מ נאמרו דינים אף בעשייתה.

ומעתה נראה, דבתקיעת שופר נמי אף שאין המצוה בתקיעה כלל, והמצוה אינה אלא השמיעה, מ"מ כמו דבמצות סוכה שהמצוה היא הישיבה בסוכה, אלא שנאמרו הלכות בהעשיה כדי להעמיד סוכה הכשרה למצות הישיבה, שיתקיים בזה ישיבה בסוכה, כך בשופר שהמצוה היא לשמוע תקיעת שופר, וכלי הרמב"ם "שמיעת התקיעה" נאמרו הלכות בהתקיעה שיתקיים בזה שמיעת תקיעה, וכל שלא נתקיימו הפרטים, הוי החסרון בהתקיעה מעכב במצות השמיעה, שהמצוה היא לשמוע כפי פרטי הלכותיה, ושמיעת תקיעה שלא כדינה, הוי כמין אחר של תקיעה, ולא מתקיים בה מצות שמיעת תקיעה, כמו שישבה בסוכה שלא נעשתה כדינה, אין הישיבה בה בכלל ישיבה בסוכה.

ומעתה מבואר היטב הא דשייך שיאמרו הלכות במעשה התקיעה, והיינו שתהא תקיעת בר חיובא, ולא מהני בחש"ו ובעבד, וכן גם המתעסק נאמר דלא מהני תקיעתו לשמיעת תקיעה, וזהו דחצי עבד וחצי ב"ח אינו מוציא אף את עצמו ידי חובתו, משום דהמצוה לשמוע תקיעת בר חיובא, והרי חציה של התקיעה אינה מבר חיובא, דבעי שמיעת קול תקיעה ממי שהוא בתורת החיוב של מצות שופר, [ועי' חזו"א או"ח סי' כט], אף שאין התקיעה ממעשה המצוה, ול"ש לברך עליה, וכעשיית סוכה שאינה המצוה ואין

וכדו', הא ודאי מצי מפיק נפשיה יד"ח, ומאי שנא מעשה מצות נטילת לולב ממעשה מצות תקיעת שופר, וצ"ע.

ואשר נראה בזה בעזה"י, דהנה כ' הרמב"ם בתשובה (הובא בשו"ת מהר"ם אלשקר סי' ח, ובשו"ת פאה"ד בנו"א קצת) וז"ל, שהמצוה שנצטוינו בה אינה התקיעה, אבל היא שמיעת התקיעה, ונפקא מינה שאם היתה מצוה תקיעה, כמו שחייב כל איש לישיב בסוכה וליטול לולב, יתחייב מזה שהשומע שלא יתקע לא יצא, והתוקע שלא שמע יצא, ואין הדבר כך, אלא שהמצוה היא השמיעה, לא התקיעה. ואמנם אנו תוקעין כדי שנשמע, כמו שהמצוה ישיבת בסוכה לא עשייתה, ואמנם נעשה כדי שנשב, ולפיכך מברכין לישיב ולא לעשות, ומברכין לשמוע קול שופר ואין מברכין על תקיעת שופר, עכ"ל.

הנה כתב לן הרמב"ם דגדר מעשה התקיעה היא כמעשה עשיית הסוכה, וכך בשופר "תוקעין כדי שנשמע". והנה בסוכה אין עשייתה ממצות הישיבה בסוכה, וכלפי מצות הישיבה העשיה אינה אלא הכשר בעלמא, ומ"מ מצינו שנאמרו הלכות ודינים בעשייתה שהם מעכבים במצות הישיבה, וכפי שנסדרו בד' הרמב"ם, בפ"ה מסוכה ה"ח כ' ז"ל, תקרה שאין עליה מעזיבה וכו' הרי זו פסולה שהרי לא נעשו לשם סוכה אלא לשם בית וכו', ובה"ט, אף על פי שלא נעשית לשם מצוה, והוא שתהיה לצל כגון סוכת גוים וסוכת בהמה וכל כיוצא בהן אבל סוכה שנעשית מאליה פסולה לפי שלא נעשית לצל, וכן החוטט בגדיש ועשהו סוכה אינה סוכה שהרי לא עימר גדיש זה לצל וכו', ובה"י, חבילי קש וכו' אין מסככין בס גזרה שמא יעשה אותם

אבל דין החציצה על השופר נאמר, ולכך יש לחשב רוב ומיעוט כלפי כולו.

וכן לענין חציצה בין רגלי הכהנים לרצפת העזרה (זבחים כד, א) אית לן לאחשובי רוב ומיעוט כלפי כל הגוף, ולא לגבי הרגלים לעצמם, שהרי אין הדין שיהיו הרגלים על הרצפה, אלא שיהא גופו בעזרה, ולהכי יש לדון כלפי כל גופו. ועיי קה"י (טהרות סי' נח) שהביא בזה פלוג' אחרונים אי דמי הד' לנטילת ידים].

וכי האבני"ז, דהנה כי הרמב"ן דמהא דצפהו זהב פסול שמעיין שאם הרחיק השופר מפיו ונפח בו ותקע פסול, ולכאוי מנא ליה הא, דבשלמא צפהו זהב איכא חציצה, אבל הרחיק השופר מפיו הא ליכא חציצה. וכי האבני"ז דעי"כ דהדין ציפהו זהב פסול היינו משום דבעי שיגע פיו בשופר, והיכא דבעיין שיגע לא מהני מין במינו וכל לנאותו, כמש"כ הרמב"ן (הלכות בכורות פ"ג, טז, א מדפי הרמב"ן) גבי ילדה ב' זכרים דאמרי' דלא חשיב הראשון פטר רחם משום דאיכא חציצה בינו לרחם, ולא אמרי' דמין במינו אינו חוצץ, משום דפטר רחם אמר רחמנא, וכל דלא נגע ברחם לאו פטר רחם הוא, והיינו דהיכא דבעי נגיעה לא מהני מה דהוא מין במינו דמ"מ אינו נוגע.

ולהכי בשופר נמי לא אמרי' כל לנאותו לא חייץ, דאף זה מלתא דמין במינו, כמש"כ הר"י בסוכה לז, א וז"ל, ואמר רבא כל לנאותו אינו חוצץ, מין במינו הוא, עכ"ל, ולהכי פסלין שופר שציפהו זהב במקום הנחת פה ולא אמרי' כל לנאותו אינו חוצץ, משום דבעי נגיעה וליכא, וא"כ דמשום נגיעה אתיין עלה לפסול בצפהו זהב, שפיר הוכיח הרמב"ן דשמעיין מינה דאם הרחיק השופר מפיו לא יצא, דהא לא נגע.

מברכין עליה, ומ"מ אית לה דינים בכדי שתהא מצוה הישיבה בסוכה כדינה.

ולפי"ז מבואר נמי הא דציפהו זהב במקום הנחת הפה פסול, דכיון דחוצץ בין פיו להשופר, שוב הוי חסרון בהתקיעת גברא, ובעיין שמיעת תקיעה, וכמשנ"ת.

י"ט) חציצה בשופר שציפהו זהב

א) שנינו ר"ה כז, ב שופר שציפהו זהב במקום הנחת פה פסול, וכי הרמב"ן וריטב"א דטעמא דפסול משום דאיכא חציצה בין פיו לשופר.

ובאבני"ז (או"ח סי' תלב) הביא להקשות, הא כיון דציפוי השופר בזהב לשם נוי הוא, א"כ אמאי הוי חציצה הא קיי"ל כל לנאותו אינו חוצץ.

ועוד יש להקשות, דהא מיעוטו של שופר מצופה זהב ואינו מקפיד, וקיי"ל דמיעוט שאינו מקפיד אינו חוצץ, וא"כ הי"נ לגבי שופר מיעוטו שאינו מקפיד בטיל ולא חייץ.

והנה בעיקר מש"כ דמיעוטו של שופר חשיב מיעוט לענין חציצה, אף דבמקום הנחת פה איכא חציצה בכל אותו המקום, והנה לענין נטילת ידים כי המשנ"ב (ריש סי' קסא) דתלי אם חציצה על רוב היד, אף דלגבי כל הגוף חשיב מיעוטא, וא"כ בשופר נמי נימא דיהא תלוי במקום הנחת פה. אכן נראה ד"ל, דדוקא לענין נטילת ידים, דדין הנטילה על הידים הוא, בהא דיינין הידים בפני"ע, וחשבין רוב ומיעוט כלפי הידים, אולם לענין שופר אין מקום הנחת פה נידון בפני"ע, לפי שאין דין על מקום הנחת הפה שיהא נידון לעצמו כמו נט"י, אלא דליש חציצה רק במקו זה משום דאין צריך אלא נגיעה במקום זה,

חייץ, אהני מה שהוא חפץ אחד שיחשב גם נוגע. ורק בבי' חפצים אזי אף אי ליכא חציצה, מ"מ לא חשיב נגיעה.

ג) אמנם בעיקר דברי האבני"ז בביאור ד' הרמב"ן דמפיק מדין ציפהו זהב דפסול, דאם הרחיק השופר מפיו ונפח בו ותקע לא יצא, והק' האבני"ז דהא אויר לאו חציצה הוא, ואיך שמעין לה מציפהו זהב דפסול דאיכא חציצה. ועי"ז תי' דמשום דבעין שיגע פיו בשופר, אף דחציצה ליכא, מ"מ הא נגיעה לא הוי, והיינו דנקט דאויר אינו מפסיק רק היכא דבעין נגיעה.

בהערות למרן הגריש"א זצ"ל הק' על דבריו, דהלא בטבילה דכל אלו שאינם חוצצים וכגון מין במינו וכו', עלתה הטבילה, ומ"מ אם יהיה אויר דינו כמפסיק בינו למים ולא עלתה טבילה, הרי דאף היכא דלא בעין נגיעה, ומהני כל דלא חשיב חציצה, מ"מ אויר הוי הפסק ופוסל, ודלא כדנקט האבני"ז דאויר אינו מפסיק אלא היכא דבעי נגיעה.

ועוד הנה באבני"ז בסימן שלאחריו (תלג) הביא קושיית החלקת יואב על דבריו, מהא דאיתא בנדה כא, ב המפלת חתיכה, קורעה, אם יש בה דם אגור טמאה, ומפרשין, משום דדרכה של אשה לראות דם בחתיכה, ופירש"י, הלכך בבשרה קרינן ביה דמין במינו לא חייץ, ע"כ. והנה לענין רואה דרך אויר בלא נגיעת בשר, כי בשו"ע הגר"ז (קו"א סי' קפג סק"ד) דטהורה. הרי דאויר גרע, ואף דאמרינן בראיית דם דרך בשר דמין במינו לא חייץ וטמאה, מ"מ אויר הוי הפסק וטהורה, ודלא כהאבני"ז דלא חשיב אויר הפסק אלא היכא דבעין נגיעה, דאז אפי' מין במינו חוצץ, דליכא נגיעה. (ועיי"ש מש"כ האבני"ז ליישב שיטתו).

ולפי"ז יתיישב נמי הא דלא אמרינן דציפהו זהב במקום הנחת הפה, דמיעוטו שאינו מקפיד הוא דלא חייץ, משום דאף אמנם דלא חשיב חציצה, מ"מ הא בעין נגיעה וליכא.

ב) והנה ראיתי מקשים ע"ד האבני"ז, דהנה הריטב"א כ' כד' הרמב"ן דמדצפהו זהב פסול משום חציצה שמעין דאם הרחיק השופר מפיו לא יצא, ולד' האבני"ז היינו משום דבעין נגיעת פיו בשופר. והנה להלן שם בדין נסדק לרוחבו דכשר נחלקו הראשונים אי דוקא בשיש בהשופר שיעור תקיעה בצד הסמוך לפיו, או אף אי ליכא שיעור תקיעה אלא בצד הרחב שאינו סמוך לפיו, וכ' הריטב"א וז"ל, פי' דליכא משום ב' שופרות כדכתיבנא לעיל, וכיון שכן יש להכשיר אפילו כשנשתייר שיעור תקיעה לצד הרחב, ואע"פ שזה המיעוט שבפיו חוצץ, מין במינו הוא ואינו חוצץ, שאין אנו רואין אותו כאילו ניטל וכו', עכ"ל, ולד' האבני"ז דהא דצפהו זהב דפסול משום חציצה, ולא אמרי' כל לנאותו אינו חוצץ, היינו משום דבעי שיגע פיו בהשופר, א"כ איך כ' הריטב"א דאמרי' בהשופר מין במינו אינו חוצץ, והא ליכא נגיעת פיו בשופר.

ובאמת מצינו בד' הריטב"א (כו, א ד"ה דיבק) שכי' וז"ל, שלא אמרו אלא בנסדק שעדיין היה מחובר במיעוטו ושופר אחד הוא, עכ"ל. וביאור מש"כ "ושופר אחד הוא" היינו דלא הוכשר נסדק אלא משום דב' חלקיו אינם ב' חפצים נפרדים, אלא חפץ אחד הוא. ונראה הביאור בזה, דהנה מצד מה דהוי מין במינו, לא מהני שיחשב נגיעת פיו בשופר, ולענין זה מהני מה דחפץ אחד הוא, דאז אפשר להחשיב החלק החיצון כנוגע בפיו, שבאותו החפץ הרי הוא נוגע. ולהכי כל דהוי מין במינו דלא

לדוכתא, בשופר שציפהו זהב, אמאי פסיל משום חציצה, הא כל לנאותו אינו חוצץ.

ואשר נראה בעזה"י, ובהקדם דהנה במנחות צד, א איתא גבי תנופה שאחד מניף לכל החברים, דשותפין היכי ליעבד, לינפו כולהו בהדי הדדי הא הויא חציצה, ופירש"י, דיד חבירו חוצצת בין ידו לזבח. וכך פסק הרמב"ם (פ"ט ממעשה הקרבנות ה"ו), שנים שהביאו שלמים בשותפות האחד מניף ברשות חבירו, עכ"ל. וקשה דאמאי לא יניפו שניהם, והא יד חבירו מין במינו הוא ולא חייץ.

וכן בזבחים כד, א אמתני' דעמידה בעזרה ע"ג רגל חבירו פסול, ומבואר שם בגמ' דהוא משום חציצה, וכן מפורש ברמב"ם (פ"ה מביאת מקדש הי"ז) דמשום חציצה הוא, (אולם התוס' פי' דהוא משום דאין דרך שירות בכך יעו"ש), וקשה דהא רגל חבירו מין במינו הוא ולא חייץ. והרמב"ם גופיה כ' (פ"ט ממעשה הקרבנות ה"ה) לענין מקריב קדשים ואימוריהן בחוץ וז"ל, המעלה את הבהמה כולה בחוץ חייב מפני האימורין, ואע"פ שלא הפרישן, אין בשר הזבח חוצץ וכאילו הקטיר האימורין בפני עצמן, עכ"ל, ומקורו בזבחים ק', א דגוף הבהמה לא הוי חציצה משום דמין במינו לא חייץ. ותמוה מאי שנא לענין תנופה ועמידה בעזרה דיד חבירו או רגלו חייצי, ולא אמרינן מין במינו לא חייץ.

וכ' הברכ"י (או"ח סי' עד סק"ה) ליישב דהא דאין הבשר חוצץ לאימורין משום דמין במינו לא חייץ, לא אמרי' אלא בבשר ואימורין דבהמה אחת, דכיון דחד גופה הוא אין הבשר חוצץ לאימורין, דאידי ואידי חד גופה, ואהא אמרי' דמין במינו לא חייץ. משא"כ יד חבירו ורגל חבירו דהגם דתרויהו בשר אדם נינהו,

ונראה לבאר הא דהפסק אויר גרע מהפסק ע"י איזה דבר היכא דלא חשיב חציצה, וכגון מין במינו וכו', דחשבינן להו כמי שאינו, דבטבילה כה"ג חשיב בשרו במים, משום דע"י הפסק אויר נחשב שאין חיבור ושייכות בין הצדדים, והרי"ז כב' מקומות, וגרוע הוא מחציצה ע"י איזה דבר שאינו רק עומד בין הדבקים, ואי בטל ולא חשיב חציצה חשיבי הצדדים סמוכים ממש.

ומצינו דוגמא לזה דהפסק ע"י אויר גרע מחציצה והפסק ע"י חפץ, לענין סוכה דאמרי' (סוכה דף יז) דאויר פוסל בגי טפחים ואילו סכך פסול אינו פוסל אלא בד' טפחים, והיינו משום דאויר הוי הפסק, ולא רק חציצה יש בזה, אלא שאין שייכות וחיבור, והוי כב' מקומות.

ולפי"ז דהפסק אויר גרע מחציצה ע"י איזה דבר, י"ל בביאור ד' הראשונים דמפקי מדשמעינן דציפהו זהב פסול, דבהרחיק השופר מפיו ונפח ותקע דפסול, היינו דכיון דחזינן דאיכא קפידא שלא תהא חציצה, כ"ש דקפדינן שלא יהא הפסק אויר, שהוא גרוע מחציצה, וכמשנ"ת.

ד) והנה כל ד' האבני' לייסד דבעינן נגיעת פיו בשופר, הוא לפי שיטתו דנקט דאין לפסול בהפסק אויר משום חציצה, ורק אי בעינן נגיעה הוא דפסול, ועל כן הוכיח מד' הרמב"ן דמפיק מדפסל ציפהו זהב שמעינן דאם הרחיק השופר מפיו פסול, על כרחך היינו משום דבעינן נגיעה, ועל זה הוא דסמך ליישב הא דלא אמרינן בציפהו זהב כל לנאותו אינו חוצץ.

אמנם לפי המתבאר דהא דכ' הרמב"ן דהפסק אויר פוסל לאו משום דבעינן נגיעת פיו בשופר, א"כ לית לן הוכחה דבעינן נגיעת פיו בשופר, והדרא קושיא

ואשר לפיכך י"ל דהא דשופר שציפהו זהב במקום הנחת הפה פסול משום חציצה, ולא אמרי' כל לנאותו אינו חוצץ, היינו משום דאיכא חציצה לגמרי בין פיו להשופר, [כפי המשמעות שציפהו לגמרי], ובהא לא אמרי' מין במינו לא חייץ, והיינו כל לנאותו אינו חוצץ, שהוא מלתא דמין במינו כמו שכתב הר"ח בסוגיא דסוכה שם, חשיב חציצה היכא דאיכא חציצה לגמרי. [והביאור י"ל, דדבר שהוא לנאותו אין הוא דבר לעצמו, והוי כמינו, שאינו חוצץ].

וכן הא דלא אמרי' דציפוי פי השופר מיעוטו של שופר הוא ולא קפיד עליה, ואי"כ לא ליהוי חציצה כדן מיעוטו שאינו מקפיד, י"ל דמ"מ לא הוי אלא טפל להדבר, וכמין במינו הוא, וכל שיש חציצה לגמרי, אף מיעוטו חשיב חציצה.

והנה, בשו"ת טוב טעם ודעת להגר"ש קלוגר זצ"ל (קמא סו"ס רמה), כ' ששאל לו משכיל אחד בהא דאיתא בחולין קמ, ב גבי שילוח הקן, דבעי ר' ירמיה מטלית מהו שתחוץ וכו' שני סדרי ביצים זו על גב זו מהו וכו', ומה מיבעי ליה בביצים זו ע"ג זו והא מין במינו הוא ומין במינו אינו חוצץ.

והשיב הגרש"ק דהנה הלא בלא"ה תיקשי הלכתא אהלכתא, דהרמב"ם פסק בהך בעיא דחשיב חציצה, ואנן הא קיי"ל דמין במינו אינו חוצץ. וכ' לייסד, דלא אמרי' מין במינו לא חייץ רק בדבר דקפידא שלו תליא דוקא בחציצה, הא לא הוי חציצה אם לא נגע ממש אין קפידא בדבר, כגון בקיבל הדם, שעיקר הקפידא שלא יהיה דבר חוצץ בינו לבין הריצפה, הא ליכא חציצה אף אם לא היה רגלו ע"ג הרצפה והיה אפשר שילך באויר ויעוף אין

כיון דמתרי גופי הם לא אמרי' ביה מין במינו אינו חוצץ, ולכך בתנופה הוי יד חבירו חציצה, וכן עמידה בעזרה ע"ג רגל חבירו הוי חציצה ומדוקדק כן היטב בלשון הרמב"ם "המעלה את הבהמה כולה וכו'" ולא נקט כדאי' בזבחים שם קדשים ואימורין, לאשמעינן דדוקא כה"ג דחד גופה אינו חוצץ.

והנה יש להקשות טובא בדברי הברכ"י שכי' דלא אמרי' מין במינו לא חייץ אלא בחד גופה, דהא מפורש שנינו בסוכה לז, ב דעלי ההדס והערבה שנשרו אינם חוצצין משום דמין במינו אינו חוצץ, ופסק לה הרמב"ם פ"ז מלולב הי"ב, והתם הא לאו חד גופה הוא אחר שנשרו.

[ושמעתי דאולי י"ל בדוחק דמשי"כ הברכ"י שלא נאמר הא מילתא דמין במינו לא חייץ אלא בחד גופא ולא בבי' גופי, היינו דוקא בבי' גופין דבנ"א, כההיא דיד חבירו ורגל חבירו, ולא בשאר חפצים].

ונראה לומר בזה עפ"י סברת התוס' סוכה שם (לז, א ד"ה כי) לענין מין במינו אינו חוצץ, דחלוק היכא דאיכא חציצה בכולו מהיכא דאיכא מקצת בלא חציצה, עיי"ש. ולפיכך י"ל דמשי"כ הברכ"י ליישב הסוגיות, דלא אמרי' מין במינו לא חייץ אלא בחד גופא, היינו בדאיכא חציצה לגמרי, כהך דהמעלה האימורין דהבהמה חוצצת בכולו, וכן בתנופה דיד חבירו הוי חציצה לגמרי, ובעמידה בעזרה ע"ג רגל חבירו, דכה"ג אי לאו חד גופא הוא לא מהני מה דהוא מין במינו שלא יחשב חציצה, אולם היכא שאינו חוצץ אלא בחלקו, וכגון בעלי ההדס שנשרו החוצצים בין ידו להלולב, שכי' שם התוס' דאיירי דלא חייצי רק במקצת, בהא אף בבי' חפצים אמרינן מין במינו אינו חוצץ.

מהגאון רבי ראובן יוסף שרלין שליט"א כולל הלכות הגר"י רפפורט שליט"א

(כ) השתמש בשופר של חברו בלי ידיעתו ונסדק, האם חייב לשלם?

כתב הגאון החיד"א זצ"ל בברכי יוסף תקפו, בשם תשובת החסיד רבי יעקב מולכו זצ"ל התוקע בשופר חברו ונסדק בתקיעה אם תקע שלא ברשות חייב לשלם דהוי שואל שלא מדעת ויצא ידי חובה דקיי"ל גזל שופר ותקע בו יצא; ואם לקחו ברשות פטור דמתה מחמת מלאכה, נראה דברישא איירי שלקח בלא רשות היינו בגונא שאין 'ניחא ליה לאיניש' וכגון שכתוב על השופר אין להשתמש או בגברא הידוע לקפדנא שאין בו אומדנא (ובכלל זה שופר יקר שסתם אדם קפיד בו) או בלוקחו למקום אחר וכהאי גוונא (עיין משנה ברורה יד, יג; תרמט, לד), ולהכי קאמר דאף דשואל שלא מדעת גזלן, מ"מ אין גזלה בקול ויצא, אבל ודאי לא פליג דבסתם שופר אמרינן ביה דניחא ליה לאיניש וממילא לא מקרי גזלן אלא לוקח ברשות והוא שאול אצלו, ופטור כדין מתה מחמת מלאכה, וכדכתב המגן אברהם סימן תקפו גבי שופר דאמרינן ביה ניחא ליה לאיניש וכן כתבו שארי פוסקים, ומזה איירי ר"י מולכו זצ"ל בסיפא, וכ"כ הגאון רבי יעקב חאגיז זצ"ל בשו"ת הלכות קטנות (א, עט) ראה שופר של חברו ותקע בו כדין ניחא ליה לאיניש ונסדק פטור כדין מתה מחמת מלאכה, הובא בבאר היטב סימן תקפו, ובאחרונים וכף החיים אות כה.

מדברי ה'שערי תשובה' נראה דהגר"י מולכו זצ"ל חולק עם ההלכות קטנות

אבל מדברי השערי תשובה (שם אות ד) נראה שהבין דפליגי שהרי כתב על דברי ההלכות קטנות המובאים בבאר היטב 'וברכי יוסף כתב בשם ר"י מולכו זצ"ל דאם תקע שלא ברשות ונסדק חייב' וכו' נראה קצת מדבריו שחולק על הדין המובא בבאר היטב ותמהני למה לעשות פלוגתא בכדי, והדבר כמעט ברור בעיני כדתבתי

קפידא בדבר, כל שלא היה דבר חוצץ בינו לבין הרצפה.

אבל בשילוח הקן, שם בעינן שהאם תהיה רובצת על הביצים ממש, הא אם אינה רובצת ממש רק הוגבהה מאיליה אינו משלח, הרי בזה אף על אויר קפדינן, ובעינן שיהא סמוך ממש ודבוק לביצים, בזה י"ל דאף מין במינו נהי דאינו חוצץ מ"מ סמוך ממש לא הוי, והוי כאילו אויר מפסיק ביניהם ואין בזה חיוב שילוח. ולכך מיבעי ליה אם נחשב עכ"פ כמו אויר דלא חשיב דבוק ממש, או דאפשר דמין במינו אינו חוצץ כלל ונחשב כדבוק ממש.

וכן אם יניח ידו תחת התפילין של ראש, ודאי לא יצא ידי"ח ולא אמרי' מין במינו אינו חוצץ, ובעי"כ היינו דכמו דאויר פוסל אף מין במינו חוצץ כה"ג. עכ"ד.

ועי' שו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' צה) משי"כ לפרש בזה בהא דהובא בפת"ש יו"ד סי' רפט בשם הגר"א [ועי' מעשה רב] שהיה נזהר שלא לכרוך המזוזה בקלף שלא יהא חציצה, ומהרש"ם (ח"י סי' קלח) הקשה למה לא יכרוך קלף על המזוזה הא מין במינו הוא ואינו חוצץ. ולפי"ד הגרש"ק כ"י המנח"י ליישב דגם במזוזה בעינן "עלי" מזוזות ביתך ממש, ואפי' הפסק הויא פוסל, ולהכי לא אמרי' מין במינו אינו חוצץ.

ולפמשנ"ת י"ל הא דלא אמרי' גבי ב' סדרי ביצים זו ע"ג זו בשילוח הקן, וגבי כריכת המזוזה בקלף, מין במינו אינו חוצץ, כיון דליכא נגיעה, ואף אי לא בעינן נגיעה ממש, רק שלא יהא חציצה, מ"מ לא סגי במין במינו שלא יחשב חציצה בלא נגיעה כלל.

יקרים מפז / הרב פנחס זלצמן,
ראש כולל ש"ס 'זרע שמשון'
באסטאן, ביתר עילית

כ"א) "ואמר הדור האחרון", מה
יאמר הדור האחרון???

"ואמר הדור האחרון בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר
יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם" (כט כא).

הרבה אנשים שואלים, מה אתה רוצה מאיתנו? זה המצב שבו אנחנו חיים, הגאולה עדיין לא הגיעה, אז למה שלא נמשיך לחיות כמו שהורגלנו בעבר, למה שלא נהיה מרוצים מזה שיש לנו את האפשרות להתכנס בראש השנה? למה שנחפש דברים חדשים שלא הורגלנו אליהם, ולך תדע איך זה בדיוק יראה.

אבל כשרח"ל קורים אסונות מיד אנחנו אומרים 'די כבר, שיבוא משיח וזהו, נמאס לנו מהגלות הזו'. למה שם אנחנו לא אומרים לעצמינו 'לא נורא, זה המצב וזהו', שם אנחנו כן מתעוררים ומבקשים שכבר תסתיים הגלות וזהו. הוי אומר שכל יהודי מאמין שהפתרון לכל הבעיות והקשיים הוא בגאולה השלימה, הקושי הוא רק להכניס את זה גם לחיי היום יום, ופשוט לחיות עם זה.

זה בדיוק מה שהשורות האלו מנסות לעורר. בהפטרה של שבת שובה נאמר את המילים הבאות: "קחו עמכם דברים ושובו אל ה'". אומרים חז"ל במדרש שמות רבה פרשה לח: "הוי איני מבקש מכם לא זבחים ולא קרבנות אלא דברים, שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה'". זאת אומרת שיש לנו כח עצום בדיבור, אז הבה לא נבזבז את זה על

דר"י מולכו זצ"ל איירי רק בגונא דליכא אומדנא ד'ניחא ליה לאיניש' ולהכי אתי עלה דנפיק רק מדין גזול שאין גזל בקול.

ישוב לפליאתו של ה'שדי חמד'

גם ראיתי להתייר הגדול רבינו בעל ה'שדי חמד' (חלק ו מערכת ארבעת המינים ג, ט דף עה-ד) נראה שהלך והבין כהשערי תשובה ומתפלא על הגר"י מולכו זצ"ל, וזה תורף לשונו: דברי הרב נפלאו ממני במאי דחשיב ליה גזלן, ואמאי לא נימא דניחא ליה לאיניש וכו' כדקיי"ל בטלית ולולב דמאי שנא שופר מהנך, וכו כתב המגן אברהם סימן תקפו, דמותר ליטול שופר חבירו שלא מדעתו ונמשכו אחריו כל רבני האחרונים, ולא ראיתי בספרים הנמצאים איתי מי שחולק בזה, ומהתימה על הגאון חיד"א זצ"ל, והזכור לאברהם, והקמח סולת, ומשפט כתוב, שהעתיקו הדברים בשתיקה, ע"כ, ופליאה בעיני שבדבריו שם מנסה לבאר דעתו של הגר"י מולכו זצ"ל, ולא אסיק אדעתיה דברור שמודה גם הוא לדין האחרונים בסתמא דניחא ליה לאיניש, רק איירי באיזה גונא דליכא למימר הכי.

מתה מחמת מלאכה – באתרוג

דבר זה נוגע גם ומצוי יותר באתרוג שלוקח מחבירו מדין 'ניחא ליה לאיניש דליעביד מצוה בממוניה' כמבואר בתרומת הדשן ורמ"א תרמט, ה הביאו, ונפסל האתרוג בגונא דהוי כמתה מחמת מלאכה באופן שאין פשיעה מצד הלוקח, לפי מה שנתבאר לא מצינו למי שיאמר שיהא חייב ונימא כיון דלאו שואל ממש ואומדנא דאדעתא דאם יפסל אין כונתו להשאיל דחסר ממוניה וסברות דומות לזו, ועיין בשדי חמד שמתחילה רצה לצדד עצמו לפי הטעמים בפטורא דמתה מחמת מלאכה (עיין גם מחנה אפרים הלכות שאלה סימן ד שהביא טעמי הראשונים בזה, והוסיף טעם נוסף) הכא יהא חייב דלא שייכי, ולענין מעשה חזר בו דקיי"ל בכל גונא פטור.

וְרַחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבַּצְךָ מִכָּל הָעַמִּים
אֲשֶׁר הִפִּיצְךָ ה' אֶל-לִהְיֶךָ שָׁמָּה..
וְהִיטַבְּךָ וְהִרְבֶּךָ מֵאַבְרָהָם. על איזו
תקופה מדבר הפסוק? ומהי התשובה
הנדרשת מעם ישראל, שבזכותה
ישוב ה' את שבותינו וירחמנו, עד
שיקיים בנו 'והיטיבך והרבך
מאבותיך'. שאלה נוספת הזכרנו
בשבוע שעבר, מדוע פרשת התוכחה
של כי תבוא מסתיימת בלי שום
נחמה, בניגוד לתוכחה של בחוקותי
שמסתיימת עם 'וזכרתי את בריתי
יעקוב וכו'?

אז כבר הזכרנו שרבינו הרמב"ן עונה
על שתי שאלות אלו באופן נפלא.
בפרשתינו הוא רק מציין לדבריו
בפרשת בחוקותי, אבל שם האריך
בעניין טובא, ונצטט שוב חלק
מדבריו כי הם יסוד עצום בכל עניין
הגאולה.

"אבל הברית שבמשנה תורה (פרשת
כי תבוא) ירמז לגלותנו זה (גלות בית
שני) ולגאולה שנגאל ממנו. כי
הסתכלנו תחילה שלא נרמז שם קץ
וקצב ולא הבטיח בגאולה, רק תלה
אותה בתשובה.. וכל אלה רמזים
כאלו יזכירו בפירוש ענין גלותנו זה..
והגאולה בברית ההיא השנית,
גאולה שלמה מעולה על כלם. אמר
(דברים ל א) **והיה כי יבאו עליך כל
הדברים האלה הברכה והקללה וגו',**
והבטיח 'והיטיבך והרבך מאבותיך',
שהיא הבטחה **לכל שבטי ישראל,**
לא לששית העם (כמו שהיה בבית
שני). ושם הבטיח שיכרת ויכלה
המגלים אותנו, שנאמר 'ונתן ה'
אלהיך את כל האלות האלה על
אויביך ועל שונאיך אשר רדפוך',

דברים שוליים, אלא נבקש את מה
שבאמת מצופה מאיתנו לבקש.

כבר הבאנו פעמים רבות את דברי
התפארת שלמה, שאומר בפירוש את
מה שגליון זה מנסה לעורר. על
הפסוק בפרשתינו **'וְאָמַר הַדּוֹר
הָאַחֲרוֹן.. עַל מָה עָשָׂה ה' כָּכָה לָאָרֶץ
הַזֹּאת מָה חָרִי הָאֵף הַגָּדוֹל הַזֶּה',**
שלכאורה לא מובן מדוע התורה
מדברת על הדור האחרון ומדוע
דווקא הוא ישאל מה חרי האף הזה,
כותב התפארת שלמה בפרשת מסעי:
"והוא שכתוב 'ואמר הדור האחרון
בניכם אשר יקומו מאחריכם על מה
עשה ה' ככה לארץ הזאת', **שיש
להבין למה תלה הכתוב דוקא בדור
האחרון** ולא ישאלו זה קודם לכן?
אך הנה כמו שבארנו כי **הדור ההוא
אשר יתנו עיניהם ולבבם לשאול על
זה והם ידאבו על חורבן הארץ
וירושלים כנ"ל וע"י תשוקתם
ודאבון נפשם על הארץ הנה יתעוררו
הגאולה, והם יהיו הדור האחרון
קודם הגאולה כנ"ל.** והוא שכתוב
'ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית
הימים וגו'', עיין שם ברש"י, והבן.

כלומר, הגאולה תחכה עד שיגיע דור
שיתחיל לשאול ולבקש על זה,
וכשיגיע דור שכזה, אז הוא יהיה
הדור האחרון לגלות והדור הראשון
לגאולה, זאת אומרת שזה ממש
ממש בידים שלנו לבחור להיות הדור
הזה.

ובפרשת התשובה שבפרשתינו נאמר
(ל, ב-ה): **"וְשָׁבַת עַד ה' אֶל-לִהְיֶךָ
וְשָׁמַעְתָּ בְּקִלּוֹ כָּל אֲשֶׁר אֶנְכִּי מִצְוֶיךָ
הַיּוֹם אֲתָה וּבְנֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל
נַפְשְׁךָ. וְשָׁב ה' אֶל-לִהְיֶךָ אֶת שְׁבוּתְךָ**

ולשון, ולא תקבל עד שישובו אפרוחיה לתוכה". אז אם ארץ ישראל נבנית ומתפתחת ומתרחבת ומקבלת את היהודים גם אם הם עדיין לא שומרים תורה ומצוות, אז סימן שגם הם חלק מה'אפרוחים' של ארץ ישראל, ואנחנו באמצע התהליך. שבסופו כל עם ישראל ישמור תורה ומצוות כרצון השם יתברך.

אבל לפני שזה קורה, מתקיים בנו מאמר חז"ל 'אין בן דוד בא עד שיתייאשו מן הגאולה'. שמעתי לפני זמן מה שיחת חיזוק שתוכנה היה שאם רק נזכה להתאחד בצל האדמו"ר בראש השנה אז זה 'שבתי בבית ה' כל ימי חי', ושצריך להתפלל על זה ששונאי ישראל לא יצליחו להרוס לנו את זה. סליחה. אם כבר להתפלל, תתפלל על משהו הרבה יותר גדול ואמיתי, והרבה יותר מיוחל. כי בצל האדמו"ר היינו גם לפני מאתיים שנה, וגם לפני חמישים שנה ואפילו לפני עשר שנים. האם אז כבר הגענו למקסימום הרצוי? אם כן, אז למה אנחנו שוב צריכים להתפלל על מלחמות שישתיימו? הגיע הזמן להפנים, שהתפילה שלנו צריכה להתרכז במה שחז"ל הק' אומרים לנו במפורש שזה התפקיד שלנו באחרית הימים.

בגליון לפרשת כי תבוא תשפ"ד כתבנו את השורות הבאות: במאמר 'ציפית לישועה' שפרסמנו בחורף זה, הבאנו את דברי הירושלמי על הפסוק "סכותה לראשי ביום נשק" (תהלים קמ), שמתאימים באופן מופלא

והנה אויביך ושונאיך רמז לשתי האומות אשר ירדפו תמיד אחרינו (שהם אדום וישמעאל). ואלה דברים יבטיחו בגאולה העתידה הבטחה שלמה יותר מכל חזיונות דניאל".

הרמב"ן מתאר לנו באריכות דבריו המתוקים, שפרשת כי תבוא זו גלות בית שני שבה אנחנו עדיין, והנחמה נמצאת בפרשה שלנו שמבטיחה את הגאולה העתידה יותר מכל חזיונות דניאל. והנה כאן מופיע פסוק של 'ושבת עד ה' א-להיך', שבו תלויה הגאולה. על איזו תשובה מדובר כאן? מבארים הראשונים (רמב"ן ורבינו בחיי בכמה מקומות), שהתשובה היא 'עד אשר יאשמו ויבקשו פני', כלומר התשובה המדוברת זה שעם ישראל יבקש את אור פני ה', וכשישראל ישובו ויבקשו פני השם, אז זה יקרה.

כותב רבינו בחיי לפרשת בחוקותי על הפסוק 'ושממו עליה אויביכם' (ויקרא כו לב), ז"ל: "שממה תהיה לאויביכם שלא ימצאו בה נחת רוח, ובשורה טובה היא לישראל, וכן דרשו רז"ל בתורת כהנים (ספרא ו, ח) זו מדה טובה לישראל, שלא יהו ישראל אומרים: הואיל וגלינו מארצנו עכשיו האויבים באים ומוצאים עליה נחת רוח, שנאמר: 'ושממו עליה אויביכם היושבים בה', אף האויבים הבאים אחריכם לא ימצאו בה נחת רוח, עד כאן. ומזה אמר שאף היושבים בה ינהגו שממה עליה שלא יבנו עליה חומה ומגדל, וכל האומות ישתדלו לבנותה ואין להם כח, ויש בזה סימן גדול לישראל שמיום שחרבה לא קבלה אומה

אבל בשלב ראשון בניסים שבתוך הטבע".

אז נמשיך הלאה עם אותו קו. את מי עוד מאויבי ישראל אפשר לכנות 'איש לשון'? דובר החמאס 'אבו עוביידה' שכוחו היה בפיו וגרם נזקים לעם ישראל על ידי כח זה, והנה ברוך השם גם חיה רעה זו נמחקה מעולמנו. אז גם כאן נשים לב לגימטריה: **'איש לשון' (עה"כ) = 'חדפה אל פחלות-אבו עוביידה'.**

נחמד לראות גימטריאות בהקשרים אקטואליים. אבל הכי חשוב, זה 'התפקיד' שלנו לעשות בשלב זה, 'ואמר הדור האחרון'. חז"ל הק', על הפסוק בהושע פרק ג' "אחר ישובו בני ישראל וביקשו את ד' א-להיהם ואת דויד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים". אומרים את דברי רשב"י שעם ישראל מאס בשלשה דברים בימי רחבעם, במלכות שמים במלכות בית דוד ובניין בית המקדש, שעליהם "אמר רבי שמעון בן מנסיא: **אין מראים סימן גאולה לישראל עד שיחזרו ויבקשו שלשתן**".

אז אין מה לעשות. התפקיד האמיתי שלנו כעת, זה פשוט לא להתבלבל, אלא 'לפתוח את הפה' ולבקש מהרבש"ע את הפתרון האמיתי שאליו עם ישראל שואף כל השנים: **מלכות שמים, מלכות בית דוד, ובניין בית המקדש**. יכול להיות שבתחילה זה יראה לך מוזר, מה זה הדברים האלו בדיוק? ומה זה קשור אליי? מה זה קשור לקהילה שלי? ואיך יראה ראש השנה אחרי שהמשיח יבוא? ועוד כהנה וכהנה

למחרחש איתנו בשנה זו, וש'איש חמסים', יפרוש רשת ליד מעגל, ושזו תחילת מלחמת גוג ומגוג. הרוצה יוכל לקבלו

p0504102192@gmail.com. אז

הבה ונשים לב להמשך דברי הפסוק: **"איש לשון בל יכון בארץ איש חמס רע יצודנו למדחפת"**. את מי מאויבי ישראל בדורינו אפשר להגדיר בתואר 'איש לשון'? התשובה היא פשוטה, חסן נסראלה שכוחו בעיקר בפיו, והנה בעיקרון הוא היה יכול לשבת בשקט ולא להתערב במה שקורה בדרום, אבל הקב"ה רוצה שגם הוא 'בל יכון בארץ', אז הנה 'איש חמס רע יצודנו למדחפות', אנשי חמאס צדים גם אותו למדחפות. ולפי דרכנו נביא שוב רמז מופלא, הגימטריה של: **'איש לשון' עולה בדיוק: 'חסאן נסראלה מנהיג חיזבאללה' (עם הכולל), הכל מתקיים לנגד עינינו, כאשר אנשי החמס רע צדים אותו אל תוך הבלגן, כשבמקום להפתיע את עם ישראל כאשר אינם מוכנים רח"ל, אז הוא כבר מעורב עד צוואר בתוך הבלאגן, כשהרושם הוא שגם הוא הולך להמחק**".

ובפרשת האזינו העתקנו שורות אלו והמשכנו: **"והנה ברוך ה' אפשר כבר לברך על המוגמר, כאשר גדול אויבי ישראל בדורינו נמחק מעולמנו, כשהוא נכתש בצורה פלאית (במאמר מוסגר, שימו לב למספר המעניין 83-85 טון חומר נפץ, כמניין פג-פה, בדיוק מנין השנים שבהם אנחנו עומדים). וכבר הזכרנו את דברי החתם סופר שמקורם בדברי חז"ל בכמה מקומות, שהגאולה המיוחלת תהיה אמנם באופן של ניסים,**

נעימה וקולחת וקלה להבנה (ניתן לקבלו בכתובת מייל p0504102192@gmail.com).

אבל נחזור לשאלתינו, למה השטן נלחץ? ידועים דברי הטור (סימן תקפה) ע"פ הירושלמי, ז"ל: "הכי איתא בירושלמי בלע המות לנצח, וכתוב 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול', כד שמע קול שופר חדא זימנא בהיל ולא בהיל אומר שמא ההיא זימנא דשופר גדול, כד שמע תניינא אומר ודאי מטא זמניה ומירתת ומתערבב ולית ליה פנאי למיעבד קטיגוריא". כלומר, השטן שומע את קול השופר והוא חושש שהנה זהו השופר הגדול שבו יתקע לעתיד לבוא כשיגיע זמן שחיטתו, ובפעם השניה הוא בטוח שהנה זה הגיע, ולכן הוא נבהל ואין לו זמן לקטרג על עם ישראל.

אבל עדיין נשאלת השאלה, וכי השטן לא זוכר משנה שעברה ומלפני מאה שנה שתקעו ועדיין משיח לא בא? מציאה מצאתי בדברי בעל ה'כלי יקר' לפרשת וירא (כב יג), זה לשונו: "ובבראשית רבה (נו ט) אמרו והנה איל אחר. מהו אחר, כל הימים ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכים בצרות וסופן להגאל בקרניו של איל. הנה פשוטו של המדרש זה מסכים לדברינו שפסוק זה מדבר בחוטא ורב מרי אשר קרנים מידו לו. ומה שאמר וסופן להגאל בקרניו של איל, נראה לי לפרש על שופר של ראש השנה שהוא בקרן של איל, ועל ידו יגאלו ישראל מיד יצרם הרע אשר מצודתו פרוסה על כל החיים, ועל ידי השופר הבא לערבב השטן יגאלו

שאלות. לא יודע, אבל אין ספק שבסוף תתחבר, כי הנביא אומר שזה יקרה. הרי כל אמונתנו בצדיקים וכו', מבוססת על דברי חז"ל, אז ודאי שדבריהם הקדושים עומדים לעד, והם אומרים במפורש שזה הפתרון היחיד: "אחר ישובו בני ישראל וביקשו את ד' א-להיהם ואת דויד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים".

יקרים מפז / הרב פנחס זלצמן, ראש כולל ש"ס 'זרע שמשון' באסטאן, ביתר עילית

כ"ב) למה השטן מפחד מראש השנה???

בר"ה טז א: "אמר רבי יצחק, למה תוקעין בראש השנה. למה תוקעין? רחמנא אמר תקעו. אלא למה מריעין? מריעין? רחמנא אמר זכרון תרועה. אלא: למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין? כדי לערבב השטן". וכך השרישונו חז"ל הקדושים במקומות רבים, שתקיעת שופר גורמת לס"מ לפחד ולהתבלבל ואז כלל ישראל יוצא זכאי בדין. אבל נשאלת השאלה, למה הוא מפחד מתקיעה זו ולמה זה גורם לו כזה לחץ?

ראשית נקדים, בשני מאמרי הזוהר הק' הנאמרים קודם התקיעות, מתבארים היטב כו"כ ענינים הקשורים לזה, והגם שאין נחתום מעיד על עיסתו, אבל כדאי מאד לעיין בקונטרס 'מלכותא דשמיא - יקרים מפז' שכתבנו על שני מאמרים אלו, שם ביארנו את תוכן דברי הזוהר הנפלאים לשפתינו בצורה

טובה, אז בטוח שתפילתי התקבלה והשנה הזו תהיה שנה טובה מאוד'. אבל אותו שומע, רגע אחרי מוסף כשחברו שואל אותו 'איפה תיקח דירה בשנה הבאה או עוד חמש שנים', או 'איזה מקום תקנה בשנה הבאה', או 'איך תטוס לאומן בשנה הבאה' למה הוא לא אומר לו הרי התפללתי בכוונה גדולה 'מלוך על כל העולם כולו בכבודך', אז אני בטוח שתפילתי התקבלה ובשנה הבאה כבר נזכה להיות בהר הקודש בירושלים? הרי זה בדיוק עיקר הבקשה של עם ישראל משך כ"כ הרבה שנים, וזה בוודאי יקרה ביום מן הימים, הבה נחדיר זאת ללבבות שלנו.

ארצה שוב להפנות פה אצבע לדברים פלאיים, שבעיני הם נבואה של ממש, ובראש השנה שעבר לא הצלחתי להרגע מהם. בפיוט שנאמר בקדושת כתר בראש השנה, פיוט שחיברו רבי אלעזר הקליר, שכידוע לדעת חלק גדול מרבותינו הראשונים, הוא התנא הקדוש רבי אלעזר ברבי שמעון זי"ע, בפיוט המתחיל 'ועמך תלואים בתשובה' מסתיים הקטע במילים הבאות: **"לַעֲתָת תִּמּוּט וּכְכֹל יָד עִם אֶחָד, עוֹד יִזְכֹּר לָמוֹ מִטַּת שְׁכָם אֶחָד, זֹאת הַמִּתְמַדֶּת שָׁמַע פֶּה אֶחָד, רוֹגֶשֶׁת נֶשֶׁף וְשַׁחַר לִיחָד לְאֶחָד"**. ראשית, נבאר את התוכן לשפתינו: **'כאשר תתמוטט ותכלה ידו של עם ישראל - עם אחד, יזכור להם הקב"ה הטיית שכם אחד לעבדו, זהו העם האומר בתמידות בפה אחד שמע ישראל, המשמיעים קול רגש בערב ובבוקר ליחד לאחד'**.

מידו, כי השופר מעורר את האדם על התשובה, כמו שנאמר (עמוס ג ו) 'אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו'.

'ומה שאמרו חז"ל (ראש השנה טז ב) ששופר מערבב השטן, מצד היותו סבור שמא הוא שופר של משיח, **אין השטן נבער מדעת כל כך, וכי לא ידע שחק הוא לישראל מימים ימימה ועדיין משיח לא בא**, וקרוב לומר כיון דדש דש. אלא שהוא יודע כי מצות ה' עלינו וגם הוא יודע טעם המצוה כדי לעורר על התשובה והתשובה מקרבת הגאולה, על כן הוא בהיל דלמא אתי משיחא, **כי אף על פי שבשנים הקודמים לא נתעוררו על התשובה כהלכתם סוף סוף יהיה הזמן שיתחרטו על רעתם ויעשו תשובה שלימה, לכך הוא מתירא בכל שנה ושנה שמא עכשיו יחרדו וישובו'**.

מבואר בדבריו הנפלאים של הכלי יקר, שהשטן מפחד בדיוק מהנקודה הזו. ראש השנה זהו בדיוק הזמן שבו יתכן שיגיע הזמן שעם ישראל יעשה תשובה שלימה ויזכה לגאולה, אז כל פעם שמגיע ר"ה, השטן חושש שאולי הנה הנה זהו בדיוק הראש השנה שבו היהודים יעשו תשובה שלימה ויזכו ליגאל בקרניו של איל.

ולפי דרכינו ארצה לשאול שאלה. לו יצוייר שאדם היה ניגש לחבירו רגע אחרי תפילת מוסף של ראש השנה, ומאחל לו בזה הלשון: 'עוד חמש שנים תהיה לך שנה טובה, אבל השנה.. ח"ו ממש לא', איך השומע היה מגיב? בטח בזעם עצום: 'למה אתה מאחל לי כזה דבר, הרי אני התפללתי וביקשתי מהשי"ת שנה

האלו ברגעים הכי נוראיים? איך ידעו לזהות האם מאחורי דלתות הממ"ד המפויחות עומד יהודי או מחבל נוחבה, איך זיהו מי משלנו? משפט אחד ויחיד עמד וריחף באויר "תגייד שמע ישראל", זה היה סימן ההיכר, ולא משנה אצל מי, ואיך הם היו נראים.

עכשיו נקרא שוב את דבריו של רבי אלעזר הקליר, ונראה את התממשותם: **'לַעֲת תִּמּוּט וּכְכַל יָד עִם אֶחָד, עוֹד יִזְכֹּר לָמוּ מִטַּת שְׁכָם אֶחָד, זֹאת הַמִּתְמַדֶּת שָׁמַע פֶּה אֶחָד, רוֹגֶשֶׁת נֶשֶׁף וְשַׁחַר לִיָּחַד לְאֶחָד'**. ברגע שתכלה יד עם אחד, הקב"ה יזכור להם זכות אחת ויחידה, **'זֹאת הַמִּתְמַדֶּת שָׁמַע פֶּה אֶחָד'**. וגם פה נכנסת הגימטריה: **'לַעֲת תִּמּוּט'** (עה"כ) = **'מחבלי עזה תשפ"ד'**.

אז בימי מלכות ה', שבהם כל אחד מאיתנו, לא משנה אם הוא בחצר האדמו"ר, או בישיבה, או באומן, או בבית הכנסת השכונתי, מתפלל לפחות שמונה תפילות שמבקשות בדיוק את זה: "מלוך על כל העולם כולו בכבודך.. וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו, ה' א-להי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה". והוא מצהיר במפורש שלא מספיק לנו שבקהילה שלנו יש עשרים אלף איש, ושבאומן שמונים אלף, ובציבור החרדי יש עשרים מנדטים. זה לא מספק אותנו. אנחנו מבקשים שיכל העולם כולו, שמונה מיליארד אנשים, כולם כולם, ידעו שהשם יתברך הוא מלך על כל הארץ, ועמו ישראל הוא העם הנבחר, ה' א-להי ישראל מלך

להבנת דבריו, נקדים את דברי חז"ל הק' בסנהדרין צח, א: "אמר רבי חמא בר חנינא: **אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות הזלה מישראל**, שנאמר וכתת הזלזלים במזמרות, וכתיב בתריה בעת ההיא יובל שי לה' צבאות עם ממשך ומורט". וברש"י שם: "וככלות נפץ יד עם קדש, **כשתכלה תקומתם וחוזק ידיהם שהיתה נפוצה אילך ואילך גבורה ותועלת לפשוט אנה ואנה, ואחר שתכלה גבורתם שיהיו שפלים למאד**, תכלינה אלו הצרות ויבא משיח, כדאמרינן כי אזלת יד". מבואר בדברי חז"ל ע"פ הפסוק בפרשת האזינו (לב לה) **'לַעֲת תִּמּוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם וְחֵשׁ עֲתֹדֶת לָמוֹ'**, שבשלב שלפני הגאולה, כאשר תכלה מלכות הזלה, וכאשר ידם של עם ישראל תתמוטט אז תתחיל הגאולה.

לכל הדעות, רגע השפל של מלכות הזלה הקיימת פה בארץ הקודש, היה בבוקר יום שמחת תורה תשפ"ד. וזאת עוד הרבה יותר מאשר במלחמת יום הכיפורים. אז עוד התמודדנו עם מצרים וסוריה מדינות בעלות מטוסים וצבא חזק, אבל כאן פלחים יחפים נכנסו אל תוך ישובים אזרחיים, טבחו שחטו עינו וחטפו רח"ל, וכל זה בתוך המדינה עם הצבא המהולל והמתוחכם, זה שיכול למצוא ולחסל את כל צמרת החותיים בתימן, אבל דווקא בחצר האחורית שלו, אירעו הזוועות האלו.

הבה נתקדם הלאה, מה היה סימן ההיכר של היהודים בכל המקומות

מלכות שמים, מלכות בית דוד, ובניין בית המקדש. יכול להיות שבתחילה זה יראה לך מוזר, מה זה הדברים האלו בדיוק? ומה זה קשור אלי? מה זה קשור לקהילה שלי? ואיך יראה ראש השנה אחרי שהמשיח יבוא? ועוד כהנה וכהנה שאלות. לא יודע, אבל אין ספק שבסוף תתחבר, כי הנביא אומר שזה יקרה. הרי כל אמונתנו בצדיקים וכו', מבוססת על דברי חז"ל, אז ודאי שדבריהם הקדושים עומדים לעד, והם אומרים במפורש שזה הפתרון היחיד: "אחר ישובו בני ישראל וביקשו את ד' א-להיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים".

אגוט גיעבנטש יאר, כתיבה וחתימה טובה לנו ולכל בית ישראל, שנת גאולה וישועה.

ומלכותו בכל משלה'. ושנזכה כבר ליושכנתי' = תשפ"ו.

אבל הכי חשוב, זה להבין שיש לנו 'תפקיד' שעלינו לעשות בשלב זה. חז"ל הק', על הפסוק בהושע פרק ג' "אחר ישובו בני ישראל וביקשו את ד' א-להיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים". אומרים את דברי רשב"י שעם ישראל מאס בשלשה דברים בימי רחבעם, במלכות שמים במלכות בית דוד ובניין בית המקדש, שעליהם "אמר רבי שמעון בן מנסיא: אין מראים סימן גאולה לישראל עד שיחזרו ויבקשו שלשתן".

אז אין מה לעשות. התפקיד האמיתי שלנו כעת, זה פשוט לא להתבלבל, אלא 'לפתוח את הפה' ולבקש מהרבש"ע את הפתרון האמיתי שאליו עם ישראל שואף כל השנים:

"נחשבה" – הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א רז"ב "דעת יוסף" אשדוד

בס"ד נחשבה ערב ראש השנה תשפ"ו התשועה לפ"ק

אורי – בראש השנה. וישעי – ביום הכפורים.

ועל המדינות בו יאמר – איזו ל... ואיזו לשלום

איזו... ואיזו לשובע

לְדוֹד ד' אורי וישעי ממי אירא ד' מעוז חיי ממי אפחד. ובמדרש תהלים, רבנן פתרי קראי, בראש השנה ויום הכפורים. אורי – בראש השנה. וישעי – ביום הכפורים. ורבו הפירושים במדרש זה.

ויש לומר כך. שהנה על ידי האור רואים כל דבר בעולם. אמנם יש אור גשמי ויש גם אור רוחני. ועל ידי האור הגשמי אנו רואים כל דבר בעולם. אולם כדי להבין כל דבר שמתרחש בעולם, אנו זקוקים לראיה רוחנית ואור רוחני, והוא זה שנותן לנו הבנה עמוקה בכל דבר, עד שנוכל להגיע לחקר הענין, וכמו למשל ידיעת השם, וידיעת דרכי השם יתברך בעולמו, שהם הדברים היותר

חשובים בעולמינו, למי שאכן מבין מה באמת חשוב. וכך אמנם כתב הרמב"ם בספרו היריד החזקה הלכות מזוזה פרק ו' הלכה י"ג:

חייב אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקדוש ב"ה ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי משרים.

הנה כי כן לפי דעת הרמב"ם, גדול החכמים והמחברים, אין דבר חשוב כמו ידיעת צור העולם. ולשם כך צריך באמת ראייה רוחנית, שבלעדיה אנו כעוורים. ולכן אמרו חז"ל על הפסוק תשת חושך ויהי לילה – זה העולם הזה שדומה ללילה. כי העולם הזה מחשיך את עינינו מלראות את האמת הרוחנית כאשר היא. והאמת הרוחנית היא שיש מנהיג לבירה, ומלכותו בכל משלה...

ובזה יש להבין את דברי המדרש אורי – בראש השנה, כלומר על ידי ראש השנה אנו מקבלים הארה רוחנית וראייה רוחנית, ואנו מקבלים הבנה עמוקה ופנימית בכל מאורעות החיים.

ברם בל נשכח שבכדי להפיק התועלת של האור אנו צריכים לפקוח עינים, כמ"ש החרשים שמעו והעוורים הביטו לראות... כלומר לא מספיק האור כי אם צריך לפקוח עינים. והפיקה הוא זה שפוקח את עיניו...

והנה ההבנה המיוחדת שאנו זקוקים אליה בשנה זו, היא לדעת שכל מה שהתרחש בשנתיים האחרונות בארץ ובעולם, היא גזירה מן השמים, ושום דבר לא מתרחש בלי כוונת מכוין... ואת זה אנו יודעים ומכירים על ידי האור הגדול, של ראש השנה. שבו אנו מתבוננים במלכות השם, וכאשר אנו זוכים לכך, נוכל לצפות גם לישועה, ופסגת הישועה היא, ישעי – ביום הכיפורים.

והנה ראש השנה הוא היום הראשון לעשרת ימי תשובה, שמסתיימים ביום כיפור, ונמצא שבכוח הראש השנה אנו מגיעים ליום הכיפורים. וזהו אורי וישעי. אורי בראש השנה וישעי ביום הכיפורים.

והנה ראש השנה הוא יום שבו אנו ממליכים את הקדוש ברוך הוא ומכירים במלכותו אשר בכל משלה. וכאשר נכיר בכך ונקבל על עצמינו עול מלכות שמים בשלימות, כפי שנוכל, נתפלל להקדוש ברוך הוא שיושיעינו, ונקוה שתפילתינו תתקבל באהבה.

והנה בשנה שעברה אמרנו בתפלת ראש השנה.

ועל המדינות בו יאמר איזו להרבה, ואיזו לשלום, איזו לרעב, ואיזו לשבע, ובירות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות... אשרי איש שלא ישפחה, ובן אדם יתאמן בה, כי דורשיה, לעולם לא יפסלו, ולא יכלמו לנצח כל החוסים בה.

ולא חשבנו לרגע שכל מדינות העולם אפילו החזקות והמבוססות ביותר הולכות להשפט, ומתקיים עליהן דיון רציני, על העתיד הכלכלי והבטחוני שלהן, ואין שום כלכלה בטוחה בשום מקום על פני כדור הארץ, וכולם נסקרים בסקירה אחת ללא שום הבדל.

אולם עכשיו שעברנו שנה כל כך מסעירה... ידוע נדע בבירור כי על המדינות בו יאמר איזו לכך ואיזו... ובירות בו יפקדו מי יחיה ומי... מי ברעש. ומי במגפה. מי בחניקה ומי בפקילה. מי ינוח. ומי ינוע. מי ישקט ומי יטרף. מי ישלו. ומי יתפור. מי יעני. ומי יעשר. מי ישפל. ומי ירום...

והמסקנה המתבקשת היא: ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רע הגזירה. ושוב, אשרי איש שלא ישפחה, ובן אדם יתאמן בה, כי דורשיה, לעולם לא יפסלו, ולא יכלמו לנצח כל החוסים בה...

ומי שפותח את המחזור רואה שמעולם הוא לא הרגיש את המלים, מדברות אלינו בשפה המדוברת... כמו היום. וכאשר נתפלל מעומקא דליבא, נוכל לצפות שתהיה השנה הבאה עלינו לטובה שנת ישועת (בגמטריא תשפ"ו) ד' בקרוב, ולזכות להיות שתולים (בגמטריא תשפ"ו) בבית ד' כל הימים. אמן.

אורי – בראש השנה. וישעי – ביום הכפורים.

בומרנג – חץ מושחז שתוזר לאחוריו.

"בעין הסערה" – ליבת הסיפור.

דרמה מדהימה עם מסר חד מאד!

המסלול האחרון הבלתי שגרתי

פרק [7] (פרק קט"ו) "איך טווים עלילה"

לאחר טלטלות ארוכות ומסע תעתועים עוצר נשימה מצליח המלווה של שלומי (כשהוא מוגן על ידי חוליה שלימה של אנשי מוסד נסתרים)

להבריא את הסחורה לארץ ישראל, עתה עומד שלומי להיחקר על כל פשעיו ומעלליו, כאשר במו ידיו סייע לארגון פשע אימתני לחמוק מידי שלטון החוק ובכך הביא שהסינדיקט ממשיך לבצע פשעים חמורים בתחום ההון וכו'.

המוסד שולח קבוצה מטובי אנשיו לתפוס את שלומי, לאחר שהגיע אליו מידע מוצק כי בידי שלומי ידידו נתונים סודות של הארגון, אם רוצים לפצח את הגרעין הקשה עליהם לשבות אותו ולחקור אותו שתי וערב עד שימסור להם את הסודות דרכם יוכלו לפענח את הסוד הגדול מי הוא ראש הדסק שכבר מוליך שולל את כל ארגוני הביטחון שעוקבים אחריו.

מעל חמש עשרה שנים הלה מתכנן מהלכים מדהימים דרכם הוא מזרים הון מכובס בסכומי עתק בכך הוא מערער את האיזון הכלכלי של ארה"ב, יש חשדות מצטברים שראש הדסק גם קשור למאפיה הישראלית, אם יעלו עליו יש סיכוי טוב להניח את הידיים על המאפיה הישראלית שעושה "חייל" תקופה ארוכה מאד בתחום הלבנת הון.

הפרשה תסתעף עד שנגיע גם אל גיבורי סיפורינו דודי צילה שכרגע מסתתרים מאחורי הקלעים ובעזר ה' נעלה גם על הסוד שמסתתר מאחורי הצוואה השניה שכתבה הילה (אמן של צילה כלנית סיון ואודליה) ועדיין אין לאיש מושג מה היא כתבה ואיך תחלק את הרכוש.

~~~~~
 "גב' שיינדל היקרה עלייך להזדרז אנחנו אמורים לנסוע מכאן לאיזה מקום, רכב יחכה לנו בחוץ עלינו להזדרז".

במילים אלו העיר אביגדור (המלווה) את אשתו שיינדל (שלומי) מהשינה העמוקה שאחזה בה לאחר חוסר שינה מצטבר.

כעשר דקות לקח לראשו של שלומי להצטלל ולהבין באיזה מחוז בעולם הוא נמצא. כבר זמן רב שלא אחזה אותו שינה כה עמוקה כפי שקרה לו הפעם. הוא לא ידע מיהו מאין בא ולאן הוא כעת נוסע. אבל אביגדור המלווה היה מפוקס לחלוטין, יש לו כעת נסיעה לתל אביב שם הוא אמור להיפגש עם הראשים, יש לחקור את החברמן באופן אינטנסיבי.

למרות שהסיכויים שיש אחריהם עוקבים היו קלושים ביותר, לא לקח המלווה שום סיכון, שנים רבות הוא איש מוסד מוברג מהטובים ביותר, ומערכת הכללים קיימת אצלו אפילו אם יהיה בתרדמה עמוקה ביותר.

המבצע שנקרא "שלומי" התבצע על הצד הטוב ביותר שרק יכול להיות, הם הצליחו לדוג את הדג השמן שלומי שבעזרתו ידוגו עוד הרבה דגים ברמת כרישים ולווייתנים עד כדי פירוק הסינדיקט המבוקש.

הרכב שהמתין להם לא הרחק מנמל התעופה יצא במהירות מסחררת, איך שיצאו מהמקום הודיע אביגדור לשלומי כי עליו להלביש לו רעלה שחורה שבקושי תתיר לו חרירים קטנים של הצצה לא להיחשב עיור אבל לא תאפשר לו לראות יותר מצללים, כדי שלא יוכל לזהות איש מבין האנשים שיפגוש.

אביגדור לא בטח בשלומי בכי הוא זה, למרות שכעת לא יכול היה לדווח למפעילים הישנים שלו בלי שראשי המוסד ידעו על כך, השבב שבקרבו עדכן אותם על כל פרט אפילו הקטן ביותר, אבל הם לא מסתכנים הם לוקחים מרווח ביטחון שיגן עליהם מכל מיני הפתעות. שלומי חשוד ומסוכן עד מאד, הוא כבר הסב צרות רבות ומי יודע אם לא ימשיך לעשות, לפיכך צריכים לעקר את ניביו שלא ינשוק.

לאחר נסיעה של שעה וחצי הגיעו למקום. היה זה בונקר תת קרקעי שיורדים אליו במעלית לעומק 5 קומות כשיצאו מהמעלית היה המקום כמעט חשוך לחלוטין, כדי שלא יתקלו בקירות האירה להם נורה בת 50 וואט, גם אם הגעת למקום עדיין אינך יודע איך להתקדם 8 מסדרונות הסתעפו ובלבלו את מי שלא מכיר את המקום, היו כאלו שלא הובילו לכלום רק מסדרון אחד היה זה שאליו צריכים להגיע גם הוא התפתל כנחש טבעות, מי שבנה את המקום היה בלגניסט רציני הוא אהב סיבוב, מסדרונות שלא מובילים כלום, אחד לא הוביל לכלום אתה חג סביבו במעגלים, השני נראה מוביל לאיזה מקום, אבל אין לו דרך יציאה.

רק מי שהיה אזרח המקום ידע איך להתמצא במבוכים המפותלים, המקום היה מרושת ברשת מצלמות אבטחה מכל כיוון, אי אפשר היה להגיע למקום בלי להיחשף לאנשי האבטחה. ניכר היה על המקום שהוא מוגן ומאובטח ביותר.

שלומי הובל בכוח על ידי מלווהו בפיתולים הארוכים, שלומי שחונן בחוש אוריינטציה מעולה ביותר שמנע ממנו להסתבך, כאן לא היה מוצא את ידיו ואת ורגליו, גם אם לא היה לבוש רעלה לא יכול היה לחשוף כלום, שלומי הבין לפי רמת המידור כי הוא מגיע למקום סודי ביותר, מי יודע לאיפה הגיע, הייתה לו תחושת בטן חזקה כי נפל בידי שירותי הביטחון הישראליים, הוא הבין שהוא מבוקש בשל עזרתו לסינדיקט הפשע.

זו לא הייתה בשבילו הפתעה שזה עלול להיות גורלו, רק שלא חלם על שירותי הביטחון של ישראל, הסינדיקט בעיקר עובד בארה"ב שם הוא מבוקש יש גם דרישה באירופה להסגירו, אך ישראל זו היא הפתעה, מה להם ולעסק הזה?

עכשיו הבין ראש הדסק הברנש המתועב מעורב בפלילים גם בארץ, חזקה על ברנש זה שאיפה שיוכל להתעשר הוא יעשה חייל, בנושאים אלו הוא לא ברוך, הוא מוצץ את עצמות קרבתותיו עד הוצאת מוח העצם. הלא אותו עצמו חלב עד לשד העצמות.

עם כל זאת שהמוסד יגיע לאמריקה ויתחקה דווקא אחריו, את זה היה קשה לו לעכל. עתה הפחד שיתק את כל גופו, רגליו התאבנו לחלוטין, המלווה היה צריך לגרור אותו כפי שגוררים שק תפוחי אדמה.

הסיפור החל להימאס על המלווה.

"שלומי מנדל שיינדיל, או איזה שם בו אתה מכונה, אני לא הפיליפיני שלך, אם אתה לא מתחיל להניע את גפיק אני קושר אותך לרכב הנעת משאות, הוא יקח אותך בחוסר נעימות עד למקום בו אני אמור להגיע, אני לא מבטיח לך שלא תתפרק בדך.

ההערה חדרה למוחו של שלומי, הוא הבין שהוא שבוי ונתון בידיו של המלווה שיכול לעשות בו כטוב בעיניו, הוא הפסיק להתנגד והחל לפסוע בפסיעות קטנות אחרי המלווה עד שהגיעו לדלת פלדה כבידה עליה היה אינטרקום. המלווה לחץ מספר פעמים זמזום שקט נשמע והדלת נפתחה.

המלווה נכנס יחד עם שלומי, אבל הם לא נכנסו לחדר הפנימי, היה עליהם להמתין עוד כמעט חצי שעה במסדרון, הייתה להם אפשרות לנפוש על גבי כורסאות שהיו פזורות לאורך המסדרון. כעת פגש את נפלאות הבירוקרטיה הישראלית, שדואגת למוסס את כל העצבים של הממתינים להם.

כשנקראו להיכנס, היה החדר ריק לחלוטין, השיחה התנהלה דרך טלפון פנימי.

"שלום לך שלומי, מה שלומך ואיך אתה מרגיש?

שלומי נבוכ, הוא לפתע שומע קול מיכני אבל מעט אנושי, בסינדיקט מעולם לא היה ראש הדסק פונה אליו בלשון אנושית. בשבילו הוא היה איזה רובוט שעובד בשבילו. אבל לאחר הפתיחה הנעימה הגיעו מספר שאלות מביכות וקשות, בשאלות הללו הפשיטו אותו עירום ועריה, השואל רצה להבין, מה מביא אדם שאמור להיות חרדי ועוד אבך כולל להתגייס לסנדיקט פשע מהגרועים ביותר.

"האם יש לך מושג אלו פשעים ניהל ראש הסנדיקט שלך ב-15 מדינות ברחבי העולם, הוא גלגל מחזור כספים שנע בין 20 ל-40 מיליארדי דולר מהלבנות הון והברחות סמים, מלבד הוצאה להורג של עשרות אנשים שניהלו כנגדו מלחמה. במעשיו הוא שיבש את מערכת ההון השיווקי בארה"ב, מלבד ניהול מספר סנדיקטי משנה בלונדון פריס גרמניה ושווייץ, אנחנו מדברים על העבירות הידועות לנו ויש עוד כהנה וכהנה נסתרות שיתכן שעולות על הנגלות.

בקיצור, מדובר בארגון פשע מהמכוערים ביותר בעולם, יש לנו חשש שהם גם מרושתיים בארץ, יש לנו גם כאן ארגוני פשע שמנהלים הלבנות הון, עד עתה הצליחו לחמוק מידינו אבל מיום ליום מתגברות החששות שיש לראש הדסק שלך יותר מיד בעסק הישראלי, התחכום והערמה שלו ניכרים בניהול המאפיה כאן.

עתה מגיעה השאלה הקשה, איך הסכמת לעשות כזו נבזות, להיות סוכן שלהם שעוזר להם לחמוק מידי המשטרה, יש לנו יותר מעדות אחת שאתה זה שהצלחת להערים על האף בי

אי בתרגילים מבריקים שהרחיקו אותם מלהניח את ידם על ראש הדסק, עליך כעת לענות בכנות על השאלות שאני מציב בפניך, אחרת גורלך יהיה רע ומר".

שלומי הרגיש עצמו אבוד לחלוטין, למרות שאחז שהרדיפה הבלתי פוסקת שלו כנגד דודי הייתה מוצדקת, אבל גם שכלו העקום הבין שזה לא מצדיק לשתף פעולה עם סוכנות פשע, הוא היה בטוח שהם לא יוכלו לקבל את התירוץ שלו שלא ידע מי הם ושהוא חשב שהם חברים של מרטין שרוצים לעזור לפרזיזנט במאבקו כנגד הגבאי, זה מידי ילדותי גם לו עצמו קשה להסביר איך נפל למהמורה כה קשה, רק בשל שנאתו האיומה לדודי, יש לו תירוץ שלא יבינו, הוא חולה באספרגר ואלו התוצאות.

אבל את העובדות הוא לא יכול לשנות, כוח השנאה לדודי בלבד אותו, מרוב להיטות לפגוע בו העקוב נעשה מישור ועל כל הפשעים תכסה השנאה. עתה יאלץ לומר את האמת ולנסות ליפות את המצב עד כמה שרק ניתן.

בקול נמוך וחנוק החל לגולל את מערכת היחסים העכורה שלו עם דודי סטוויצקי מימי הישיבה, הוא השתדל להרחיב בתיאור השלילי של דודי ואת רוע מידותיו שגרמו לו שלא יוכל להצליח בישיבה למרות כישרונותיו המיוחדים, דודי דאג בכל כוחו להמאיס את שמו על כל החברים עד שאיש לא רצה את חברתו.

זה השפיע עליו עד שקיבל נמיכות קומה והתנהג בצורה משונה ביותר עד שלא מצא שידוך טוב בארץ, כל מי שניסה לברר עליו שמע עליו רק דברים רעים, אין ספק שהייתה לדודי יד גדולה בעניין. לסוף מצא שידוך אמריקאי, אך גם כאן לא הגיע אל המנוחה ואל הנחלה כי גם למקום הזה הגיע דודי, כמה שרצה לברוח ממנו הוא פשוט נכנס לחייו, זה גרם לו לכאוס עצום, כי זה החזיר אותו למצבו הישן, זה גרם לו להתערערות עצבים, שהשפיע על שלם הבית והרס את כל החיים השלווים.

הוא הצליח לתאר באומנות מדהימה את דודי כזוועת עולם שגרמה להרס כל החיים הטובים שהיו לו, מי יכול לשבת במנוחת הנפש כאשר בן אדם נצמד לך כמו עלוקה, הוא פשוט מוצץ את הדם עד שלא מותיר לו טיפת חיות, שלומי שבדוך כלל "רודף שלום" כשמו, נכנס למגננה והתוצאה הביאה אותו לעשות שטויות, הוא מעולם לא שמע על הסינדיקט ואם היה לו שמץ מושג עליהם לא היה עושה איתם שותפות, אפילו במחיר מיליארדי דולרים, הוא לא היה בקי בטיבו של מיסטר אקס וואי שהוא תמנון רב זרועות, בתחילה הוא שיחק אותה כאדם טוב שרוצה לעזור לו בפרויקט למצוא את הפרוטוקולים של נר תמיד, נראה היה שיש להם עצמם עניין בזה בשל ידידותם עם מרטין מייזעס שחשד בפסח שולביץ הגבאי שמעל בקרנות של בית הכנסת וניכס חלק מהכספים לכיסו ואולי בזה מימן גם את דודי כדי להחזיק אותו למשך שנים ארוכות.

מרטין שבחש בקדירה זמן רב, ביקש ממנו להיפגש עם ראש הדסק בקשר לפרוטוקולים, הוא לא תיאר אותו כראש איזה דסק אלא כעו"ד גדול שעובד איתו. לרגע קט לא התעורר בלבו חשד שמנסים לגייס אותו לשירות הסינדיקט, רק כשהעסק נחתם ביניהם כי הם מביאים לו את הפרוטוקולים תמורת איזו עבודה קטנה לא משמעותית שלא נראתה מחשידה כי הוא זה בפלילים התרצה, לקח לו זמן מסוים עד שקלט כי הם גייסו אותו

לעזור להם במאבק שלהם כנגד האף בי אי, אבל באותו שלב כבר לא יכול היה לסגת אחורנית כי הם שתלו לו שבב בתוך גופו שעשה אותו עבד עולם בלי יכולת לסגת, הם הבטיחו לו משכורת של 4.5 אלפי דולרים לחודש תמורת עבודתו, אך למעשה לא שילמו לו כמעט פרוטה אחת. כך שלמעשה הוא עבד מנוצל שאינו נתון לרשות עצמו ואינו יכול לעשות מאומה כדי להיפרד מהם.

הם גרמו לו שהבית שלו נהרס, בגלל שהחל לחיות חיים מסתוריים ביותר כדי להסתיר את שירותו עבורם. גם חמיו לוקה התערב במערכת החיים שכבר הייתה מעורערת ביותר, בכך נהרסו חייו כליל. אבל הגורם הראשי לכל הרס החיים שלו זה דודי סטוויצקי שרדף אותו כל כך והביא אותו לחיים בלתי נסבלים, אלמלי הוא לא היה נישא לאמריקאית, הוא היה גר קרוב להוריו אנשים חשובים ביותר ולא היה מגיע להיתקלות עם הסינדיקט.

לסיכום: דודי הוא הפקטור הראשי לכל המצב האומלל הזה ואם יש טענות צריכים להפנות זאת אליו ולא לו אומלל שכבר איבד את כל עולמו.

"הפלא ופלא אם לקחת סנגור אין טוב יותר ממך, אתה לא צריך לשכור איש, אתה הטוב ביותר שיש, אז תמשיך להיות הסנגור שלך בחינם"

הציניות נשבה מכל מילה, אבל שמוליק לא מעוניין להבחין, הוא דיבר טוב בעד עצמו והוא מקווה שזה יעזור לו בעתיד.

"אפשר לקבל ממך מידע איך חשבת עם הפרוטוקולים להפליל את יריבך, מה הקשר שלו עם המסמכים הנ"ל? הוטחה שאלה חדשה שלא התכוון לה.

החוקר נקט טקטיקת הטעיה שנועדה להסיח את דעתו של שלומי שלא חושב לרגע לאן זה מוביל אותו, הוא עונה ברוגע.

"לדודי היה פילנתרופ (נדבן) שדאג לכל מחסורו היה זה פסח שולביץ גבאי בית הכנסת, הייתה לו עין טובה עליו, מהרגע הראשון הוא הוזיל עליו כספים ששום חזן לא מקבל אפילו גדולים ממנו בשיעור קומה, זה עורר פליאה בקרב המבינים, מהיכן יש לו את הכספים הללו, פיליפ מייזעס נשיא בית הכנסת מפורסם ככילי (קמצן) היו שאמרו עליו שהוא "בן נח" שכן הוא נהרג על פחות משווה פרוטה, הוא הקציב למשכורת החזן ממש פרוטות מניין איפה לפסח את הכספים הללו? הלא אינו מסבסד אותו מכיסו הפרטי, חייב להיות שיש לו איזה תקציב לכך.

זה הביא לרינונים שפסח שהיה גם גזבר בית הכנסת לא מנהל את הרשימות ביושר, הוא כנראה מעלים פנקס אחד או שניים שאמורים לספר על מספר קרנות שמהם הוא לוקח את הכסף הנ"ל, אלא שלמרבה הפליאה לא היו עקבות לקרנות נעלמים.

מרטין בנו של פיליפ שכר בלש לעקוב אחרי פסח כדי לגלות את המרמה, אבל פסח ידע לעשות את העבודה, הוא הצליח לטשטש את כל העקיבות בלי שיצליחו למצוא בדל חשד, הבלש הרים את ידיו ואמר למרטין שחוש הריח אמר לו שיש דברים בגו אבל אין לו את היכולת להוכיח, בדלית ברירה הוא עזב את העבודה באמצע, פסח יצא זכאי מחוסר

הוכחות. אבל החשדות המשיכו בלי שניתן יהיה להניח את האצבע איפה מסתתרת לה המרמה.

אני הרגשתי שכאן המקום שלי, אמנם לא היה לי דבר עם פסח, אבל פסח הוא זה שמתקצב את שנוא נפשי, אם אצליח להפליל אותו הוא יאלץ להתפטר וממילא לא יהיה מי שיממן את דודי, בזה הגעתי אל מטרתי. פניתי אל מרטין ולג'ק הבנים של פיליפ שיתנו לי לטפל בנושא הפרוטוקולים, הבטחתי להם שאני אצליח במקום שאותו בלש לא הצליח'.

"אפשר לדעת על שיטות העבודה שלך, למה מחשבת שאתה הלא מקצועי תצליח יותר מאדם מקצועי שנשכר במיוחד לתפקיד?" ממשיך החוקר לחטט בקרביו.

שלומי לא חש איך החוקר מוביל אותו צעד אחר צעד אל המלכודת, הוא כל כך נלהב להפגין את יכולותיו עד שהוא מפטפט את עצמו לדעת.

"יש לי כישרון מיוחד בלזייף מסמכים, כבר עשיתי זאת לא אחת, הזיופים שלי כל כך מוצלחים עד שהם נאמנים למקור, איש לא הצליח עד כה להוכיח את הזיוף, כולל אלו שעשו את המסמכים, החיקוי היה כל כך מוצלח, עד שהיו חותמים על המסמכים בלי לעורר ספיקות על הדבר'.

"האם הם קיבלו את הרעיון?"

"כן אבל הבוחנים החליטו לעשות לי תרגילים כדי להיווכח שאני יודע את מלאכתי נאמנה, הם העמידו אותי במבחני אינטליגנציה קשים ביותר, עמדתי בכולם, לא ידעתי את עומק כוונתם הרעה, כל המבחנים נועדו כדי לבדוק אם אני כשיר לעבוד אצלם כסוכן, עד שלא הייתי בידיהם ממש לא עמדתי על עומק כוונתם'.

"אז אם נסכם את דבריך, אתה תמים מאד שאפשר לעבוד עליך בקלי קלות?!"

"לא זו הייתה כוונתי, בדרך כלל אני מאד ערמומי וחושב מחוץ לקופסא, זו בעצם הסיבה שבשבילה גייסו אותי לסנידיקט שלהם, הם היו צריכים אדם כזה, אבל בנושא עם דודי כשילתי, מרוב שרציתי להצליח לסלק אותו מהעיר התערבבו אצלי המושגים והגבולות טושטשו לחלוטין, אלמלי הנגיעה הזו לא הייתי טועה כפי שטעיתי כאן'.

"נחזור לעניינינו, לאחר שזייפת את הפרוטוקולים וסילקו את פסח, האם בזה הסתכמה המערכה שלך כנגד דודי?"

"לא פסח לא ויתר, הוא גייס איזה עו"ד מפולפל שהפך את הקערה על פיה, הוא הצליח לחזור לגבאות וההסכם עם דודי המשיך, כך שבמערכה הזו נכשילתי לחלוטין'.

"או אני שומע דברים מאד מעניינים, אם כך דודי עדיין חזן בלוס אנג'לס"

"את זה לא אמרתי, ברגע שהמערכה הראשונה לא הצליחה, נקטתי בשיטה אחרת ובה הצלחתי להדיח אותו באופן טוטלי מהמשרה, ולא עוד, ההצלחה הייתה כל כך גדולה עד שדודי איבד את היכולת לקבל משרת חזן לעד ולעולמי עולמים'.

"אתה רואה את זה כהישג שהחרבת לשונא שלך את החיים, האם אין משהו אצלכם בתורה שאוסר נקימה ונטירה לשונא?"

"זה משהו אחר בכלל, שם מדובר באדם שיש לך עליו שנאה לא ראויה ועל זה התורה מזהירה "לא תשנא את אחיך בלבבך" התרה מדגישה "את אחיך" כי באמת הוא אח שלך רק אתה שונא אותו בלי צידוק ולא שם לב שהוא אחיך, בלשון חכמים שנאה כזו נקראת "שנאת חנם" שנאה שאין לה צידוק, לכן היא שנאה של חנם.

אבל יש מקרים שאי אפשר לכנות את השנאה שנאת חנם, מה שדודי עשה לי זה היה חורבן כל האישיות שלי, עד היום אני סובל ממה שהוא עשה לי אז, כשאני מחזיר לו על כך מענה זה תגמול, מותר לנהוג עם נבל כמו נבל ועם עיקש תתפל, אנשים כאלו אי אפשר להשיב בתשובה בדרך הרגילה, כי אם תכתוש את האוויל במכתשת לא תסור איוולתו ממנו.

את דודי אי אפשר היה לחק וודאי לא לדבר איתו ולנסות להגיע איתו להסדר, הברירה היחידה הייתה פשוט להעיף אותו מהחיים שלי חילוק פשוט וברור."

"אולי תוכל לספר לי, איך הצלחת להעיף אותו מהחיים שלך?" מסתקן החוקר.

שלומי אפילו לא מרגיש איך החוקר מושך אותו בלשונו, הוא נהנה לחלוק את הישגיו עם החוקר האלמוני, הוא מספר על רקימת עלילה על דודי ששימש כבלדר סמים, בעזרת תוכנת "פוטו שופ" הצליח ליצור סרט עלילתי בו נראה דודי פוגש אדם מהעולם התחתון שמציע לו להוביל עבורו מזוודה לכתובת מסוימת בקצה לוס אנג'לס.

במזוודה היו דפנות כפולות בהם הוטמנו אלפי כדורי סמים קשים ביותר בתוך אריזות מיוחדות, מי שהיה פותח את המזוודה לא היה מבחין במשהו זר, זו הייתה מזוודה רגילה שהכילה ביגוד וממתקים, הדפנות היו כל כך בנויות טוב עד שרק מי שידע את הסוד ידע שצריכים לפרק את המזוודה כדי למצוא בדפנות הכפולות מטען סמים קשים, לפי הסרטון דודי מקבל את הובלת המזוודה תמורת סכום עתק, דודי מבין שלא נותנים לו כסף רב כל כך אם לא שהוא משמש כשליח לדבר עבירה. בהתחלה הוא מהסס, כי הוא לא רוצה להיתפס בידי המשטרה, רק כשמסבירים לו שהסיכוי להיתפס שואף לאפס הוא נותן את הסכמתו, להוליך את המזוודה לאותו שליח.

הוא מצליח להעביר את המזוודה בשלום, אבל השליח נתפס לפני שיוצא עמה מנמל התעופה לוס אנג'לס, לדודי משחק המזל, הוא עוזב את שדה התעופה יומיים לפני שהשליח עובר את שדה התעופה, לכן לא נעצר באשמת הברחת סמים, אבל השליח שנתפס מספר את הכל, הוא גם מעביר תמונה של דודי, מצלמה נסתרת שהייתה ממוקמת במקום בו נפגש דודי עם השליח מגלה את כל ההברחה שם רואים בבירור איך דודי מקבל מזוודה מאדם עם מסכה, רואים בבירור את המעטפה הכבידה שניתנת לו ביד תמורת השליחות.

רק לאחר שהשליח נתפס הסיפור תופס תאוצה, הסרטון מוכיח בבירור את חלקו של דודי בהעברת סמים, בזה נסתם הגולל על הסיכוי של דודי להגיע אי פעם לארה"ב בלי שירצה

את עונשו בבית הסוהר, פסח שמקבל את הסרטון מבין שהפעם טעה בדודי בגדול הוא מסלק את חסותו עליו בכך הצליח לכרות את הענף עליו ישב דודי משך עשר שנים.

סיפור מיוחד לראש השנה (מאת הספור האגדי הרב רבי יאיר וינשטוק שליט"א)

העיירה רקיטנה שבפלך פודוליה עיירה קטנה הייתה. גרו בה מעט יהודים, ואחד מהם, היה רב אשר זליקמן, חסיד טולנא מובהק עד לשד עצמותיו.

מאז נשא לאשה את רעייתו גולדה בתו של רבי פנחס סגל, חסיד טולנא ותיק, נקשר גם החתן רב אשר ברבי דוד'ל מטולנא שנודע כקדוש עליון בכל הארץ. (רבי דוד מטולנא זיע"א היה אחד משמונת בניו של המגיד הרה"ק רבי מרדכי מטשרנוביל זיע"א).

אצל רבי דוד'ל מטולנא הייתה עבודת הנגינה, גדולה ונשגבה עד אין שיעור. מלחין בעל שיעור קומה אגדי ושמו רבי יוסלה טולנער (מוכר יותר בשמו השגוי "רבי יוסל טולעחאנר") ישב אצלו תמיד והלחין עבור כל חג מנגינות חדשות. (אגב, בימי הקיץ היה ר' יוסל המלחין נוסע לחצר הקודש קרלין ומלחין שם באופן מיוחד מנגינות לתפילות ימים נוראים לחסידות קרלין, לאחר פטירתו של רבי דוד'ל מטולנא, עבר המלחין ר' יוסל אל אחיו של הרבי, ה"ה הרה"ק רבי יוחנן מרחמסטרביקא זיע"א)

חמש מאות מנגינות לכל הפחות הלחין רבי יוסלה טולנער, רבות מהן הפכו לנכסי צאן ברזל של העולם החסידי כולו במאה השנים האחרונות. (ועד היום הן מוכרות ברבות מחצרות החסידים כמו קרלין, סלונים, ואפילו בשירים מסוימים של חב"ד ניכרת טביעת אצבעותיו). לרבי יוסלה הייתה מקהלה גדולה "קאפעלע" של אברכים ובחורים בחצר הקודש טולנא, וכיון שהאדמו"ר עצמו רבי דוד'ל מטולנא, ייחס משקל רב למנגינות ושירי הקודש בעת התפילה בימים נוראים, ובימי החגים והשבתות, לא יפלא כי כל אחד שניחן בקול יפה, או שחשב שיש לו קול כזה, השתוקק להימנות על חברי המקהלה שזכתה לאותות קירוב בלתי רגילים מצד הרבי.

עשר שנים עברו מאז נשא אשר זליקמן את גולדה, ועדיין לא נפקדו בזרע-של-קיימא.

עשר שנים קשות ומרות, שבהם לא חדלו בני הזוג להתפלל ולקוות כי יום יבוא, והם יוושעו. רב אשר שנסע פעמים רבות לטולנא, הזכיר עצמו כסדר לפני הרבי ודמעתו על לחיו, "רבי, אני רוצה בן זכר. 'קדישל', שיאמר קדיש אחרי בכלות ימי ושנותיי".

רבי דוד'ל היה מעיף בו מבט מצועף שרב בו הנסתר על הגלוי, ואינך יודע כמה עולמות משמשים בו בעת ובעונה אחת. חסד ורחמים, ידיעת העתידות, ורצון עז להיעתר לאומלל בבקשתו הנמרצת. אלא שאחרי אותו מבט שדוק ערפילי מכסה אותו, הייתה באה התשובה הקבועה: ה' יעזור.

את המילים האלו, "ה' יעזור" שמע רב אשר זליקמן עשרות פעמים ועדיין לא נושע.

עד שפעם אחת ביקר הרבי מטולנא בעיירה שלו רקיטנה והתארח בביתו של אשר זליקמן.

באותם ימים מאושרים ניצלו בעל הבית וזוגתו את הזדמנות הפז שנקרתה על דרכם, והפילו תחינתם בליווי דמעות רותחות לפני הרבי. מדוע יגרע גורלנו מכל אדם, שאלו שוב ושוב.

הרבי הביט נכחו כמי שקורא את העתידות ומלמל שוב את הברכה הקבועה ה' יעזור, אבל בני הזוג ששבעו ברכות לחצו על הרבי בבכי ותחנונים עד שהבטיחם הבטחה נאמנה, לפקודת השנה אתם חובקים בן זכר שתקראו לו מאיר.

בירך בלבביות וחום, ומיד נפלטה אנחה חרישית ממעמקי לבו הטהור, אלא שאשר וזוגתו רצו החוצה שטופי דמעות שמחה, ולא שמעו את האנחה, וטוב שלא שמעו...

*

מדבריו של הרבי לא נפל צרור ארצה. בתוך עשרה חודשים, נולד לבני הזוג בן, ויקרא שמו בישראל: מאיר.

התינוק היה רק בן חודשיים, ואמו שמה לבה כי כל אימת שהיא מנגנת לו שיר ערש, מטה הילד את אוזנו. אם בכה, חדל לאלתר מבכיו. חשבה שמא היא מדמה זאת ולא סיפרה אפילו לבעלה. עברו עוד כמה שבועות. התופעה הלכה ונעשתה סימן היכר בולט של מאיר. התינוק

הקטנטן הזה אהב מוסיקה באופן בלתי רגיל. גולדה ידעה כי את מאיר'קה הקטן אפשר לקנות בשיר ערש חמוד. אפילו בעיצומה של התקפת כאב בטן תינוקית אופיינית, שחילצה ממנו צווחות בכי נוקבות, יכלה גולדה לעצור הכל ברגע בו התחילה לשיר לו שיר ערש כלשהו. עם ניגון מתוק הצליחה אמו להאכיל את הפעוט בכל פעם שעיקם את אפו למראה הדייסה. בסיוע מנגינות מלבבות עברו ימי גידולו של מאיר בקלות יחסית. שכן לא היה דבר אהוב על הקטנטן יותר משירה וזמרה.

בטרם למד מאיר'קה את צורתה של האות אל"ף, ידע לשיר בדייקנות את כל שירי הערש ששרה לו אמא, ואפילו את זמירות השבת ששמע מאבא ליד שולחן השבת.

וכשהיה הקטנטן פחות מבן שלוש כבר היה שר בבית ובחצר, שירה מתוקה מדבש וצלולה כ"ן, והשכנות היו מתאספות ומאזינות לשירתו כשהן מתמוגגות. "הבן שלך יהיה זמר גדול" היו טופחות לגולדה על השכם, "חיכית לו הרבה זמן לבן יקיר הזה, היה כדאי לחכות." "לאנג געווראט און נישט גינארט". (ביטוי אידישאי עממי. מילולית: הרבה לחכות ולא להתאנות. ובתרגום חופשי: ההמתנה משתלמת).

גולדה קרנה מנחת ואילו אשר זליקמן החליט כי יגדל הילד עוד קצת והוא יקח אותו אל הרבי הקדוש כדי שיקבל את ברכתו. הרבי יברך אותו – היה חולם בהקיץ - שיהיה למאיר'קה קול חזק ונעים, צלול ומתוק והעיקר: שהקול הנפלא שלו יהיה כלי שרת לעבודת ה', מוקדש כולו לכבוד את ה' מגרונו. חלום היה לו, כאשר יגדל מאיר'קה, יהיה אחד מחברי המקהלה של ר' יוסל טולנער. ישיר לכבוד הרבי הקדוש.

אבל אנחה זו של הרבי שנאנח בעת שמירר רב אשר בבכי וביקש ילדים, לא לשווא הייתה. כשהיה מאיר'קה בן ארבע, עוד בטרם הספיק אביו לקחתו אל הרבי, התייתם. יום אחד השיב רב אשר זליקמן את נשמתו לבוראה במיתת פתע, ללא כל הכנות מוקדמות. גווע ויאסף אל אבותיו והותיר אחריו לאנחות את אלמנתו ובנו יחידו...

*

מתוך קשיים רבים ויסורי נפש עצומים גידלה האלמנה את מאיר'קה. מחשבתו הכמוסה של בעלה המנוח, שלא הספיק לגלות לה, לא נודעה לה מדרך הטבע, והילד לא זכה להתברך מפי הרבי.

כשהיה מאיר'קה ילד בן שמונה כבר ידעו גם הגויים בכל האיזור, כי בביתה של גולדה האלמנה גדל ילד-פלא שקולו כקול הזמיר בשיא יופיו. כשהיה מאיר'קה נותן קולו בליל שבת בזמירות השבת של אביו, הייתה העיירה כולה מתקהלת ובאה ליד ביתה של גולדה. אנשים עמדו והקשיבו בהנאה עצומה לשירתו המתוקה של הילד. שירה שלא מעלמא הדין.

בן עשר היה מאיר'קה כאשר אמו לא יכלה לעמוד עוד בפני הפצרות שכנותיה ומכרותיה הרבות. "בנך נועד לגדולות" טענו באוזניה ללא הרף, "את חייבת לתת לו לפרוח ולא לכלוא אותו בבית".

בניגוד לעצתן של אי-אלו מכרות שזרמו עם רוח הזמן ויעצו לה למסור את מאיר למכללה למוסיקה, קונסרבטוריון, נסעה גולדה לעיירה ביאלה-צרקוב ומסרה את בנה יחידה לידי האמונות של החזן הנודע רב מאיר פולישוק, ראש החזנים של הקלויז הטולנאי בעיירה 'ביאלה-צרקוב'.

מאיר פולישוק היה אחד החזנים המפורסמים בשנים ההן ברחבי אוקראינה ורוסיה, והייתה לו מקהלה גדולה של ילדים ומבוגרים שהנעימה את תפילות השבת בקלויז של טולנא בביאלה-צרקוב ובמקומות נוספים.

כאשר תהה פולישוק על קנקנו של הילד מאיר'קה ושמע את שירתו בת-השמים, יצא מכליו מרוב התפעלות. "ילד כזה עוד לא היה לי" קרא בהתרגשות והחליט להכשיר אותו להיות הסולן של המקהלה.

לא עברו אלא שבועות מעטים, והקלויז הטולנאי בעיירה נעשה מוקד עליה לרגל. שירת המקהלה של פולישוק הפכה לחוויה אדירה עבור כל שומעיה בזכות ילד הפלא, הסולן מאיר'קה זליקמן. הקהל העריץ אותו ואפילו חבריו למקהלה שהיו צריכים לקנאות בו, בגלל שהאפיל עליהם, אפילו הם, סלחו לו בלב שלם את הצלחתו המטאורית ולא עמדו בדרכו.

וכך צמח לו מאיר'קה כילד פלא מלא גאווה. חסר חינוך היה עקב מותו של אביו, והרחקתו מאמו. במהרה נעשה מושחת במידותיו. התהלך נפוח כטווס והכל חייבים היו לכרוע לו ברך ולקלסו בכל לשון של שבח. עד שגברה חוצפתו של ילד הפלא והחל מדבר ומתנהג בזלזול גם כלפי החזן הנערץ, מורו ורבו מאיר פולישוק שלימדו את כל תורת החזנות והנגינה.

מאיר פולישוק היה אכול מבפנים נוכח שחיתות המידות של ילד הפלא שלו וחוצפתו הגוברת. ברם, כנגד כל מעשה של עזות פנים, היה מפצה אותו הילד בשירתו השמיימית. ההופעות המרהיבות ותשואות הקהל, סכרו את פיו של החזן שהרגיש לא פעם כיצד לבו פוקע מבפנים למראה שחיתותו המתגברת של מאירקה ולמשמע דיבוריו מלאי ההתרסה והפגנת הזלזול כלפיו. על כל פשעיו של ילד הפלא מאיר'קה כיסתה אהבתו של החזן מאיר.

הגיעו ימי הסליחות. מקהלת הילדים והמבוגרים של מאיר פולישוק תפסה את מקומה הקבוע. הקלויז הטולנאי היה מלא וגדוש מפה אל פה. מאות רבות של אנשים הגיעו לקראת שעת חצות של מוצאי שבת. השמועה אמרה כי הלילה ינעים ילד הפלא מאיר'קה זליקמן במנגינה חדשה בקטע הסליחות של "במוצאי מנוחה", והקהל המתין במתח וציפייה.

ואמנם, היה שווה לחכות. המנגינה החדשה הושרה ברגש, בהטעמה רבה, ומעל הכל התעלה והתגבר קולו המתוק של ילד הפלא כאילו נפתחו שערי גן עדן...

כעת הגיע הקהל לאמירת "שמע קולנו". דלתות ארון הקודש נפתחו והחזן מאיר פולישוק נעץ עיניו בספר הסליחות שלו. גרונו דרוך היה להתחיל בקול בריטון ולטפס משם לטנור. אך הנה כמו עכביש ארסי עוקץ את גרונו והוא אינו יכול להוציא הגה.

עיניו לטושות היו נכחן, מביטות ה'סליחות' והוא אינו מאמין. מישהו קשקש בתוך הסליחות שלו, מעל הקטע 'שמע קולנו': "מאיר פולישוק חזן ביום ושיכור בלילה".

זה היה כמו חץ בלב. סכין דקרה בו מתוך האפלה.

למאיר פולישוק הייתה חולשה לטיפה המרה. מדי פעם, כשאיש לא ראה, נעלם היה במסבאה כלשהי ומרווה את צמאונו היוקד בכמה כוסות של בירה מתוך החבית או יי"ש עשוי כהלכה. עד הבוקר נמוגה השפעת האלכוהול והוא היה קם כרגיל. פרט ללילות בהם הפריז בשתיה ונותר סרוח על משכבו גם בהגיע השעה.

איש לא ידע על מעשיו. מאיר פולישוק היה די חכם להצניע את חולשתו זאת.

רק ילד הפלא היה קרוב אליו מספיק כדי להתוודע לתאוות השתייה שלו.

די! עד כאן!

במאמץ עילאי הצליח להתאושש מתחושת האגרוף המכה בבטנו, וחילץ מגרונו את פסוקי שמע קולנו, הגם שכל שומע בעל חוש מוסיקלי בינוני יכול היה להיווכח שהוא אינו במיטבו.

עוד באותו לילה, מיד לאחר שחזרו מן הסליחות נזרק מאיר'קה מן המקהלה. מאיר פולישוק הרגיש כי באו מים עד נפש. הוא השליך אותו הרחובה בשאט נפש, ומה שחרה לו יותר מכל, היה מבטו השחצני של פרי הבאושים בעת שהושלך החוצה. מבט מתריס וחצוף כזה טרם ראה בחייו. "לא רוצה לראות אותך בחיים" צעק החזן בחרון, סגר את החלון והגיף את הוילון. "לא אכפת לי גם אם אשמע שאתה הזמר הטוב בעולם. אני לא רוצה להכיר אותך יותר, כפוי טובה שכמוך".

*

ילד-פלא מבוקש כמו מאיר'קה לא נותר זמן רב לבדו.

הוא נסע לקישינוב. שם הייתה מקהלה גדולה עוד יותר וחזן מפורסם לא פחות. ניסן החזן, יליד העיירה בעלז שאיש לא הכיר את שמו ניסן, והכל קראו לו ניסי בעלזער. (למרות שמו, הוא לא היה חסיד בעלז, אלא יליד העיירה בעלז).

לניסי הייתה מקהלת ענק בקישינוב, וכאשר הגיע פתאום ילד הפלא מאיר'קה. זה היה הדבר הטוב ביותר שיכול היה לקרות לניסי בערב ראש השנה. כמו מתנת שמים, זכייה בפיס שנפלה עליו מבלי שביקש. בראש השנה ההוא, התפללה המקהלה של ניסי בבית הכנסת הגדול בקישינוב והקהל נמס מרוב תענוג למשמע שירתו הנפלאה של מאיר'קה.

אך במישור האישי, הילד המושחת לא היטיב דרכיו. הוא נשאר חצוף ומתגרה, בעל גאווה המביט על כולם מלמעלה. גם ניסי, כמו מאיר קודמו, הרגיש פעמים רבות שהוא מתפוצץ מכעס נוכח מרדנותו של מאיר'קה. אלא שאותו משכך כאבים ששמו הוא "קולו האגדי של מאיר'קה" פעל גם עליו את פעולת הקסמים שלו. כל אימת שביקש להרחיק את הילד החצוף ממנו, נכבש כליל נוכח הופעה מוצלחת שלו ועוצמת מתיקותו שלא היה לה אח ורע.

ואותו חלום שחלם אשר זליקמן המנוח, הגשים ניסי החזן. בשבת פרשת כי תבוא, הגיעה מקהלת החזנים והילדים של קישינוב לטולנא והופיעה במהלך תפילת השבת בבית הכנסת, בהשתתפותו של האדמו"ר רבי דוד'ל מטולנא עצמו שהיה בן בית בהיכל הנגינה.

לכבוד הימים הנוראים המתקרבים הלחין ניסי מנגינה חדשה על הקטע "כבקרת", אותה שינן עשרות פעמים עם מאיר'קה. הוא התכוון לבצע את הקטע לראשונה במהלך תפילת ראש-השנה, אך לכבודו של הרבי הקדוש, החליט להוציא את המנגינה לאור עולם במהלך עריכת השולחן של הרבי.

הגיעה שעת השירה... המקהלה תפסה את מקומה מול שולחן הרבי. בית המדרש היה מלא וגדוש עד בלי יכולת להכניס ראש סיכה. הכל השתתקו פלאים כאשר ילד הפלא פצה את פיו.

"מה הוא הולך לשיר לנו" שאל הרבי.

"מנגינה חדשה שלי ל"כבקרת". ענה ניסי בענווה-גאווה.

"פתח פִּיךָ ויאירו דבריך". ציווה הרבי על הילד.

מאיר'קה פתח את פיו ושר. הקהל העצום נשבה בקסמיו ונוכחים רבים הזילו דמעות התרגשות. הילד שר כה נפלא!

רק אדם אחד הרגיש איך בני מעיו מתהפכים. הדם מציף את פניו ומאיים להטביע את מוחו השוצף.

זה היה ניסי החזן. הוא חש חמת רצח שטרם ידע כמותה.

הילד החצוף הזה, מאיר'קה, הלחין מנגינה, יותר יפה משלו, על המילים "הבן יקיר לי אפרים", וכעת, במקום לשיר את "כבקרת" הוא שר את הלחן שלו ואת הקטע "הבן יקיר לי אפרים"...

הקהל כלל לא שם לב לשינוי. גם הרבי התעלם מכך. הוא הקשיב לילד המשורר בעיניים עצומות, ועל פניו נסוכה הבעת הנאה כאילו עלה לגן העדן בחייו.

השירה הסתיימה. הצלילים הענוגים נמוגו אט אט. הקהל עמד כמכוּשף ולא זז ממקומו.

הרבי פקח את עיניו וציווה בידו. "הדרן, עוד הפעם".

ומאיר'קה שר מחדש את המנגינה "הבן יקיר לי אפרים" כאשר הקהל נוסק שוב פעם לגבהי התרוממות רוח שלא ידע כמותה מעולם. ואם

ההדיוטות כך, הרי שהרבי, פניו זהרו כאילו עלה חי לרקיע כאליהו הנביא בשעתו. הוא לא היה כלל בעלמא הדין. שירתו העילאית של הילד העלתה אותו למרומי הרקיע השביעי.

כאשר הסתיים השיר קרא הרבי לילד. "מאיר שמך ואתה אכן מאיר" אמר ברגש ובקול רך. "צוויתי בשעתו על אביך המנוח לקרוא לך מאיר. אני מברך אותך שזכות שירתך הקדושה בשיר "הבן יקיר לי אפרים", תעמוד לך בכל המעברים הקשים שתעבור בימי חיך".

עיניו של הנער זלגו דמעות. הוא חש שדברי הרבי חודרים עמוק לתוככי נפשו.

הכל התהלכו סביבו כמשוגעים מרוב הערצה והתפעלות. איש לא נשאר אדיש או קריר.

רק אדם אחד לא מחל לו.

זה היה ניסי החזן.

עוד באותו לילה גירש ניסי את מאיר'קה מן המקהלה שלו, כמו מאיר פולישוק לפניו. היה בו במאיר'קה גודש חוצפה שהוציא את הממונים עליו מדעתם.

הוא נעלם מן האופק וכמה שנים לא שמעו ממנו כלום.

רק לאחר תקופה ארוכה נודע כי מאיר'קה, שהתבגר בינתיים וכבר היה איש צעיר, הגיע לקייב, שם הצטרף כזמר לאופרה הגדולה של קייב. השמועה אמרה כי הוא התפקד לגמרי וניתק כל קשר עם יהדותו. כוכבו דרך בקרב הגויים. העיתונות הגויית הריעה לו וקשרה לראשו כתרים. הוא נעשה הזמר הראשי של האופרה הגדולה של קייב, החליף את שמו בשם גויי מובהק, איליץ' נובוגרדוב, והתנהג בהתאם. כל מי שראה את הופעותיו בפני קהל המונים לא היה יכול לשער כי הזמר שנראה כמו גוי גמור, בין לפני ההופעה, בין בשעת ההופעה ובין לאחריה, נולד כיהודי בן למשפחה חסידית, לאחר ברכתו של רבי גדול. נראה היה כי מאיר'קה שכח לגמרי את עברו.

אבל הרבי הקדוש, רבי דוד'ל מטולנא לא שכח את הנשמה השבויה בין הקליפות. הנשמה שירדה לעולם על פי ברכתו נקלעה לכף הקלע וירדה לשפל המדרגה. אי אפשר לתת לה לרקוד עם מלאכי חבלה בכל שני וחמישי במרתפי המסבאות של קייב. להתהולל כאילו אין מחר, ואחרי

כלות ימיו ושנותיו להיזרק לשאול תחתיה לנצח נצחים. בת מלך שבויה, יש לפדותה מן השבי.

קרא הרבי לאחר מחסידיו הנאמנים, אדם בעל חוסן נפשי יהודי מושרש, שלא יקרה לו מאום, אם יקפוץ לשעה קלה לביב של שופכין, כדי לחלץ משם מרגלית יקרה שנתלכלכה בכל מיני טינוף.

*

החסיד רב עזריאל דיינובסקי נסע לקייב כמי שקופץ למצולות הים העמוק בפקודת רבו. את קייב לא הכיר. מעודו לא דרכה בה כף רגלו. כשהגיע לעיר ברכבת חיפש שעה ארוכה אחר אכסניה יהודית כשרה בה יוכל לאכול פת ותבשיל ללא חשש כשרות, והחל תר אחר מאיר'קה זליקמן. אלא שהשם היהודי גווע ומת ומתוך קברו עלה וטיפס גוי גמור ושמו איליץ' נובוגרדוב. התהלך עזריאל ברחובות ועקב אחר לוחות המודעות, עד שגילה מודעה מטעם האופרה הראשית של קייב, עם הבטחה לערב בלתי נשכח בליווי זמר הטנור הנודע איליץ' נובוגרדוב.

לבו של עזריאל אמר לו, שיש קשר בין הזמר איליץ' נובוגרדוב לבין מאיר'קה זליקמן. הוא הגיע לאופרה בערב ההופעה. קנה כרטיס והתיישב בפינה צדדית, משם יוכל לעקוב בשקט אחר הנעשה. בהגיע השעה, עלה המסך הענקי. על רקע תפאורה ססגונית החלה כעין הצגת תיאטרון, כאשר קבוצת זמרים מספרת לקהל באמצעות שיר את סיפור ההצגה.

כל זאת היה רק הקדמה לתפקידו הראשי של זמר האופרה בעל קול הטנור האדיר איליץ' נובוגרדוב. כל העיניים נישאו אל הזמר הצעיר הלבוש חליפת ערב מלכותית ועניבת פרפר לבנה לצווארו, בשעה שהרים את קולו בשירה רמה בשפה זרה, והמנגינה מתגלגלת מפיו בצורה אמנותית מלוטשת ומקצועית.

רב עזריאל ישב בפינה האפלה ושפשף עיניים בתדהמה. תחילה חשב שטעה. הוא לא ראה שום קשר בין דמותו הנערית-ילדותית של מאיר'קה זליקמן בעת ההופעה שלו בליל שבת בטולנא, לבין הזמר הצעיר ששירתו האדירה כמעט מפילה את קירות הבנין.

אך ככל שעקב מן המארב אחר תנועותיו ופניו של הזמר הגוי, השתכנע יותר ויותר כי הרגשת הלב שלו, לא הכזיבה. הוא מאיר'קה הוא איליץ'.

אלא שהילד בגר והיה לאיש צעיר. היה ברור לו למעלה מכל ספק כי אלו אותם פנים בגרסה מבוגרת.

הוא חיכה לו עד שהסתיימה ההצגה, יצא החוצה בזריזות וארב לו מסמטה קרובה עד שיצא החוצה, שעה ארוכה לאחר תום ההופעה. נראה היה כי הזמר איליץ' שבוי במעמקי הקליפות הטמאות. מוקף היה מכל עבר בקבוצת צעירים מעריצים שהקיפה אותו כגדוד שומרי ראש. רב עזריאל כמעט התייאש מיצירת מגע עם הזמר. עד שלבסוף, קרוב לביתו של הזמר, חוילה מפוארת ומנקרת עיניים, נפרדו מאיליץ' כל מעריציו והוא נותר לבדו ועמד להיכנס לביתו. זאת הייתה ההזדמנות של רב עזריאל.

הוא התקרב אל הצעיר בצעדים זריזים, עבר לידו וברך אותו בנועם "א גיטע נאכט". (לילה טוב).

הזמר הנערץ התחלחל כאילו הכישו נחש. "מי אתה?" שאל בזעם. רב עזריאל הושיט לו יד, "קוראים לי עזריאל דיינובסקי. ראיתי אותך בטולנא כאשר שרת באותה שבת נפלאה את הקטע "הבן יקיר לי אפרים" והרבי ביקש ממך הדרן. הוי, כמה התמוגגנו למשמע שירתך הנפלאה. היה זה כאילו מלאך ירד מן השמים ושר הישר מגן העדן". הוא נקט בשיטת הטיפול בהלם, והלם בצעיר באגרוף ברזל עטוף בכפפת משי.

כל בשרו של איליץ' נעשה חידודין חידודין. לרגע נדמה היה כאילו עמד לפצוח בשאגת כעס איומה, אולם פתאום התבהרו פניו החשוכות ומתוך האופל הציץ קלסתר פנים יהודי.

"שולעם עלייכם" אמר בהגייה חסידית והושיט יד לשלום. "תיכנס אתי לבית?"

רב עזריאל פקפק מעט, מה גם שלא ראה צורת מזוזה בפתח. אך האם לא במיוחד עבור רגע זה נשלח הנה?

הוא נכנס לביתו של הזמר. תענוג שלא רבים מצעירי קייב זכו לו. הם ישבו באותו לילה ושוחחו עד עלות השחר. פניו של הזמר איליץ' קרנו מנחת כאשר עזריאל ניסה לשחזר ללא הצלחה את התנועות הנשכחות של "הבן יקיר לי אפרים".

"אתה לא יודע כלום" פרץ בצחוק מתגלגל, "הנה, כך זה נשמע".

הוא עצם את עיניו לרגע. התרכז במאמץ מחשבתי לדלות את הניגון הנשכח מן הזכרון. השעין את ראשו אחורה ופצח בניגון בקול שקט שהלך והתגבר. "אם ילד שעשועים, מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד..." "נפלא, ממש נפלא" התמוגג רב עזריאל. "זהו בדיוק השיר. אלא שאז שר אותו ילד פלא והיום שר אותו..."

"גוי גמור" שיסע אותו איליץ' בחיוך.

"לא אמרתי זאת" התגונן רב עזריאל.

"נכון, לא אמרת" הסכים אתו הזמר בחיוך דקיק. "ואל תגיד לי שאתה לא חושב כך".

רב עזריאל שתק לרגע. "יש לך דרישת שלום מהרבי" אמר בהיסוס.

אישוניו של איליץ' התלקחו באש יוקדת. "אתה רציני? הרבי שולח לי דרישת שלום? מה שלומו של הרבי, אני מתגעגע אליו".

"הרבי מרגיש טוב, תודה לקל, גם הוא מתגעגע אליך. הוא שואל מתי נראה אותך בטולנא?"

איליץ' נדהם. "הרבי רוצה שאבוא לטולנא? בשמחה". מיד התעננו פניו. "אבל זה לא בר ביצוע. אני קשור עם האופרה בחוזה ארוך טווח שאינו מאפשר לי להתרחק מקייב למעלה מכמה ימים. נראה, בהזדמנות".

"הרבי ישמח לקבל אותך בכל עת, הדלת פתוחה בפניך".

הם לחצו ידיים ונפרדו. אור כחלחל של בוקר עולה הקביל את פניו של רב עזריאל כשיצא הרחובה. הוא מיהר אל האכסניה שלו. מצדו יכול הוא לשוב לטולנא תיכף ומיד. הזרעים ששתל כאן הלילה עוד ינבטו. בעוד שנה, בעוד שנתיים, בעוד עשור.

*

הם נבטו כעבור ארבעה ימים.

מאותו רגע בו קיבל איליץ' את דרישת השלום מן הרבי. החל מתחולל סער בנפשו. הוא לא ידע רגע של מנוחה וביתו הגדול והמפואר הפך פתאום לכלוב מחניק.

כמה ימים ולילות טרופים עברו עליו מאז ביקר אצלו החסיד. מיום ליום חש זרות בכל העולם המקיף אותו. מה אני עושה פה בין הגויים? שאל את עצמו ללא הרף. "עלי לשוב לכור מחצבתי". הוא שקע במרה שחורה. מלנכוליה בלע"ז, וחיוך לא עלה על פניו.

לאחר ארבעה ימים שוב עמדה לעלות ההצגה על במת האופרה. הכרטיסים נמכרו עד האחרון והמונים נהרו לשמוע את שירתו הנדירה של זמר הטנור איליץ' נובוגרדוב.

האולם והיציע מלאים היו עד אפס מקום. אורחים מכובדים גדשו את הכיסאות המרופדים. ביניהם היו גם כמה משרי ממשלה שהתפנו לבוא, לאור ההמלצות הנלהבות, ולשמוע את הטנור בעל הקול הנדיר. המסך עלה. שחקני המשנה שרו והובילו את ההצגה אל המערכה השניה, אל הופעת הסולו של הזמר.

הוא תפס את מקומו. התזמורת על חמישים נגניה החלה במנגינת הרקע. המנצח עמד מולו עם השרביט וקטע ה'ארייה' (שיר מורכב עם ליווי) עמד לפצוח מגרונו. המנצח נופף בשרביט והורה לו להתחיל לשיר.

אך מה זה מתחולל פה? את מקומו של המנצח תפס פתאום מישהו אחר, איש קדוש ונורא. הרי זה הרבי הקדוש בכבודו ובעצמו. רבי דוד'ל מטולנא.

"תשיר 'הבן יקיר לי אפרים' כמו אז באותה שבת" אמר לו הרבי בנעימות.

"בודאי שאשיר" לחש אל הרבי ודוק של דמעות על עיניו.

ובמקום לשיר את הקטע בעל הלשון הלועזית - פתח זמר האופרה הראשי את פיו בקול מתוק והחל לשיר את "הבן יקיר לי אפרים".

המנצח השתולל וסימן לו לחזור לתלם. התזמורת התבלבלה והשתתקה. קולו של מאיר'קה זליקמן התגבר כארי ונישא לגבהים בלתי מוכרים במילים "מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד". מסביבו התחוללה מהומת אלוקים. כל זמרי האופרה, על פי פקודה מגבוה, שרו במקומו את ה'ארייה' כדי להשתיקו, אך מאום לא עזר. קולו האדיר של מאיר'קה עבר בעוצמתו את כולם. איש לא שמע את הזמרים האחרים. רק את מאיר'קה שר את "הבן יקיר לי אפרים" בהתלהבות עצומה ודבקות עילאית.

המסך הורד בזריזות. זמר הטנור הורד מן הבמה אחר כבוד. ההנהלה ניסתה ליישר את ההדורים, אך לאחר שיחה קצרה החליט מנהל האופרה כי בורג התרופף במוחו של הזמר. הוא השתגע.

החוזה ארוך הטווח נפרם כלא היה. מאיר'קה הודח ממשרתו כלאחר יד. דירת השרד הופקעה ממנו באותו יום, הוא נזרק אל הרחוב ככלב שוטה וברחובות קייב סחו הכל במזלו הרע של הזמר האגדי שאיבד בן לילה את שפיות דעתו ואת עולמו.

*

מאיר'קה לא איבד את שפיותו. נהפוך הוא. אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, ומאיר'קה נחלץ זה עתה מזרועותיו של שיגעון בן שנים שליפף אותו בזרועות תמנון. כעת היה משוחרר וחופשי לנפשו באמת. הוא שב ליהדותו בריש גלי. השיל מעליו את העטיפה הנכרית עד אחרון סממניה. אלא שנותר עני ואביון, ללא פרוטה בכיס. הצטרף איפוא לחבורת ארחי פרחי, קבצנים יהודים נוודים והשתרך אתם מעיר לעיר ומעיירה לעיירה. כעת לא היה כלום בעולמו. יצא קרח מכאן ומכאן.

עד שהגיעה חבורת הקבצנים לטולנא...

נוהג היה רבי דוד'ל מטולנא, לשבת מדי שבת בשעת סעודה שלישית עם כל הקבצנים והאביונים. לשמח את לבם העגום מתלאות חייהם המרירים. מדי פעם כיבד אחד מהם לשיר משהו.

מאחד הספסלים התרומם קבצן לבוש קרעים. זקנו ושערותיו מגודלים פרא. "רבי, אני רוצה לשיר" קרא בקול ניחר. בהתרגשות עצורה. בצעדים כבדים החל מתקרב לעבר כסאו של הרבי.

הגבאים חשבו אותו לשוטה חסר דעה, ובלמו אותו באמצע הדרך. בקשו להשליכו אל מתחת לשולחן.

הרבי סימן להם לשחרר אותו. הוא היה נסער מאד. "יהודים, אל תגעו בו" צעק עליהם, "פנו דרך. האם אינכם מכירים אותו? הרי זה מאיר'קה שלנו. בנו של אשר זליקמן, הוא חוזר בתשובה. מאיר'קה רוצה תיקון. בואו נעזור לו לחזור אל עצמו. תנו לו לשיר". בקול רך ועדין פנה אל מאיר'קה הנרגש. "מה תרצה לשיר?"

הקבצן כחכח בגרונו בחשיבות. "הבן יקיר לי אפרים".

"בשמחה רבה" אמר הרבי, "כולי אוזן".

הקבצן היטה את ראשו אחורה והחל לשיר.

הכל עמדו כמכושפים. הקבצן המרוד שבגדייו מזוהמים ומטולאים שר כאחד מגדולי הזמרים והחזנים. בקול אדיר וחזק. והמנגינה המתוקה

הזכירה לרבים מן החסידים את שירתו האלמותית של הילד מאיר'קה זליקמן בעת ששר כאן לפני שנים אחדות את מנגינת הימים הנוראים. וכמו אז, בעת שהילד מאיר'קה שר את "הבן יקיר לי אפרים" בפעם הראשונה, והרבי לא גרע ממנו עין, גם עתה. מאיר'קה הקבצן שר ממעמקי לבו השבור והרבי לא הוריד ממנו את מבטו הבוער. כאשר סיים, ביקש הרבי "הדרן. תשיר עוד פעם" כמו אז... והוא שר שוב את המנגינה. אנשים עמדו והתייפחו בבכי חסר מעצורים. כמה עמוק ונורא היה הניגוד בין השירה הראשונה לשניה. אז היה זה ילד יהודי חינוני. ילד-פלא שכל עתידו לפניו, וכעת נותרה גרוטאה עלובה. קבצן מרוד, חסר דעה, שעתידו מאחוריו.

במוצאי שבת אמר הרבי למקורביו דברים מפעימים. "נשמתו של מאיר זכתה להגיע אל תיקונה. אבל לגוף כבר לא תהיה תקומה".

חודשים אחדים התגורר מאיר'קה בבנין ההקדש של טולנא, יחד עם כל הקבצנים והאורחים. לילה אחד עצם את עיניו ונפטר במיתת נשיקה, כמו אביו בשעתו.

רבי דוד'ל מטולנא ליווה אותו למנוחתו האחרונה, ואמר עליו קדיש שנה תמימה.

ועוד שנים רבות סיפרו בחצר הקודש טולנא ובכל רחבי המדינה את סיפורו של ילד הפלא, שנסק עד לגבהי מרומים ומשם צנח והתרסק אלי תהום, וכיצד חילץ הרבי משאול תחתיות את נשמתו של "הבן יקיר לי אפרים". מנגינת הפלאים שהלחין כילד רך מתוך עומק לבו, מתוך תהום כאב יתמותו, כאשר כמה ונכסף לאהבת אב שאיננו, היא שעמדה לו ברבות הימים. "כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד"...

~~~~~

התודה והברכה לכל אלו שמסייעים להצלחת הגיליון!!!

hanoch90@gmail.com